

8. การวัฒนธรรม

จังหวัดร้อยเอ็ดได้ส่งเสริมจัดตั้งองค์กรเครือข่ายทางวัฒนธรรม และได้ทำนุบำรุงเพื่ออนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม คือ สถาปัตยกรรม จังหวัด 1 แห่ง สถาปัตยกรรมอำเภอ 20 แห่ง สถาปัตยกรรมตำบล 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด 1 แห่ง ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ 3 แห่ง กลุ่มเครือข่ายทางวัฒนธรรม 113 กลุ่ม โบราณสถาน 38 แห่ง และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติร้อยเอ็ด 1 แห่งนอกจากนี้ได้ส่งเสริมให้อำเภอจัดงานประเพณีประจำปี เช่น ประเพณีบุญผะเหวด ประเพณี บุญบั้งไฟ ประเพณี บุญข้าวจี่ ประเพณี บุญคูณลานข้าว เป็นต้น

บุญผะเหวด (เทศน์มหาชาติ)

งานบุญผะเหวดเป็นประเพณีอันสำคัญยิ่ง ของพระพุทธศาสนา และถือเป็นประเพณีประจำจังหวัดร้อยเอ็ด จะจัดขึ้นในเดือนที่ ประมาศต้นเดือนมีนาคม ซึ่งในวันงานจะมีขบวนแห่ต่าง ๆ บอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับพระเวสสันดรชาดก ซึ่งจะจัดบริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์และบึงพลาญชัย ชาวเมืองร้อยเอ็ดตามห้างร้านต่าง ๆ จะจัดทำขนมจีน-น้ำยา ไว้เลี้ยงผู้คนที่ไปเที่ยวงาน ซึ่งถือว่าการร่วมกันทำบุญกุศลตามประเพณีบุญผะเหวด

9. สถานที่ท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ดมีแหล่งท่องเที่ยวมากมาย ทั้งโบราณสถาน และแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงามเป็นที่น่าชื่นชม (ออนซอน) หลายแห่ง ซึ่งจะนำเสนอเพียงบางแห่งดังนี้

- 1) **บึงพลาญชัย** เป็นบึงน้ำขนาดใหญ่ตกแต่งสวยงามเป็นเอกลักษณ์ของชาวร้อยเอ็ดตั้งอยู่ใจกลางเมืองร้อยเอ็ดเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจทางธรรมชาติตรงกลางมีเกาะขนาดใหญ่เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธโคดมมงคลศาสดา และศาลเจ้าพ่อมหาเสกศักดิ์ มีไม้ยืนต้น ไม้ดอก ไม้ประดับที่ร่มรื่นสวยงาม ในบึงมีปลานานาพันธุ์ นอกจากนี้ยังเป็นสวนสุขภาพสำหรับประชาชนออกกำลังกาย
- 2) **สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ร้อยเอ็ด** เป็นสวนสาธารณะ ตั้งอยู่ตรงข้ามศาลากลางจังหวัดร้อยเอ็ด ภายในมีหอนาฬิกาขนาดใหญ่และศาลาจตุรมุข ซึ่งเป็นสถานที่จัดงานบุญผะเหวดร้อยเอ็ดเป็นประจำทุกปี บริเวณสวนไม้ยืนต้นนานาพันธุ์ที่ให้ความร่มรื่นแก่ผู้มาพักผ่อน และแวดล้อมด้วยไม้ดอกไม้ประดับที่สวยงาม เป็นที่ประดิษฐานพระราชนุสาวรีย์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
- 3) **กุฎกาสิงห์** ตั้งอยู่บ้านกุฎกาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัยมีกุฏิทั้งหมด 3 องค์ ปรากฏประธานและปรากฏบริวารก่ออิฐพื้นเรียบตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน องค์ประธานก่อเป็นมุขและมีฉนวนเชื่อมต่อไปสู่ห้องโถงหรือมณฑล ซึ่งลักษณะเป็นซุ้มจตุรมุขประดุจองค์ปรากฏประธานจำลองลดหลาดและ

- ภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ตรงกลางห้องมีแท่นฐานลักษณะศิวลึงค์ตั้งอยู่ หมายถึง รูปเคารพแทนพระศิวเทพสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย อาชวราชพุทธศตวรรษที่ 16
- 4) พระสังกัจจายน์ เป็นพระพุทธรูปเก่าแก่ของชาวร้อยเอ็ดประดิษฐานอยู่ที่วัดสระทองในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่อดีต และเป็นที่นิยมในการไปสาบานตนเพื่อแสดงความบริสุทธิ์ใจของประชาชน
 - 5) กู่พระโกนา ตั้งอยู่บ้านกู่ อำเภอสุวรรณภูมิ ประกอบด้วยปรางค์ 3 องค์ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่ฐานศิลาทราย กู่มีกำแพงล้อมรอบ ชุ่มประตูเข้าออก 4 ทิศ ก่อด้วยศิลาทรายปรางค์องค์กลางถูกตัดแปลงโดยการฉาบปูนทับและก่อเป็นชั้น ๆ ปรางค์องค์ทิศเหนือชำรุดได้มีการสร้างศาลาคลุมไว้ ภายในมีทับหน้าสลักเรื่องรามายณ์ และทับหลังสลักภาพนารายณ์บรรทมสินธุ์ ปรางค์ทิศใต้ทับหลังอยู่เหนือประตูหลอก ทิศเหนือเป็นภาพเทวดานั่งชันเขาใน ชุ่มเรือนแก้วด้านหน้ามีทับหลังเป็นพระศิวะประทับบนหลังโคอุสุภราช อาชวราชพุทธศตวรรษที่ 16-17
 - 6) พระอุโบสถวัดกลางมิ่งเมือง พระอุโบสถวัดกลางมิ่งเมือง (พระอารามหลวงชั้นตรี) สร้างในสมัยอยุธยาตอนปลายอยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จากการขุดพบอิฐที่จารึกด้วยอักษรธรรม พอสันนิษฐานได้ว่ามีความสำคัญทางประวัติศาสตร์โบราณคดี ภายในพระอุโบสถมีวรรณกรรมพื้นบ้านและจิตรกรรมฝาผนังที่สำคัญเคยใช้เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยาของข้าราชการเมืองร้อยเอ็ดในสมัยรัชกาลที่ 5
 - 7) พระมหาเจดีย์ชัยมงคล เป็นเจดีย์ใหญ่มีขนาด กว้าง 101 เมตร สูง 101 เมตร สร้างในพื้นที่ 101 ไร่ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ จากประเทศศรีลังกา องค์ปรพระมหาเจดีย์ตกแต่งด้วยลวดลายวิจิตรของศิลปะร่วมสมัยระหว่างศิลปะยุคเก่าและยุคใหม่ที่หาได้ยากองค์พระมหาเจดีย์แบ่งออกเป็น 5 ชั้น อยู่ในช่วงการตกแต่ง ตั้งอยู่บนภูเขาเขียวในบริเวณวัดผาน้ำทิพย์ ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก จังหวัดร้อยเอ็ด
 - 8) สถูปวัดเหนือ เป็นสถูปคู่บ้านคูเมืองมาแต่โบราณตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ดก่อด้วยอิฐถือปูนขนาดใหญ่ และที่วัดเหนือยังมีศิลปะวัตถุโบราณ เช่น เสาเตมา หินแปดเหลี่ยม เสาฐานบัวและกังสดานหินหรือระฆังหิน สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยทวารวดี
 - 9) พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติจังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่ในตัวเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด
 - 10) วัดบึงพระลานชัย เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และสังคม เป็นสถานที่ประกอบพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา มีสระชัยมงคลเป็นสระโบราณ น้ำในสระใช้ประกอบพิธีกรรม ต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในวัดพบเสมาหินสมัยทวารวดีอยู่หลายใบ นอกจากนี้สระชัยมงคลยังเป็นสถานที่ประกอบพิธีอัญเชิญพระอุปคุตพระราชทานเพื่อนำมาประดิษฐานที่บุษบกในงานบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด

- 11) **ปรางค์กู่** ตั้งอยู่บ้านยางกู่ ตำบลมะฮี อำเภอธวัชบุรี ติดถนนสายร้อยเอ็ดโพนทอง ห่างจากตัวเมืองร้อยเอ็ด 8 กิโลเมตร เป็นปรางค์กู่ที่สร้างด้วยศิลาแลงเป็นปรางค์องค์เดียวมีกำแพงล้อมรอบ มีประตูหรือโคปุระอยู่ทางทิศตะวันออกเพียงด้านเดียวและมีสระน้ำตั้งเอียงอยู่ด้านหน้าปรางค์ เชื่อกันว่าลักษณะเช่นนี้เป็นฝั่งของอโรคยศาล (โรงพยาบาล) โบราณสถาน สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7
- 12) **วัดบูรพาภิราม** พระอารามหลวงชั้นตรี อยู่ในเขตเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด มีพระพุทธรูปยืนปางประทานพรที่สูงที่สุดในประเทศ คือ พระพุทธรัดนวมกมลหามุนี ถือเป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของเมืองร้อยเอ็ด สูง 101 ศอก สร้างขึ้นในปี พ.ศ. 2514 ด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กใช้เป็นฐานพระพุทธรูปมีเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ที่อัญเชิญมาจากประเทศอินเดีย
- 13) **สวนพฤกษศาสตร์** ตั้งอยู่ในเขตป่าสงวนแห่งชาติดงมะฮี ตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก ห่างจากตัวจังหวัดประมาณ 95 กิโลเมตร เป็นโครงการสวนพฤกษศาสตร์ในวรรณคดีประจำภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เนื้อที่ประมาณ 1,000 ไร่ แบ่งเนื้อที่สำหรับปลูกต้นไม้ในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ เช่น พระเวสสันดรชาดก ลิลิตพระลอ บริเวณสวนมีภูมิประเทศร่มรื่นสวยงามและมีความสุนทรีย์ตามธรรมชาติ
- 14) **วนอุทยานผาน้ำย้อย** อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ของอำเภอหนองพอกเดินทางตามถนนสายร้อยเอ็ด โพนทอง หนองพอก เล็งนกทา ระยะทางจากจังหวัดร้อยเอ็ดประมาณ 88 กิโลเมตร ผาน้ำย้อย เป็นผาหินขนาดใหญ่ สูงประมาณ 20 เมตร มีน้ำไหลซึมตลอดปีอยู่บนเขาเขียวตำบลผาน้ำย้อย อำเภอหนองพอก มีพื้นที่บริเวณวนอุทยานประมาณ 29,000 ไร่ เป็นพื้นที่ป่าที่สมบูรณ์ และเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่านานาพันธุ์
- 15) **บึงเกลือ** ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเสลภูมิ ห่างจากตัวอำเภอเสลภูมิ ไปทางจังหวัดยโสธรประมาณ 2 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายจากถนนแจ้งสนิทเข้าไปประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นบึงน้ำจืดขนาดใหญ่มีเนื้อที่ 7,500 ไร่ ริมบึงมีหาดทรายขาวสะอาดบรรยากาศคล้ายกับชายทะเล บริเวณหาดเป็นที่ตั้งของแพอาหารจำนวนมากเรียงรายต่อกัน อาหารอร่อย ราคาไม่แพง จึงมีนักท่องเที่ยวจำนวนมากเดินทางมาท่องเที่ยวตลอดปี
- 16) **ทุ่งกุลาร้องไห้** เป็นทุ่งขนาดใหญ่มีอาณาเขตติดต่อครอบคลุมพื้นที่ 5 จังหวัดได้แก่ จังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร และร้อยเอ็ด มีเรื่องเล่าถึงที่มาชื่อนี้ว่าในสมัยโบราณมีพวกกุลา ซึ่งเป็นพวกเดินทางค้าขายระหว่างเมืองต่าง ๆ และได้ชื่อว่าเป็นชนเผ่าที่มีความอดทนเข้มแข็งอย่างยิ่ง แต่เมื่อเดินทางมาถึงทุ่งแห่งนี้ เพื่อเดินทางผ่านก็ได้รับความทุกข์ยากเป็นอย่างมากถึงกับร้องไห้ เพราะตลอดพื้นที่กว้างใหญ่ของท้องทุ่งในหน้าแล้งมีแต่ความแห้งแล้ง แต่พอถึงหน้าฝนจะมีน้ำเจิ่งนองไปหมดสุดลูกหูลูกตา พื้นที่ส่วนใหญ่ของทุ่งกุลาร้องไห้อยู่

ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด ปัจจุบันได้รับการพัฒนาจากส่วนราชการต่าง ๆ ให้เป็นแหล่งเกษตรกรรมที่มีความสำคัญแห่งหนึ่งของภาคอีสาน บางแห่งใช้เป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์ ปัจจุบันทุ่งกุลาร้องไห้ได้เปลี่ยนชื่อเป็น “ทุ่งกุลาสศโล” เพราะเป็นแหล่งผลิตข้าวหอมมะลิที่ดีที่สุดของประเทศ และมีชื่อเสียงไปทั่วโลก

ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

กลุ่มพรรณไม้ บ้านขามป้อม ตำบลจีเหล็ก อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด

1. บทนำ

หมู่บ้านทอผ้าไหมสิริธรรมชาติ “บ้านขามป้อม” ตำบลจีเหล็ก อำเภอปทุมรัตต์ จังหวัดร้อยเอ็ด มีสมาชิกกลุ่มทอผ้าจำนวน 43 คน บ้านขามป้อมตั้งอยู่ห่างจาก อ. ปทุมรัตต์ประมาณ 9 กิโลเมตร เดิมทางไปทางทิศใต้ผ่านบ้านโคกก่อง บ้านจานใต้ บ้านคอนคู บ้านโคกทม บ้านโนนท่อน เข้าอำเภอใช้เวลาประมาณ 15 นาที และอยู่ห่างจาก อ. เกษตรวิสัย ประมาณ 23 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ถึงอำเภอประมาณ 35 นาที

อาณาเขตบ้านขามป้อม

ทิศเหนือ	จรดบ้านจานใต้	ต. โพนสูง อ. ปทุมรัตต์ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศใต้	จรดบ้านหนองม่วง	ต. โพนสูง อ. ปทุมรัตต์ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	จรดบ้านฮ่องแฮ่	ต. โนนสวรรค์ อ. ปทุมรัตต์ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันตก	จรดบ้านโคกก่อง	ต. โพนสูง อ. ปทุมรัตต์ จ. ร้อยเอ็ด

บ้านขามป้อมตั้งอยู่นอกเขตสุขาภิบาล และไม่ได้อยู่ในเขตป่าสงวนสภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้านมี 2,260 ไร่ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นที่ดินทำการเกษตร 2,200 ไร่ โดยจะสามารถให้พื้นที่เพาะปลูกได้ประมาณครึ่งหนึ่งของ พื้นที่ทั้งหมด สาเหตุเนื่องจากขาดน้ำ ต้องอาศัยน้ำฝนและยังมีปัญหาทางสภาพดินเค็มของพื้นที่สามารถ นำดินมาดัดแปลงได้

2. ลักษณะของชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมา

บ้านขามป้อม ม. 10 ต. จีเหล็ก (เดิม ต. โพนสูง) อ. ปทุมรัตต์ จ. ร้อยเอ็ด ตั้งเมื่อพ.ศ. 2480 เดิมชาวบ้านอาศัยอยู่ที่บ้านหนองหลวง ติดกับบ้านน้ำยาว มีครัวเรือนประมาณ 200 หลังคาเรือนประกอบด้วยประชากร 2 กลุ่ม คือ กลุ่มเก่า และกลุ่มใหม่ กลุ่มเก่าคือ กลุ่มที่ตั้งบ้านหนองหลวง ตั้งแต่แรกเริ่ม ส่วนกลุ่มใหม่ คือ กลุ่มที่อพยพมาจาก บ้านคำแย อ. วาปีปทุม จ. มหาสารคาม ที่บ้านหนองหลวง อุคสมบูรณไปด้วยอาหารธรรมชาติ ทั้งพืช และสัตว์ แต่ขาดแคลนน้ำดื่ม เพราะที่ดินบริเวณนั้นค่อนข้างมีรสเค็ม เนื่องจากที่ดินบริเวณนั้นเป็นโนนเกลือ ชาวบ้านต้อง

ไปหาแหล่งน้ำจากบ้านน้ำคำซึ่งหนองน้ำ หรือลำน้ำแถบนั้น ชาวบ้านจะเรียกว่า “เตาออกกรัก” เนื่องจากช่วงนั้นมีประชากรจำนวนมาก จำนวนบ้านมีหลายหลังคาดิกัน พื้นที่ในหมู่บ้านมีน้อย นอกจากนั้นยังเกิดความแตกแยกระหว่างคุ้มทั้งสอง คุ้มเก่าถือว่าพวกตนมาก่อนก็อยากเป็นหัวหน้าทำให้สร้างความไม่พอใจ ให้แก่คุ้มใหม่ ช่วงที่เกิดการขัดแย้งกัน ถึงแม้จะมีวัดเดียวก็ยังทำบุญแยกกัน ประกอบกับปีนั้น พื้นแผ่นดินของหมู่บ้านแตก สันนิฐานว่า ชะตาขาด จะเกิดการแตกแยกดินฐานซึ่งก็เป็นความจริง ต่อมาชาวบ้านหนองหลวงต่างพากันแยกย้ายไปตั้งถิ่นฐานใหม่บ้างก็ไปอยู่ บ้านพยอมน้อย บ้างก็ไปอยู่แถบรัฐประศาสน์ และบางส่วนก็ขยับมาตั้งบ้านเรือนใกล้ ๆ กับหนองน้ำนั้น ซึ่งไม่ไกลจากบ้านหนองหลวงนัก และที่บริเวณแถบนั้นเต็มไปด้วยป่าขามป้อมชาวบ้านเลยตั้งชื่อ หมู่บ้านตามต้นไม้ว่า “บ้านขามป้อม” ปัจจุบันบ้านขามป้อมมีอายุ 62 ปี

2.2 การเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับส่วนต่าง ๆ

หน่วยงานราชการในปี 2531 หน่วยงานที่เข้ามามีบทบาทในชุมชนบ้านขามป้อมคือ พัฒนาการตำบลเข้าไปดำเนินการพัฒนาสตรีและจัดตั้งกลุ่มสตรีแม่บ้าน ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ คือ กลุ่มทอผ้ากลุ่มทอเสื้อ กลุ่มออมทรัพย์ ในปี 2532 มีการให้ความรู้และการฝึกอบรม ร่วมกันศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ในด้านการสาธิตทำน้ำปลาให้กับชาวบ้าน การทำงานร่วมกันกับพัฒนาชุมชนยังคงมีความร่วมมือที่ดีต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

องค์กรพัฒนาเอกชน (NGO)

การเข้าร่วมโครงการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมือง สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม ของชาวบ้านขามป้อม นั้นเริ่มจากแม่บ้านทราบข่าวว่า กลุ่มแม่บ้านที่ อ. ปทุมรัตน์ ทอผ้าส่งโครงการอีสานเขียว จึงอยากจะทอผ้าขายบ้าง เนื่องจากช่วงประมาณปี 2531 ฝนแล้งทำให้แม่บ้าน 4 คน ในหมู่บ้านทดลองนำผ้าที่ทอไปขาย ที่ร้านค้าผ้าไหมใน จ. ร้อยเอ็ด ปรากฏว่าขายได้และครั้งต่อมามีคนทอผ้าเพิ่มขึ้นอีก 3 คน เสร็จแล้วจึงนำไปขายแต่ไม่สามารถขายได้ จึงนำกลับมาที่ อ. เกษตรวิสัย และมีคนแนะนำให้ลองไปติดต่อที่โครงการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมือง จึงได้มีการทอส่งซื้อกันอีก 2 – 3 ครั้ง ต่อมาสมาคมฯ ได้เชิญแม่บ้านเข้าร่วมโครงการ เพราะโครงการฯ กำลัง จะเปิดหมู่บ้านใหม่ และต้องการส่งเสริมและพัฒนาการทอผ้าไหม ดังนั้นจึงเกิดกลุ่มทอผ้าเป็นครั้งแรกของบ้านขามป้อม มีสมาชิกเข้าร่วมโครงการ ในช่วงนั้น 15 คน และในช่วงเข้าร่วมโครงการ กลุ่มทอผ้าจะได้รับการส่งเสริมในด้านต่าง ๆ เช่น ความรู้ในเรื่องการย้อมสีธรรมชาติ เงินทุนหมุนเวียน การตลาด การจัดการกลุ่ม การควบคุมคุณภาพ การทำบัญชี ฯลฯ ทั้งการอบรม ศึกษาดูงาน ทดลองศึกษาและปฏิบัติงานร่วมกัน จนปัจจุบัน (2542) มีสมาชิก 43 คน และสมาคมฯ ได้ถอนตัวโดยไม่มีการส่งเจ้าหน้าที่ไปดำเนินการในพื้นที่ เพื่อคอยส่งเสริมคิด

ตามแนะนำเหมือนคังเช่นในอดีต เนื่องจากเป็นช่วงสิ้นสุดโครงการ ประกอบกับชาวบ้านสามารถที่จะจัดการดูแลกันเองภายในกลุ่มได้และเกิดเครือข่ายของกลุ่มแม่บ้าน ที่รวมกันดำเนินธุรกิจผ้าทอผ้ามือย้อมสีธรรมชาติในนาม “กลุ่มพรรณไม้” ที่ชาวบ้าน เข้ามาดำเนินการบริหารจัดการร่วมกัน โดยสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสมทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงที่ปรึกษาเท่านั้น

2.3 ประชากร

บ้านขามป้อมมี 158 หลังคาเรือน มีประชากรทั้งสิ้น 693 คน เพศชาย 352 คน เพศหญิง 341 คน จากการสอบถามข้อมูลกับผู้นำชุมชนพบว่า ประชากร ช่วงวัยที่พบเป็นอันดับ 1 คือ อายุ 18-50 ปี 243 คน ซึ่งเป็นวัยของคนทำงาน อันดับ 2 คือ ช่วงอายุ 1-5 ปี จำนวน 154 คนเป็นวัยเด็กและวัยที่ควรอยู่ในสถานศึกษา จากอายุ 7 – 18 ปี จำนวน 165 คน รายละเอียดของช่วงอายุดูได้จากตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงช่วงวัยของประชาชน

อายุ (ปี)	เพศหญิง (คน)	เพศชาย (คน)	ประชากรรวม (คน)
1 – 15 ปี	78	76	154
5 ปี 1 วัน – 7 ปี	32	33	65
7 ปี 1 วัน – 14 ปี	49	50	99
14 ปี 1 วัน – 18 ปี	32	34	66
18 ปี 1 วัน - 50 ปี	122	121	243
มากกว่า 50 ปี	28	38	66
รวม	341	352	693

2.4 การศึกษา

ปัจจุบันในชุมชนมีความนิยมที่จะส่งบุตรหลานให้ศึกษาต่อในระดับเกินภาคบังคับ และโรงเรียนตลอดจนการเดินทางก็เอื้อต่อการศึกษามาก ซึ่งในบ้านขามป้อมก็มีโรงเรียนประจำหมู่บ้าน เปิดสอนตั้งแต่ระดับ อนุบาล – มัธยมศึกษาในชั้นประถมศึกษาที่มีจำนวน 95 คน กำลังศึกษาในระดับมัธยมต้น จำนวน 58 คน กำลังเรียนในชั้นมัธยมปลาย 44 คน และในชั้นอุดมศึกษามีจำนวน 8 คน ข้อมูลทางการศึกษาของประชากรบ้านขามป้อมดูได้จากตารางที่ 2

ตารางที่ 2 แสดงจำนวนประชากรในหมู่บ้านตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน (คน)
ประถมศึกษาปีที่ 4	292
ประถมศึกษาปีที่ 5	182
มัธยมศึกษาปีที่ 1 – 6	35
ปวช.	10
ไม่ได้รับการศึกษา	30
กำลังศึกษา	244
รวม	693

2.5 การประกอบอาชีพและรายได้

ผลจากการพัฒนาและสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนไปทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้านอาชีพ ตลอดจนรูปแบบการดำรงชีพ กล่าวคือ เมื่อก่อนการทำนาจะใช้ระบบธรรมชาติและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ปัจจุบันใช้ระบบจ้างงานแทนจะครบกระบวนการ ตั้งแต่ไถ ดำ เก็บเกี่ยว (ค่าจ้างแรงงานจะอยู่ที่ 100 – 150 บาท/วัน) รวมถึงการเพิ่มการใช้ปุ๋ยเคมีและยาปราบศัตรูพืช และมีการคั้นนมเพื่อให้รายได้มาใช้จนเกือบครบถ้วน มีการอพยพแรงงานไปทำงานในต่างถิ่น ในปี 2534 จากการสำรวจชุมชน โดย นางสาวสุชาดา บุญชู เจ้าหน้าที่ชุมชน โครงการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมืองสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม พบว่าในจำนวนประชากร 200 คน มีประชากร 89 คน ทำงานที่กรุงเทพฯ ส่วนใหญ่ทำงานก่อสร้าง รองลงมาทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ขายของตามร้านค้าและงานบ้าน ประชากร 85 คน ทำงานที่ชุมพร มากกว่าครึ่งลงเรือ (ทำประมง) ที่เหลือ ขายสินค้าและเสิร์ฟอาหาร และ 26 คน ทำงานตัดอ้อยที่ กาญจนบุรี และสุพรรณบุรี จากการสัมภาษณ์ นางบัวลา มัทธะปานัง ชาวบ้านขามป้อมเมื่อวันที่ 11 กันยายน 2542 ได้ให้ข้อมูลว่า ผลจากสภาวะวิกฤตเศรษฐกิจทำให้ ประชากรที่อพยพแรงงานไปอยู่ต่างถิ่นได้ทยอยย้ายกลับคืนมาอยู่ที่หมู่บ้านเป็นส่วนใหญ่ จะเหลือแค่ไม่กี่คน ประมาณ 10 – 20 กว่าคนเท่านั้น ที่ยังอยู่ต่างถิ่น ส่วนที่กลับมา ก็มาทำนา รองลงมาคือรับจ้าง และช่วงหลังมีการส่งเสริมงานพัฒนาแก่กลุ่มแม่บ้านทำให้อาชีพที่นิยมกันอีกอย่างคือทอผ้า ซึ่งมีตัวเลขจากการประกอบอาชีพของประชากรบ้านขามป้อมดูได้จากตารางที่ 3

ตารางที่ 3 แสดงอาชีพประชากรบ้านขามป้อม

อาชีพ	จำนวน (คน)
ทำนา	420
รับจ้าง	170
ทอดผ้า	43
เลี้ยงสัตว์	20
อื่น ๆ	40
รวม	693

2.6 ถิ่นครองที่ดิน

ในจำนวน 158 ครอบครัวย มีการถือครองที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ ดังนี้ ถิ่นครอง ส.ค.1 มีจำนวน 36 ครอบครัวย ถิ่นครอง น.ส. 3 จำนวน 22 ครอบครัวย ถิ่นครองโฉนด 96 ครอบครัวย ไม่มีที่ทำกิน และต้องเช่าที่ทำกิน มีจำนวน 4 ครอบครัวย และขนาดการถือครองที่ดินดูรายละเอียดได้ตาม ตารางที่ 4

ตารางที่ 4 แสดงการถือครองที่ดิน

ขนาดการถือครองที่ดิน (ไร่)	จำนวน (ครอบครัวย)
2 – 10	20
11 – 20	80
21 – 30	23
31 – 40	20
41 – 50	8
51 – 60	3
มากกว่า 60	ไม่มี
ไม่มีที่ดิน	4
รวม	158

3. องค์กรชาวบ้าน (People Organization)

3.1 กิจกรรมกลุ่ม

การดำเนินการทางสังคมของชุมชนบ้านขามป้อมที่ผ่านมา มีหลายกิจกรรม ซึ่งบางกลุ่ม ก็เล็ก
ดำเนิน การไปแล้วและมีบางกิจกรรมที่ยังคงดำเนินการอยู่ที่ผ่านมา มีองค์กรและกลุ่มต่าง ดังนี้

1) ศูนย์สาธิตกองทุนหมู่บ้าน

ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2523 โดยการริเริ่มของครู สมปอง เวียงนนท์ อดีตครูสอนในโรงเรียนขาม
ป้อม แต่ให้หัวหน้าเยาวชนเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการโดยเยาวชน เฉพาะกลุ่มเยาวชนจะ
ผลิตกันขายทุก ๆ วัน การค้าขายช่วงแรกมีกำไรดี แต่ต่อมาต้องเลิกดื่มเพราะเกิดปัญหาการ
โกงกิน และนอกจากนั้นบรรดาเยาวชนก็พากันออกไปทำงานนอกบ้าน ไม่มีใครดูแลกิจการ
เจ้าของที่ดิน ที่ตั้งศูนย์จึงขายต่อให้ผู้อื่น เปิดเป็นร้านขายของชำ และร้านขายของชำก็เลิก
ไปแล้วเมื่อปี 2535

2) ธนาคารข้าว

ช่วงต้นปี 2533 เป็นปีที่ทางอำเภอปทุมรัตน์ได้เข้ามาสนับสนุนให้ชาวบ้าน สร้างธนาคารข้าว
เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนข้าว และก่อให้เกิดรูปแบบการเก็บออมของชาวบ้าน จึงได้นำ
พันธุ์ข้าวมาแจกให้ชาวบ้าน ที่มีความประสงค์จะเป็นสมาชิกครบครัวละ 25 ก.ก. เพื่อนำ
ไปปลูกและเมื่อถึงฤดูการเก็บเกี่ยว ก็จะต้องส่งคืนแก่ธนาคารข้าวเป็นจำนวน 30 ก.ก. โดย
ทางอำเภอได้ให้คนมาสร้างฉางข้าวให้และแล้วเสร็จเมื่อ สิงหาคม 2533

3) กลุ่มแม่บ้าน

กลุ่มแม่บ้านก่อตั้งขึ้นเมื่อปี 2531 โดยการแนะนำของพัฒนากรตำบล ชื่อนายจารึก คงเมือง
เดิมที่เป็นลักษณะของกลุ่มสตรีอาสา ไปอบรมครั้งแรกที่บ้าน โคกทอง อ. ปทุมรัตน์ มีนาง
นาค นัยลี เป็นประธาน การดำเนินงานของกลุ่มแม่บ้านเป็นรูปเป็นร่างเมื่อเกิดกลุ่มทอผ้า
และเป็นกลุ่มทอเสื้อจึงทำให้เกิดการทำงานกลุ่มที่แน่นอน นอกจากนี้ก่อให้เกิดกลุ่มออม
ทรัพย์ของแม่บ้านด้วย

4) กลุ่มเยาวชน

เดิมกลุ่มเยาวชนเป็นกลุ่มที่มีความสำคัญกลุ่มหนึ่ง นับตั้งแต่การรวมกลุ่ม บริหารศูนย์สาธิต
ร้านค้าหมู่บ้าน การจัดงานปีใหม่ แต่ละปีหรือแม้แต่การร้องสารัญญะ ช่วงก่อนออก
พรรษา ซึ่งสาวสารัญญะบ้านขามป้อมเคยประกวดได้รับรางวัลมาแล้ว ปัจจุบันบทบาท
เยาวชนลดลง และเกิดการแยกกลุ่มบ้างก็ออกไปทำงานนอกบ้านบ้างก็แต่งงานมีครอบครัว
ปัจจุบันเยาวชนอยู่นอกหมู่บ้านเป็นจำนวนมากเมื่อเทศกาลแต่ละครั้งจึงจะกลับมา กลุ่มเยาวชน
รุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ ก็ไม่ค่อยได้สร้างความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องแต่อย่างไรก็ดี เยาวชนก็
สามารถรวมกันได้ตามธรรมชาติ เมื่อมีงานที่เป็นส่วนรวมของหมู่บ้าน เพราะส่วนใหญ่ก็
เป็นเครือญาติกันและก็อยู่ในชุมชนเดียวกัน

5) กลุ่มเลี้ยงวัว

กลุ่มเลี้ยงวัว ตั้งขึ้นเมื่อ 18 มิ.ย. 2533 โดยความคิดของผู้เลี้ยงวัวที่มีความประสงค์จะรวมกลุ่ม คนเลี้ยงวัวในหมู่บ้าน เพื่อช่วยกันดูแลรักษา ปศุสัตว์หรือเกี่ยวกับการเลี้ยง ซึ่งจะเป็นการง่ายต่อการติดต่อหรือได้รับการบริการจากหน่วยงานภายนอก

6) กิจกรรมที่สมาชิกชุมชนทำร่วมกัน

ส่วนใหญ่กิจกรรมที่สมาชิกในชุมชนทำร่วมกันจะเป็นพิธีกรรมทางศาสนาและจะมีสถานที่ที่ประกอบกิจกรรมร่วมกันคือ ที่ ศาลากลางบ้าน ซึ่งชาวบ้านร่วมกันสร้างขึ้นเมื่อปี 2517 พิธีกรรมที่ทำร่วมกัน เช่น บุญเบิกบ้าน นอกจากนั้นแล้ววัดก็เป็นอีกแห่งหนึ่งที่ชาวบ้านใช้เป็นสถานที่ทำพิธีกรรมร่วมกัน

3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับการท่องเที่ยว

กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวจะเป็นบทบาทของ “กลุ่มแม่บ้านทอดผ้าซิ่นธรรมชาติ” มากที่สุด เนื่องจากเป็นกลุ่มมีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) กลุ่มจะมีคณะกรรมการในการจัดการด้านการผลิต จัดหาวัตถุดิบ (เส้นไหม) ควบคุมคุณภาพและจัดการรับซื้อผ้ากับสมาชิกกลุ่ม เพื่อจัดส่งให้กับเครือข่าย “กลุ่มพรรณไม้”
- 2) จัดทำเอกสารการเงินบัญชี เพื่อให้สามารถตรวจสอบได้และเพื่อจัดสรรงบประมาณบางส่วนในการสนับสนุนด้านสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มทอดผ้า
- 3) ในการพัฒนาชุมชนด้านต่าง ๆ กลุ่มจะเป็นแกนนำ ทั้งระดับนโยบาย และระดับปฏิบัติการ

4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

4.1 ทรัพยากรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

1) ทรัพยากรธรรมชาติ

หนองขามป้อม เป็นแหล่งน้ำขนาดใหญ่มีพื้นที่ประมาณ 35 ไร่ ชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ริมหนอง ในการปลูกพืชผักไว้กิน โดยกรรมการหมู่บ้านจะแบ่งพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์แต่ละครอบครัวเท่า ๆ กันและสามารถจับสัตว์น้ำได้ ในเทศกาล หรืองานหรืองานบุญชาวบ้านต้องจ่ายค่าเอาเห หรือเครื่องมือจับปลา และนำเงินเหล่านั้นเอาเข้าวัดทำบุญ ในปี 2531 ได้รับงบประมาณ จากโครงการชลประทานขนาดเล็ก

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ในการขยายพื้นที่เพิ่มและในปี 2535 ได้ขยายพื้นที่เพิ่มอีกครั้งมีความจุมากกว่า 60,000 ลบ.ซม. โดยได้รับงบประมาณจากอำเภอปทุมรัตน์

หนองหลวงอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของหมู่บ้าน ห่างออกไปประมาณ 4 กิโลเมตร เป็นหนองน้ำที่มีลักษณะคล้ายสะพานยาว มีความลึกประมาณ 1.5 เมตร ชาวบ้านขามป้อม

และใกล้เคียงจะอาศัยจับปลา กุ้ง หอย เป็นอาหารนอกจากนั้นช่วงที่มีปลามากชาวบ้านจะ
ช่วยกันจับปลาและแบ่งปันกันอีกที

2) ความเชื่อและประเพณี

ความเชื่อและพิธีกรรมต่าง ๆ ในชุมชนยังคงมีให้เห็นแต่ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุในชุมชน
ยังคงมีความเชื่อเรื่องโชคลาง ดวงชะตา และจะมีหมอธรรมประจำบ้านที่ดำเนินพิธีกรรม
ต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมในการปลูกบ้านใหม่ การสะเดาะเคราะห์ สืบชะตา เป็นต้น
ประเพณีที่ชาวบ้านสืบทอดกันมานานและถือเป็นงานเทศกาลทุกปี อันได้แก่ บุญบั้งไฟ
บุญข้าวจี บุญข้าวสาก บุญพะเหวด เป็นต้น

3) โครงสร้างพื้นฐาน

คมนาคมค่อนข้างมีข้อจำกัด สำหรับเดินทางเข้าหมู่บ้าน เนื่องจากจะมีถนน ถนนลาดยาง
และเชื่อมต่อกับถนนลูกรังประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่งถ้าเดินทางช่วงหน้าฝนค่อนข้างลำบาก

4) สุขภาพอนามัย

เมื่อเกิดการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ไข้หวัด ปวดหัว ปวดท้อง ชาวบ้านจะรักษา โดย
ซื้อยาที่มีขาย ในหมู่บ้านมากินเอง และถ้าหากยังไม่ทุเลา ก็จะไปที่สถานีนามัยบ้านน้ำคำ
ค. โนนสวรรค์ อ. ปทุมรัตน์ สถานีอนามัยบ้านหนองส่วย ค. สระบัว อ. ปทุมรัตน์ และ
สถานีนามัยบ้านจานใต้ ค. โพนสูง อ. ปทุมรัตน์ หรือไม่ก็จะไปที่โรงพยาบาล อ. เกษตร
วิสัย และหากมีอาการร้ายแรงก็จะไปที่โรงพยาบาลจังหวัดขอนแก่น หรือบุรีรัมย์

บุคลากรด้านสาธารณสุข ในหมู่บ้านได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุข และผสส. เป็นผู้หญิง 1
คน และผู้ชาย 3 คน รวมทั้งสิ้น 4 คน ซึ่งทั้งหมดจะไม่ค่อยได้แนะนำเรื่องการใช้ยาแก่ชาว
บ้านมากนักแต่จะเป็นลักษณะร่วมมือกับฝ่ายสาธารณสุขในการประสานความร่วมมือในด้าน
ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ

4.2 การจัดการท่องเที่ยว

กลุ่มแม่บ้านทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ เป็นกลุ่มที่ได้รับความเชื่อถือ ทั้งคนในชุมชนเองและคน
นอกชุมชน ดูได้จากการจัดต้อนรับคณะศึกษาดูงานทั้งใน และต่างประเทศ ในแต่ละปีจะรับ
คณะต่าง ๆ ไม่น้อยกว่า 4 – 5 ครั้ง นอกจากนั้นยังมีทรัพยากรบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญด้าน
ผ้าทอย้อมสีธรรมชาติ ตลอดจนการดำเนินงานที่เข้มแข็งของกลุ่ม ซึ่งจะส่งผลในแง่ของการ
จัดท่องเที่ยวได้

4.3 ทักษะของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

จากการสอบถามความคิดเห็นต่อการจัดท่องเที่ยวจากสมาชิกกลุ่ม พบว่าการที่มีคณะ หรือกลุ่มคนเข้ามาในชุมชน จะเป็นสิ่งที่กระตุ้นให้ชุมชนตื่นตัวในการดูแล พัฒนาชุมชน ทั้งด้านการบริหารจัดการ การดูแลความสะอาดบ้านช่อง นอกจากนั้นยังได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างต่างกลุ่ม รวมถึงการทำความคุ้นเคยกับคนต่างประเทศ แม้จะไม่สามารถพูดคุยกันได้แต่ก็สามารถเรียนรู้ในการสื่อสารด้วยวิธีอื่นเช่น ภาษามือ การวาดภาพ เป็นต้น

นอกจากการดูงานแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมแล้ว ผลพลอยได้ที่กลุ่มจะได้รับคือ การจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่สมาชิกกลุ่มร่วมกันผลิต ซึ่งผลิตภัณฑ์ผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาตินอกจากจะร่วมฟื้นฟูศิลปหัตถกรรมแล้ว ยังช่วยในเรื่องของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมด้วย

5. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มแม่บ้านทอผ้า บ้านขามป้อม มีศักยภาพในด้านการบริหารจัดการตลอดจนเป็นที่ยอมรับทั้งหน่วยงานราชการ ตลอดจนชุมชนอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยต่าง ๆ ที่ผ่านมาน่าจะช่วยให้การจัดการท่องเที่ยวมีความเป็นไปได้สูงเนื่องจาก

5.1 รายได้ที่สมาชิกได้รับจากการทอผ้าโดยเฉลี่ย 3,000 บาท/คน/เดือน (ช่วงผลิต 8 เดือน)

5.2 กองทุนหมุนเวียนเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนสามารถจัดสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มได้ในการรับซื้อผ้าจากสมาชิกจะจ่ายเงินสดให้ทันที นอกจากนั้นหากสมาชิกเจ็บป่วยที่ต้องเข้ารับการรักษาด่วนในโรงพยาบาลกลุ่มจะจ่ายสมทบให้ครั้งละ 150 บาท/คน

5.3 กลุ่มได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากส่วนราชการ เนื่องจากมีผลงานด้านการบริหารจัดการกลุ่ม

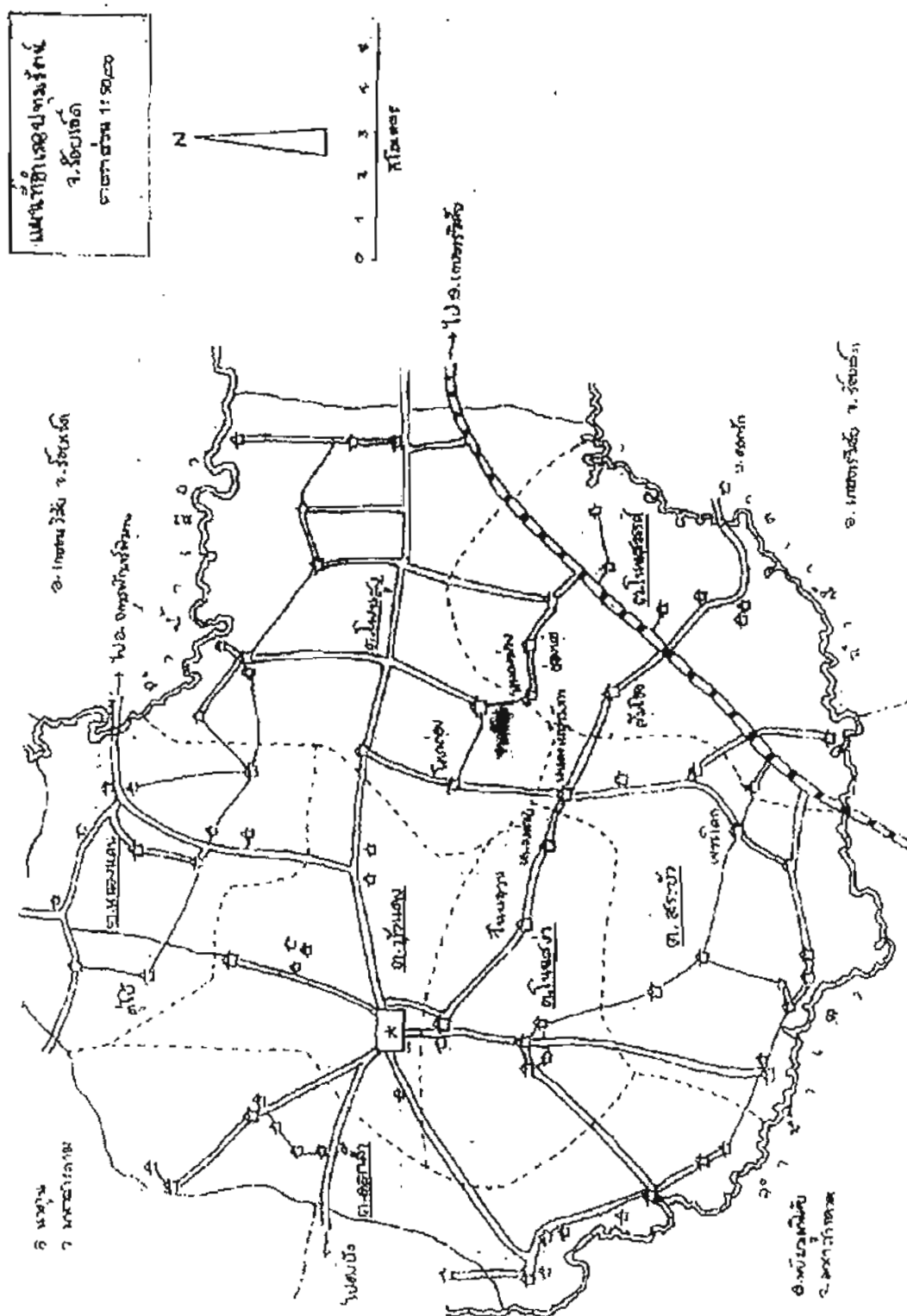
5.4 เมื่อมีกิจกรรมตามประเพณีสำคัญ ๆ ของชุมชน กลุ่มบ้านขามป้อมจะได้รับการยกย่องให้เป็นตัวแทนในระดับอำเภอ เพื่อร่วมกิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น

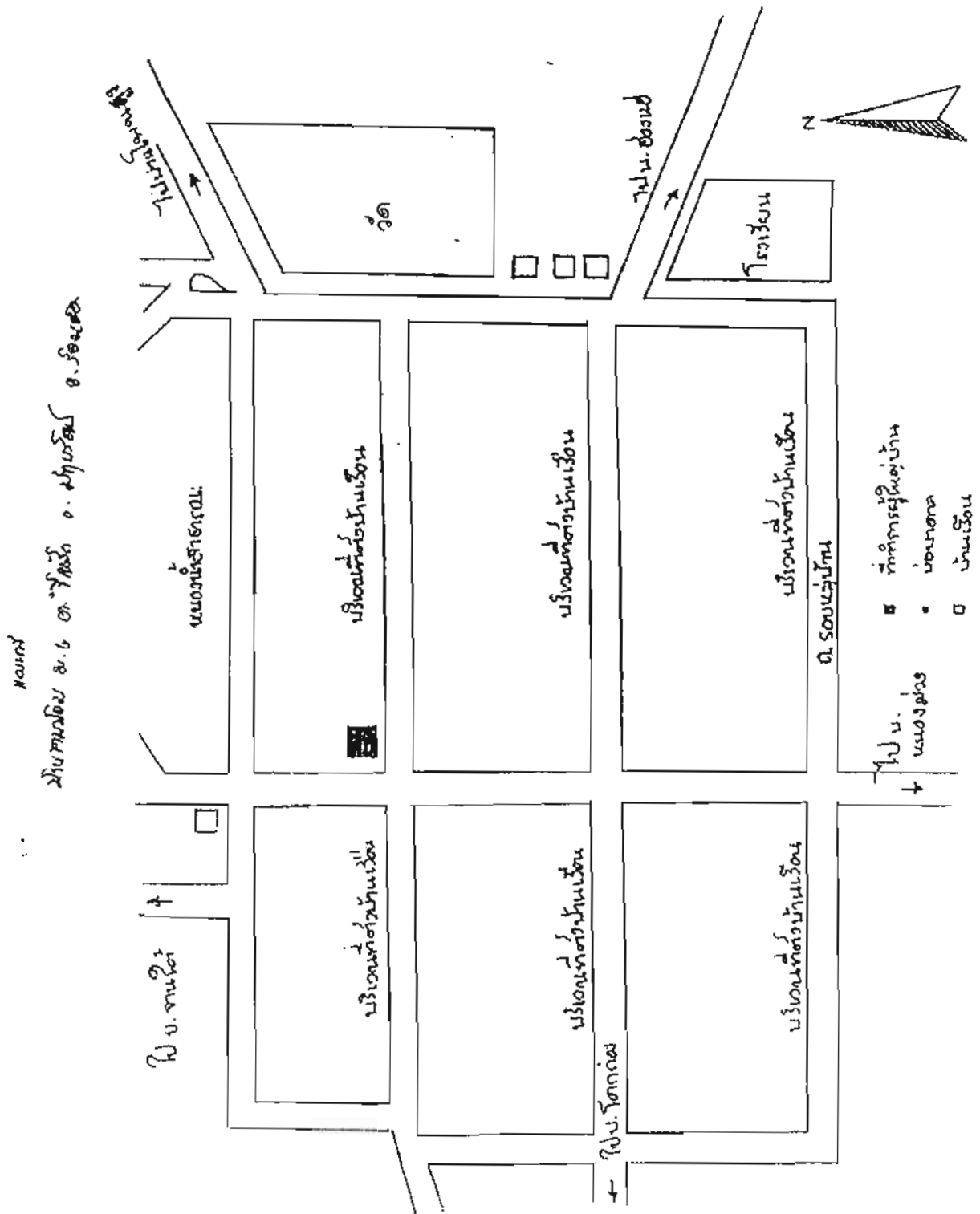
ภาคผนวก

แรงงานและปฏิทินการใช้แรงงาน

กิจกรรมการผลิต และการใช้แรงงานของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา พอที่จะสรุปตามกิจกรรมหลัก ๆ ได้ดังนี้

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1) ทำนา												
• การเตรียมดิน												
• ตกกล้า												
• ปลุก												
• บำรุงรักษา (ให้น้ำ, ปุ๋ย, พ่นยา ฯลฯ)												
• เก็บเกี่ยวผลผลิต												
2) อุตสาหกรรมในครัวเรือน												
• ทอผ้า												
3) รับจ้าง												
• ในภาคเกษตร												
• นอกภาคเกษตร												





ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

กลุ่มพรรณไม้ บ้านโพนพิสัย หมู่ที่ 18 ตำบลคงครั่งใหญ่

อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

1. บทนำ

หมู่บ้านทอดผ้าไหมสิริธรรมชาติ “บ้านโพนพิสัย” เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กจำนวน 56 หลังคาเรือน มีพื้นที่ที่เป็นที่ตั้งบ้านเรือนประมาณ 32 ไร่ มีพื้นที่ทำนาประมาณ 1,218 ไร่ ตั้งอยู่ห่างจากตัว อำเภอเกษตรวิสัยไปทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ประมาณ 24 กิโลเมตร ห่างจากตัวจังหวัดร้อยเอ็ด ประมาณ 70 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ บ้านแสนสี ต. คงครั่งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

ทิศใต้ ติดต่อกับ ลำน้ำพลับพลา ซึ่งเป็นเส้นแบ่งเขตกับบ้านปอหมั่น อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ บ้านโพนแท่น ต. คงครั่งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ บ้านสำโรง ต. คงครั่งใหญ่ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

กลุ่มทอผ้าบ้านโพนพิสัย มีสมาชิก 47 คน ลักษณะทางด้านชาติพันธุ์ของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทย-เขมร และใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาหลักในการพูดสื่อสารภายในชุมชน มีประเพณีวัฒนธรรมตามแบบฉบับของชาวเขมร ด้านสังคมโดยทั่วไปเป็นชุมชนเกษตรกรรม รายได้ที่เป็นรายได้หลักได้จากการทำนา ส่วนแม่บ้านจะทอผ้าในช่วงว่างจากการทำนาและเป็นส่วนที่ช่วยในเรื่องเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดี

2. ลักษณะของชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมา

เมื่อประมาณกว่า 70 ปีมาแล้ว บริเวณที่เป็นบ้านโพนพิสัยมีสภาพเป็น โพนขนาดเล็กและอุดมไปด้วยพืชพันธุ์นานาชนิด เช่น ต้นพลับ ต้นมะขาม ต้นจามต้นคำม และไม้พุ่มอื่น ๆ เช่น ต้นเล็บแมว ต้นสะแก ต้นข่อย ต้นฟดมอย ขึ้นเต็ม โนน ไปหมด ทำให้โพนแห่งนี้เป็นที่อาศัยของสัตว์นานาชนิด เช่น หมาจิ้งจอก กระต่าย อีเห็น กระรอก กระแต นก หนูต่าง ๆ เป็นต้น บริเวณที่ดินยังไม่มีใครเข้ามาจับจองอยู่อาศัย ทำนาทำไร่ ต่อมานายเม็ง(ไม่ทราบนามสกุล) ได้อพยพมาจากอำเภوتاตูม จังหวัดสุรินทร์ มาสร้างกระท่อเล็ก ๆ อยู่อาศัย ไม่นานก็ย้ายไปอยู่ที่อำเภอจอมพระ จังหวัดสุรินทร์ หลังจากนั้นพ่อโพธิ์ กับแม่ตู้ (ไม่ทราบนามสกุล) ได้อพยพครอบครัวจาก

บ้านแสนสิริเข้ามาตั้งบ้านเรือนและจับจองที่ดินทำไร่ ทำนา พร้อมกับครอบครัวของลูกสาว คือ แม่ปานและพ่อเชียว โดยจับจองที่ดินทางด้านทิศตะวันตก ของโพนเป็นที่ตั้งบ้านเรือน ซึ่งที่ดินบริเวณนั้นก็ตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลานของพ่อโพธิ์ในเวลาต่อมา ส่วนที่นานั้น พ่อโพธิ์จับจองที่ดินด้านทิศเหนือของบ้านสำหรับทำไร่ทำนาเป็นจำนวนมาก

ครอบครัวอื่น ๆ ที่อพยพโยกย้ายตามมาคือ พ่อพิง แม่อุ่น รัตนดี ย้ายมาจากบ้านโพนแท่นและจับจองที่ดินบริเวณทิศตะวันตกเฉียงเหนือของโพน พ่อหนู แม่มัน คงสุดี ย้ายมาจากบ้านโพนแท่นเช่นเดียวกัน มาจับจองที่ดินบริเวณทิศตะวันออกเฉียงใต้ของโพนตั้งบ้านเรือน ต่อมาชาวบ้านได้ช่วยกันตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “โพนพับ” ตามชื่อของต้นไม้ที่มีอยู่มากในขณะนั้น คือ ต้นพลับ ซึ่งยังคงมีเหลือให้เห็น ในปัจจุบัน ในช่วงแรกนั้นบ้านโพนพับขึ้นอยู่กับบ้านโพนแท่น หมู่ที่ 5 ต่อมาใน พ.ศ. 2531 จึงแยกออกมาเป็นบ้านโพนพับ หมู่ที่ 18 มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพลอย คงสุดี ซึ่งยังคงเป็นผู้ใหญ่บ้านมาจนถึงปัจจุบันนี้

2.2 ประชากร

มีประชากรทั้งสิ้น 56 ครอบครัว หรือจำนวนประชากร 285 คน แยกเป็นชาย 136 คน

หญิง 149 คน

ช่วงอายุของประชากร

ช่วงอายุ (ปี)	ประชากรรวม (คน)	ชาย (คน)	หญิง (คน)
0-15	77	43	34
16-25	16	10	6
26-45	83	36	47
46-60	97	41	56
60 ปีขึ้นไป	12	5	7

2.3 การศึกษา

การศึกษาส่วนใหญ่จะเรียนจบชั้นประถมศึกษา ปัจจุบันมีผู้ที่เรียนอยู่ระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 คน ส่วน ระดับอุดมศึกษา จำนวน 2 คน

2.4 การประกอบอาชีพและรายได้

อาชีพและรายได้ส่วนใหญ่ได้จากการทำนาแทบทุกครัวเรือน จะมีเพียง 5 ครัวเรือนที่ทำอาชีพรับจ้าง และรายได้อีกส่วนหนึ่งที่ได้ก็จากการทอดผ้า

3. องค์การชาวบ้าน (People Organization)

3.1 กิจกรรมกลุ่ม

จากการศึกษากิจกรรมกลุ่มภายในบ้าน โพนพิบ นั้นพบว่ามีอยู่ 2 กลุ่มกิจกรรมคือ

- 1) กลุ่มออมทรัพย์ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2537 ปัจจุบันมีสมาชิก 68 คน ลงหุ้นๆ ละ 10 บาท ขณะนี้มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 200,000 บาท สำหรับให้สมาชิกกู้ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 บาทต่อเดือน การพิจารณาปล่อยกู้จะดูจากความจำเป็นในการใช้เงิน ถ้ามีผู้กู้หลายคนก็ใช้วิธีหาร โดยจะพิจารณาผู้ที่ขอกู้น้อยกว่าก่อน
- 2) กลุ่มแม่บ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 ปัจจุบันมีสมาชิก 47 คน มีเงินทุนหมุนเวียนทั้งสิ้น 104,000 บาท สำหรับซื้อเส้นไหมให้บริการแก่สมาชิก และจ่ายค่าผ้าให้กับสมาชิกเป็นเงินสดทันที เมื่อกลุ่มหมู่บ้านนำผ้าเข้าไปที่กลุ่มพรรณไม้ จะได้รับเงินค่าผ้าหลังจากนั้นประมาณ 1 เดือน

3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับการท่องเที่ยว

กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวจะเป็นบทบาทของ “กลุ่มแม่บ้าน” เนื่องจากเป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมมาอย่างต่อเนื่อง มีระบบการบริหารจัดการ ตลอดจนระบบบัญชีที่ตรวจสอบได้ นอกจากนี้มีประสบการณ์ในด้านการจัดต้อนรับคณะที่มาศึกษาดูงานทั้งคนไทยและต่างประเทศ

4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

4.1 ทรัพยากรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

1) วัฒนธรรม

- บ้านโพนพิบ เป็นชุมชนชาวไทยเขมร มีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น ภาษาพูด อาหารการกิน ความประณีตละเอียดอ่อนในงานหัตถกรรม

2) ประเพณีและความเชื่อ

ในระหว่างเดือนต่างๆ ของปี ชาวบ้าน โพนพิบจะมีงานบุญประเพณี ซึ่งสืบทอดมาแต่โบราณ กล่าวคือ

เดือนมกราคม	งานบุญเรียกขวัญข้าว
เดือนห้า (ไทย)	งานบุญตักบาตรวันเดือนดับเดือน 5
เดือนแปด	บุญเข้าพรรษา
เดือนสิบ	บุญข้าวสารท หรือ โคนตา
เดือนสิบเอ็ด	บุญออกพรรษา
เดือนสิบสอง	บุญกฐิน และสอยกระทง

ชาวบ้านโพนพิสัยจะไปประกอบพิธีสำคัญทางศาสนาที่วัดบ้านโพนแท่น เนื่องจากที่บ้านโพนพิสัยไม่มีวัด

3) โครงสร้างพื้นฐาน

- เส้นทางคมนาคม เส้นทางที่ใกล้ที่สุดจากตัวอำเภอเกษตรวิสัย เข้าไปหมู่บ้านซึ่งออกจากตัวอำเภอไปทางทิศใต้มีระยะทางประมาณ 24 กิโลเมตร ซึ่งเป็นถนนลูกรัง 22 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยางอีก 2 กิโลเมตร อีกเส้นทางหนึ่งจะเดินทางอ้อมไปทางบ้านคงครั้งใหญ่แล้ววกเข้าตัว อำเภอเกษตรวิสัยทางทิศตะวันตกซึ่งเป็นระยะทางไกลกว่าทางเดิมประมาณ 10 กิโลเมตร การเดินทางเข้าอำเภอในแต่ละวันนั้นจะมีรถโดยสารของบ้านโพนแท่นวิ่ง 2 คน วันละ 1 เที่ยว และวันละ 2 เที่ยว (ในคันต้องรับส่งนักเรียนหรือคนข่าวไปขาย) โดยปกติจะออกพร้อมกันในตอนเช้า ประมาณ 06.30 - 07.00 นาฬิกา ขากลับออกจาก อำเภอเกษตรวิสัย ประมาณ 10.00 นาฬิกา ถึงหมู่บ้านประมาณ 2 ชั่วโมง เที่ยวบ่ายจะออกจากหมู่บ้านประมาณ 14.00 นาฬิกาขากลับออกจากอำเภอเกษตรวิสัย ประมาณ 16.30 นาฬิกา ค่าโดยสาร คนละ 20 บาท และถ้าจะไปอำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งอยู่ห่างออกไปประมาณ 20 กิโลเมตร มีถนนตัดเชื่อมไปผ่านทางบ้านปอหมันมีความสะดวกในการเดินทางมากขึ้นกว่าแต่ก่อน

4) สุขภาพอนามัย

ในปัจจุบันเมื่อชาวบ้านเจ็บป่วย ถ้าไม่มากจะไปรักษาที่อนามัยคงครั้งน้อย แต่ถ้าเจ็บป่วยมากก็จะไปรักษาที่โรงพยาบาลร้อยเอ็ดและอื่นๆ มีการรักษาเองด้วยสมุนไพรบ้างเล็กน้อย ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักพืชที่เป็นสมุนไพรแต่ไม่มีหมอที่รักษาด้วยสมุนไพร มีแต่หมอธรรม ทำพิธีทางไสยศาสตร์

4.2 การจัดการท่องเที่ยว

การเดินทางจากเกษตรวิสัยไปบ้านโพนพิสัยค่อนข้างมีข้อจำกัดมากเนื่องจากสภาพถนนที่ไม่เอื้อต่อการเดินทาง แต่หากเลือกไปในช่วงหน้าแล้งก็จะมีอุปสรรคน้อยลง อย่างไรก็ตามเนื่องจากบ้านโพนพิสัยเป็นบ้านหนึ่งของพรรณไม้ ที่มีความโดดเด่นในการดำเนินงานของกลุ่มผ้าตลอดจนผู้นำชุมชนให้ความร่วมมือด้วยดีมาตลอด ทำให้เป็นจุดที่เป็นพื้นที่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ศึกษา ศึกษาดูงานจากหลายชุมชน หลายองค์กร ทั้งในและต่างประเทศ และกลุ่มเคยจัดการด้านการต้อนรับ คณะศึกษาดูงาน รวมถึงการจัดที่พักเพื่อให้มีเวลาในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม แบบชาวไทย-เขมร โดยกลางคืนจะมีการเล่นกันดนตรีต้อนรับแขกผู้มาเยือนด้วย

4.3 ทักษะคติของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

บ้านโพนพิสัยมีลักษณะเด่นที่น่าสนใจหลายอย่างด้วยกัน คือ การทอผ้าไหมแบบเขมร และการย้อมสีธรรมชาติ คนตรีกันตรึม และกลองยาวในอดีตคนตรีกันตรึมที่บ้านนี้มีชื่อเสียงมากแต่ในปัจจุบันผู้เฒ่าผู้แก่ที่เป็นนักร้องประจำวงเสียชีวิตไป และยังไม่มียุสืบทอดที่มีความเชี่ยวชาญ

เท่ากับคนเดิม ความนิยมจึงน้อยลงไปประกอบกัน ได้มีการพัฒนาคลองยาวให้มีรูปแบบที่ทันสมัยมากขึ้นจึงได้รับความสนใจ อย่างไรก็ตามกันตริ้มก็ยังคงเป็นศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมที่น่าศึกษาและสืบทอดให้คงอยู่ต่อไป นอกจากนี้ ลักษณะของการทอดผ้าของแม่บ้านที่นี่ จะเป็นการทอดผ้าไหมไว้ใช้เองส่วนหนึ่ง คือการทอดผ้าไหมย้อมสีเคมี ส่วนการทอดผ้าไหมย้อมสีธรรมชาตินั้น ได้รับการพัฒนา จากโครงการพัฒนาการทอดผ้าพื้นเมือง สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม ช่วงหลังกลุ่มชาวบ้านสร้างเครือข่ายกลุ่มทอดผ้าในนาม “กลุ่มพรรณไม้” เพื่อดำเนินการ ด้านธุรกิจผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติ และช่วยเหลือกันทางด้านสังคม ที่ผ่านมามีบ้านโพนพิสัยในฐานะตัวแทนหนึ่งของกลุ่มพรรณไม้ มีผู้สนใจเดินทางมาศึกษาดูงานอยู่เป็นระยะ และชาวบ้านก็มีความคุ้นเคยกับการจัดการ คูแถม นักท่องเที่ยวที่มีทั้งไปดูงานและพักอาศัยค้างคืน เพื่อศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่

นอกจากนี้ผู้นำชุมชนของหมู่บ้านมีความเข้มแข็ง และให้ความร่วมมือในการดำเนินการ โครงการประกอบกับลักษณะของการรวมกลุ่มและกิจกรรมชุมชน ก็เอื้ออำนวยต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์นี้ด้วย

5. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาภาพรวมโดยทั่วไปของกิจกรรมกลุ่มทอดผ้าบ้านโพนพิสัยนั้น พบว่า ลักษณะเด่นที่ส่งเสริมการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ คือ

- 1) การประสานความร่วมมือของคนในชุมชน และองค์กรภายนอกในการดำเนินกิจกรรมการพัฒนาได้อย่างต่อเนื่อง
- 2) มีองค์ความรู้ และบุคลากรที่ช่วยในการสืบสานศิลปหัตถกรรมให้คงอยู่ต่อไป

กลุ่มทอดผ้าบ้านโพนพิสัย เป็นอีกกลุ่มหนึ่งที่น่าสนใจในการจัดการท่องเที่ยว แต่ค่อนข้างที่จะมีข้อจำกัดสำหรับการเดินทาง แต่หากสามารถจัดเส้นทางท่องเที่ยวให้ไปเชื่อมกับเขตท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีองค์กรชุมชนอื่น ๆ ก็จะช่วยให้เส้นทางท่องเที่ยวน่าสนใจเพิ่มขึ้น

ผู้สัมภาษณ์	1. นางสาว สุปราณี ทับสกุล		
	2. นางสาว วลี ลือประเสริฐ		
ผู้ถูกสัมภาษณ์	1. ผู้ใหญ่พลอย คงสุดี	อายุ	47 ปี
	2. นางเลศ คงสุดี	อายุ	45 ปี
	3. นางพลอย คงสุดี	อายุ	56 ปี
	4. นาง มะลิ ผุยศรี	อายุ	31 ปี

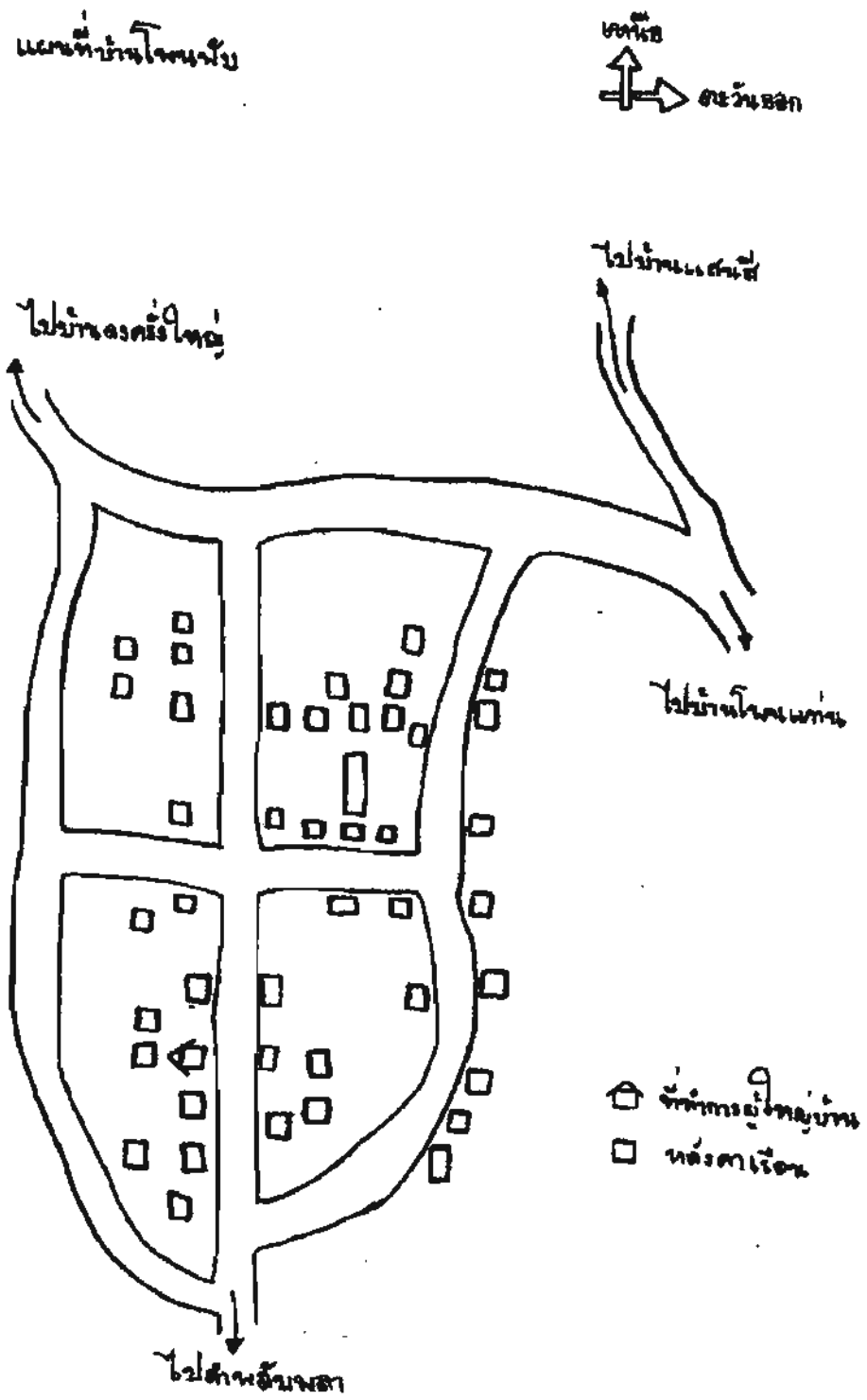
สถานที่ บ้านผู้ใหญ่พลอย คงสุดี เวลาประมาณ 18.00 น.

ภาคผนวก

แรงงานและปฏิทินการใช้แรงงาน

กิจกรรมการผลิต และการใช้แรงงานของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา พอที่จะสรุปตามกิจกรรมหลัก ๆ ได้ดังนี้

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1) ทำนา												
• เตรียมดิน												
• ตกกกล้า												
• ปลุก												
• บำรุงรักษา (ให้น้ำ, ปุ๋ย, พ่นยา ฯลฯ)												
• เก็บเกี่ยวผลผลิต												
2) ปลูกพืชกรรมในครัวเรือน												
• ทอผ้า												
3) รับจ้าง												
• ในภาคเกษตร												
• นอกภาคเกษตร												



ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

กลุ่มพรรณไม้ บ้านโนนสว่าง หมู่ที่ 11 ตำบลทุ่งกุลาร้องไห้

อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

1. บทนำ

หมู่บ้านทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ “บ้านโนนสว่าง” หมู่ 11 ตำบลทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ที่โนน ลักษณะสี่เหลี่ยมคางหมู โดยมีอาณาเขตหมู่บ้านดังนี้

ทิศใต้	ติดต่อกับ	บ้านจานเตย
ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	บ้านโนนตาล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	บ้านโนนสูง
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	บ้านโพนครกน้อย

บ้านโนนสว่าง ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอสุวรรณภูมิ ประมาณ 15 กิโลเมตร ห่างจากร้อยเอ็ด ประมาณ 78 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอกุฉินารายณ์ ประมาณ 38 กิโลเมตร ห่างจากสุรินทร์ประมาณ 90 กิโลเมตร สภาพพื้นที่ ทำนาอยู่ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ สามารถปลูกข้าวหอมมะลิได้ดี กลุ่มแม่บ้านจะทอผ้าช่วงว่างเว้นจากการทำนา ปัจจุบันสมาชิกทอผ้ามีจำนวน 37 คน ลักษณะชาติพันธุ์ส่วนใหญ่เชื้อสายไทย-ลาว (ส่วย) และใช้ภาษาลาวเป็นภาษาหลักในการพูดสื่อสารภายในชุมชนลักษณะทางสังคม โดยทั่วไปเป็นชุมชนเกษตรกรรมทำนาเพื่อบริโภค ส่วนกลุ่มแม่บ้านจะมีอาชีพในการทอผ้าซึ่งเป็นผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติและเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ส่งผลทางด้านเศรษฐกิจ นอกจากนั้นยังช่วยให้เกิดความร่วมมือระหว่างกลุ่มแม่บ้านกับผู้นำชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ในการพัฒนาชุมชน

2. ลักษณะของชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมา

พื้นที่ทั่วไปของหมู่บ้านแต่เดิมนั้น เป็นป่าไผ่และมีความอุดมสมบูรณ์มากจึงมีชาวบ้านจากบริเวณใกล้เคียงนำวัว ควายเข้าเลี้ยง และเริ่มมีการเพาะปลูกและตั้งถิ่นฐานในเวลาต่อมา โดยผู้ที่อพยพมาตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่งเป็นคนแรก ได้แก่ พ่อเหลา เวียงรัตน์ และครอบครัว ต่อมา พ่อสา บุญพบ พ่อสี และพ่อโส สระแก้ว ได้อพยพตามมาตั้งบ้านเรือน ตามลำดับ ในช่วงปี พ.ศ. 2481 พ่อเหลาได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น กล่าวคือ มีเสือตัวเมียคลอดลูกที่บริเวณป่าไผ่ จึงตั้งชื่อของหมู่บ้านว่า โนนเสือแม่ลูกอ่อน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2511 มีชาวบ้านในหมู่บ้านป่วยและได้นิมนด่หลวงพ่อกอง จากวัดคู่พระโกนมาทำการรักษา หลวงพ่อกองเห็นว่าชื่อ

หมู่บ้านนี้ไม่ค่อยเป็นศิริมงคล จึงทำการเปลี่ยนชื่อให้ใหม่ว่า บ้านโนนสว่าง เพื่อจะได้สว่างไสว ไม่มีความมืดมนอีกต่อไป

หลังจากการอพยพมาตั้งหมู่บ้านของพ่อเหลา เวียงรัตน์ และพ่อสา บุญพบ ซึ่งย้ายมาจากบ้านจานเคย และก็มีครอบครัวอื่นๆ ย้ายตามมาสมทบ บางครอบครัวมาจากจังหวัดสุรินทร์ บางครอบครัวย้ายมาจาก บ้านโนนตาล และบ้านจานเคย ตามลำดับ ในการตั้งหมู่บ้านครั้งแรกนั้นบ้านโนนสว่างขึ้นอยู่กับ บ้านโนนม่วง หมู่ที่ 13 จนกระทั่งปี พ.ศ. 2522 จึงแยกจากบ้านโนนม่วง มาขึ้นกับบ้านโนนตาล หมู่ที่ 7 และแยกมาเป็น บ้านโนนสว่าง หมู่ที่ 11 เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2534 โดยมีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายพันธ์ จันทวงศา ตระกูลใหญ่ๆ ประกอบด้วย ตระกูล บุญพบ, สระแก้ว, พันธุ์เหมา (รวยที่สุด), จันทร์จำเริญ, เพ็ญธรรม (จนที่สุด), มะโครด, วงศ์สามัญ

2.2 ประชากร

ข้อมูลจากการสำมะโนประชากรในปี พ.ศ.2543 พบว่า บ้านโนนสว่างมีประชากรรวมทั้งสิ้น 179 คน แยกเป็น ชาย 93 คน หญิง 86 คน หรือ มีจำนวนครอบครัวรวม 39 ครอบครัว มีเลขที่บ้านแล้ว 37 ครอบครัว อีก 2 ครอบครัว ยังไม่มีเลขที่บ้าน

ช่วงอายุของประชากร

ช่วงอายุ(ปี)	รวม	ชาย	หญิง
0-14	38	20	18
15-17	11	8	3
18-49	99	49	50
50-59	13	8	5
60 ปีขึ้นไป	8	2	6

2.3 การศึกษา

เนื่องจากในหมู่บ้านโนนสว่างไม่มีโรงเรียน ดังนั้นประชาชนในหมู่บ้านจึงต้อง เดินทางไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านโนนตาล ส่วนระดับการศึกษาที่สูงกว่า ก็ต้องไปศึกษาที่จังหวัดร้อยเอ็ด หรือจังหวัดอื่น จำนวนประชากรกำลังศึกษาในปัจจุบัน ประกอบด้วย

ชั้น ป.1 – ป.6	จำนวน	8	คน
ชั้น ม.1 – ม.3	จำนวน	13	คน
ชั้น ม.4 – ม.6	จำนวน	8	คน
ปวช.	จำนวน	3	คน
ปวส.	จำนวน	3	คน

2.4 อาชีพ

ชาวบ้านทุกครัวเรือนมีอาชีพทำนา และเลี้ยงสัตว์บ้าง บางครอบครัว ได้แก่ วัว ควาย หมู มีเพียง 5-6 ครัวเรือน เท่านั้นที่เคยเลี้ยงแต่ปัจจุบันขายไปหมดแล้วการทำงานจะเริ่มตั้งแต่ไถ หว่าน กล้าดำ จนกระทั่งเก็บเกี่ยวในช่วงระหว่าง เดือนพฤษภาคม ถึง เดือนธันวาคมของทุกปีช่วงที่ว่างจากการทำนาหรือ ระหว่างเดือนมกราคม ถึง เดือนเมษายน ชาวบ้านบางคนก็จะไปรับจ้างก่อสร้างหรือรับจ้างงานทั่วไป มีบางคนทำงานรับจ้างเพียงอย่างเดียวเท่านั้นโดยไม่ได้ทำนาด้วยนอกจากนี้ ในระหว่างนี้ชาวบ้านส่วนใหญ่จะทำการทอผ้าเป็นอาชีพเสริมอีกอย่างหนึ่งด้วย

จำนวนประชากรที่ประกอบอาชีพต่างๆ

1. ทำนาทุกครอบครัว
2. รับจ้างก่อสร้าง 30 คน
3. รับจ้าง – ไม่ทำนา 13 คน
4. รับราชการครู 1 คน

สำหรับปริมาณผลผลิตและรายได้เฉลี่ยของประชากรนั้นชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยครอบครัวละประมาณ 5,000 บาทต่อปีรายได้ส่วนหนึ่งได้มาจากการขายข้าว ซึ่งมีผลผลิตเฉลี่ยประมาณไร่ละ 20 ถังและรายได้ส่วนอื่นๆ ที่ได้มาจากการรับจ้างในหมู่บ้าน ในอัตราค่าแรงงาน วันละ 100 บาท นอกจากนี้ก็มีรายได้เสริมจากการทอผ้าอีกส่วนหนึ่ง

การถือครองที่ดิน

- | | | | |
|-------------|---------|----|----|
| 1 – 5 ไร่ | มีจำนวน | 9 | คน |
| 6 – 10 ไร่ | มีจำนวน | 10 | คน |
| 11 – 20 ไร่ | มีจำนวน | 7 | คน |
| 21 – 50 ไร่ | มีจำนวน | 3 | คน |

3. องค์การชาวบ้าน (People Organization)

3.1 กิจกรรมกลุ่ม

จากการศึกษาพบว่า การรวมกลุ่มของชุมชนจะมีทั้งกลุ่มพ่อบ้าน กลุ่มแม่บ้านโดยส่วนใหญ่การรวมกลุ่มเพื่อต่อรอง ให้เกิดกิจกรรมและขอรับงบประมาณสนับสนุน จากหน่วยงานต่างๆแต่ละกลุ่มจะมีวัตถุประสงค์และกิจกรรมที่ต่างกันออกไป ดังนี้ คือ

- 1) กลุ่มพ่อบ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2528 โดยการริเริ่มของพ่อสา บุญพบ วัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมเงินไว้เป็นกองทุนในการพัฒนาหมู่บ้านซึ่งเงินทุนดังกล่าวนี้ได้มาจากการจับปลาในหนองไปขายหรือเงินที่เหลือจากงานบุญต่างๆรวมทั้งเงินคสนับหนุนจากหน่วยงานรัฐด้วยปัจจุบันมีเงินในกอง ทุนรวมทั้งสิ้น 186,11 บาท และทุกคนรอบครัวเป็นสมาชิกของกองทุน
- 2) กลุ่มแม่บ้านทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ เกิดจากการรวมตัวกันของแม่บ้าน 4 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2527 – 2528 ผลิตผ้าทอมือย้อมสีเคมี และนำไปจัดจำหน่ายเอง ต่อมาโครงการพัฒนาการทอผ้าพื้นเมือง สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม ได้เข้ามาสนับสนุนให้มีการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ และมีการรวมกลุ่มแม่บ้านทอผ้าเพิ่มขึ้นเป็น 12 คน โดยทำการอบรมแม่บ้านด้านการทอผ้าและการย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติจนกระทั่งปัจจุบันกลุ่มนี้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 37 คน และมีเงินทุน เวียนรวมกว่า 60,000 บาท ซึ่งเงินทุนจำนวนนี้ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ(เงินมีชาชาว) 50,000 บาท ที่เหลืออีกประมาณ 10,000 บาทเป็นเงินสะสมของกลุ่มที่ได้จากค่าบริหารจัดการในการทอ ผ้าของสมาชิก การบริหารจัดการกลุ่มมีกรรมการและจัดสรรบทบาทตำแหน่งหน้าที่กันดังนี้

นางสำริง สุโทสา เป็นประธาน

นางสุณีย์ จันทวงศา ฝ่ายจัดซื้อผ้า

นางมณี เทียงธรรม ฝ่ายวัตถุดิบ

นางสมร รัตนะ ฝ่ายอุปกรณ์

- 3) กลุ่มออมทรัพย์ มี 2 กลุ่ม คือ

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อผลิต ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2541 เพื่อรองรับงบประมาณจากหน่วยงานรัฐ มีสมาชิกทั้งสิ้น 65 คน โดยในช่วงแรกสมาชิกลงทุนๆ ละ 10 บาทและแต่งตั้งคณะกรรมการดูแล 7 คนโดยมี นางสำริง สุโทสา เป็นประธาน ปัจจุบันมีเงินทุนทั้งสิ้น 14,000 บาท

กลุ่มออมทรัพย์แม่บ้าน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2533 โดยสมาชิกร่วมกันสะสมเงินเดือนละ 10 บาทต่อคน ต่อมาได้เงินทุนสนับสนุนจากกลุ่มเกษตรผสมผสาน 10,000 บาท ปัจจุบันมีสมาชิก 21 คน คณะกรรมการ 4 คน โดยมี นางประชา จันทวงศา เป็นประธาน และมีเงินทุน รวมทั้งสิ้นกว่า 40,000 บาท ให้สมาชิกกู้ใน อัตราดอกเบี้ยร้อยละ 10 บาทต่อปี

- 4) กลุ่มวัวควายก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2528 โดยมีกลุ่มเกษตรกรผสมผสานสนับสนุนเงินทุน 35,000 บาท มีสมาชิกทั้งสิ้น 28 ครอบครัว ลงทุนครอบครัวละตั้งแต่ 1 ไร่หรือ ข้าว 30 ก.ก. ขึ้นไป และให้สมาชิกกู้ในอัตรา 1 ก.ก. คืน 30 ก.ก. ปัจจุบันมีข้าวอยู่ในธนาคารข้าวจำนวน 17 ตัน และให้สมาชิกกู้ ในอัตรา 1 ก.ก. คืน 2 ก.ก. ในกรณีที่กู้จากนายทุนอัตรา 1 ก.ก. คืน 50 - 60 ก.ก.
- 5) กลุ่มเยาวชน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2542 สมาชิกเป็นเยาวชนอายุระหว่าง 13 - 25 ปี รวม 39 คน วัตถุประสงค์ของการก่อตั้งกลุ่ม เพื่อสนับสนุนให้เยาวชนสนใจเล่นกีฬา และหลีกเลี่ยงหรือต่อต้านยาเสพติด โดยนำเงินที่ได้จากการจับปลาในหนองไปขายและนำเข้ากลุ่มจำนวน 2,940 บาท

3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับการท่องเที่ยว

กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวจะเป็นบทบาทโดยรวมของกลุ่มแม่บ้านทอดผ้าและกลุ่มพ่อบ้าน เนื่องจากกิจกรรมของทั้ง 2 กลุ่ม ทั้งพ่อบ้าน แม่บ้านจะเข้ามามีส่วนร่วม ในการตัดสินใจร่วมกัน หรือเข้าร่วมประชุม เช่น เมื่อมีการเลือกตั้งกรรมการ เมื่อมีการทำกิจกรรมอื่นๆ

4. การท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

4.1 ทรัพยากรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

1) ประเพณีและความเชื่อ

ในระหว่างเดือนต่างๆชาวบ้านจะจัดงานบุญประเพณีเฉลิมฉลองตามวาระตลอดทั้งปี และในโอกาสพิเศษอื่นๆ ได้แก่

เดือน 1	บุญปีใหม่
เดือน 2	บุญสงฆ์ขวัญข้าว
เดือน 3	บุญข้าวจี
เดือน 4	บุญพะเวด
เดือน 5	บุญสงกรานต์
เดือน 6	บุญเบิกบ้าน (เช่น ไหว้ปู่ตา)
เดือน 7	บุญบั้งไฟ
เดือน 8	บุญเข้าพรรษา
เดือน 9	บุญข้าวประดับดิน
เดือน 10	บุญข้าวสาร์ท
เดือน 11	บุญออกพรรษา
เดือน 12	บุญลอยกระทง

พิธีกรรมที่ปฏิบัติในวันสำคัญ ๆ เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน งานบวชก็จะมีการเซ่นไหว้เจ้าที่ตามธรรมเนียมด้วยและในปีไหนที่ฝนแล้ง ชาวบ้านก็จะทำพิธีแห่หางแมวขอฝน ซึ่งเป็นประเพณี ที่คล้ายคลึงกับภาคอื่นๆ นอกจากนั้นการนับถือผี การไม่ลบหลู่สถานที่ต่างๆ เช่น หนองน้ำใหญ่ใน หมู่บ้านต้องไม่พุดจา หรือกระทำการอันไม่สมควรต่อสถานที่ มีเจ้านั้น ผีจะลงโทษและต้องทำการ ปิดป่าสิ่งต่างๆ เหล่านี้ยังคงเป็นความเชื่อของชาวบ้านที่บุคคลภายนอกต้องปฏิบัติตามด้วย นอกจากพิธีกรรมในชุมชนแล้ว นอกชุมชนซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับชุมชนชาวบ้านจะประกอบพิธีสำคัญทางศาสนา ที่วัดทุ่งพระโกนาอยู่ที่บ้านทุ่งพระโกนาห่างจากบ้านโนนสว่างประมาณ 5 กิโลเมตร ซึ่งเป็นวัดเก่าแก่และ ชาวบ้านมีความศรัทธารองลงมา

2) ทรัพยากรธรรมชาติ

ทรัพยากรธรรมชาติจะมีหนองน้ำขนาดใหญ่ที่ชาวบ้านใช้ทำการเกษตร และเลี้ยงปลา ซึ่งจะอยู่ในความดูแลของคนในชุมชน และทุกๆ ปี จะมีการร่วมจับปลาโดย จะเปิดโอกาสให้คนจากชุมชนอื่นๆสามารถร่วมจับปลาได้ ซึ่งแต่ละคนที่ต้องการจับปลาจะต้องจ่ายค่าเครื่องมือ เช่น แห อวล และเงินรายได้ชาวบ้านจะเก็บไว้เป็นกองทุนเพื่อใช้ในการพัฒนาชุมชนต่อไป

3) ทรัพยากรบุคคล

ชาวบ้านส่วนใหญ่รู้จักวิธีรักษาด้วยสมุนไพร ซึ่งจะทำการรักษาเบื้องต้นกรณีเจ็บป่วย ไม่รุนแรงและมีหมอสมุนไพรในหมู่บ้าน ทำการรักษาด้วยการเป่า 1 คนคือ พ่อชาย ผู้ธรรมมาและพ่อวัฒนา ถนอมพล เป็นหมอสมุนไพรที่ทำ การรักษาด้วยยา นอกจากนี้ก็มีหมอธรรม ทำพิธีสะเดาะเคราะห์ ผู้ขวัญ ทำพิธีทางไสยศาสตร์

4) ความปลอดภัย

ความปลอดภัยทางด้านสุขภาพ ปัจจุบันเมื่อชาวบ้านเจ็บป่วย ถ้าทำการรักษาเบื้องต้นด้วยตนเองไม่ได้ก็จะไปรักษาที่อนามัยบ้านจาน ซึ่งเป็นสถานีนามัยที่ใกล้ที่สุด ประมาณ 5 กม. ถ้าเจ็บป่วยมากก็จะไปหาหมอที่โรงพยาบาลสุวรรณภูมิ ระยะทางประมาณ 18 กม. หรือ ที่โรงพยาบาลร้อย – เอ็ด และโรงพยาบาลอื่น ๆ

4.2 การจัดการท่องเที่ยว

บ้านโนนสว่างเป็นชุมชนเล็ก ๆ ได้รับแนวคิดด้านงานพัฒนาจากหลายหน่วยงานที่ ให้สนับสนุนทำให้เกิดความร่วมมืออันดีของคนในชุมชน นอกจากนั้นกลุ่มต่างๆ ในชุมชนโดยเฉพาะ กลุ่มแม่บ้านทอผ้า เป็นกลุ่มที่ได้มีโอกาสออกไปศึกษาดูงานแลกเปลี่ยน และในขณะเดียวกันก็เป็นพื้นที่ในการรองรับคณะศึกษาดูงานจากกลุ่มอื่น ๆ ด้วย ซึ่งช่วงเวลาที่เหมาะสมเพื่อการจัดการท่องเที่ยวควรเป็นช่วงว่างเว้นจากการทำนา

4.3 ทักษะของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

ลักษณะของการอยู่อาศัยของชาวชนบทในภาคอีสาน โดยส่วนใหญ่จะมีความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันสูง และเกือบทุกครอบครัวจะมีสายสัมพันธ์กันใกล้ชิดญาติพี่น้องแต่งงานกันได้ สอบถามจะรู้จักกันทุกบ้าน รัฐบาลเอื้อลความเป็นมาซึ่งกันและกันทำให้การรวมตัวเป็นกลุ่มก้อน และดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ทำได้ง่ายและประสบผลสำเร็จ นอกจากนี้ลักษณะของการกินอยู่ก็ง่ายและยังมีลักษณะของการหาอยู่หากินอยู่มาก โดยอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่น กล่าวคือ การทำนาปลูกข้าว การปลูกผัก การหาปลาในหนอง เป็นต้น การทอดผ้าเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่มีมาแต่โบราณของชาวบ้านในหมู่บ้านนี้ ลักษณะเด่นที่พบในปัจจุบันคือ การทอดผ้าฝ้ายด้วยมือและย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งผู้ที่สนใจสามารถศึกษาควบคู่ไปกับวัฒนธรรมประเพณีอื่นได้ แม้ว่าการเดินทางเข้าไปยังหมู่บ้านจะยังไม่สะดวกสบายนัก กล่าวคือ ถนนเข้าหมู่บ้านยังคงเป็นถนนลูกรังในบางช่วงซึ่งทำให้การเดินทางในช่วงหน้าฝนมีอุปสรรคอยู่บ้าง ถนนจะเป็นหลุมเป็นบ่อ ขรุขระ ขับรถได้อย่างช้าๆ แต่ถ้าเลือกเดินทางในช่วงหน้าร้อน หรือหน้าหนาว ปัญหานี้ก็จะลดน้อยลงลักษณะเด่นของหมู่บ้านโนนสว่างที่จะเอื้อให้การจัดการท่องเที่ยวดำเนินไปได้ด้วยดี คือผู้นำชุมชนและกลุ่มต่างๆ มีความสนใจในการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ นอกจากนั้นบ้านโนนสว่างเป็นพื้นที่ดำเนินงานเดิมของโครงการพัฒนาการทอดผ้าพื้นเมือง มีความร่วมมืออันดีต่อกันตลอดมาอย่างไรก็ตาม ความร่วมมือและความสนใจของชาวบ้านเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งในการดำเนินงานครั้งนี้

5. ข้อเสนอแนะ

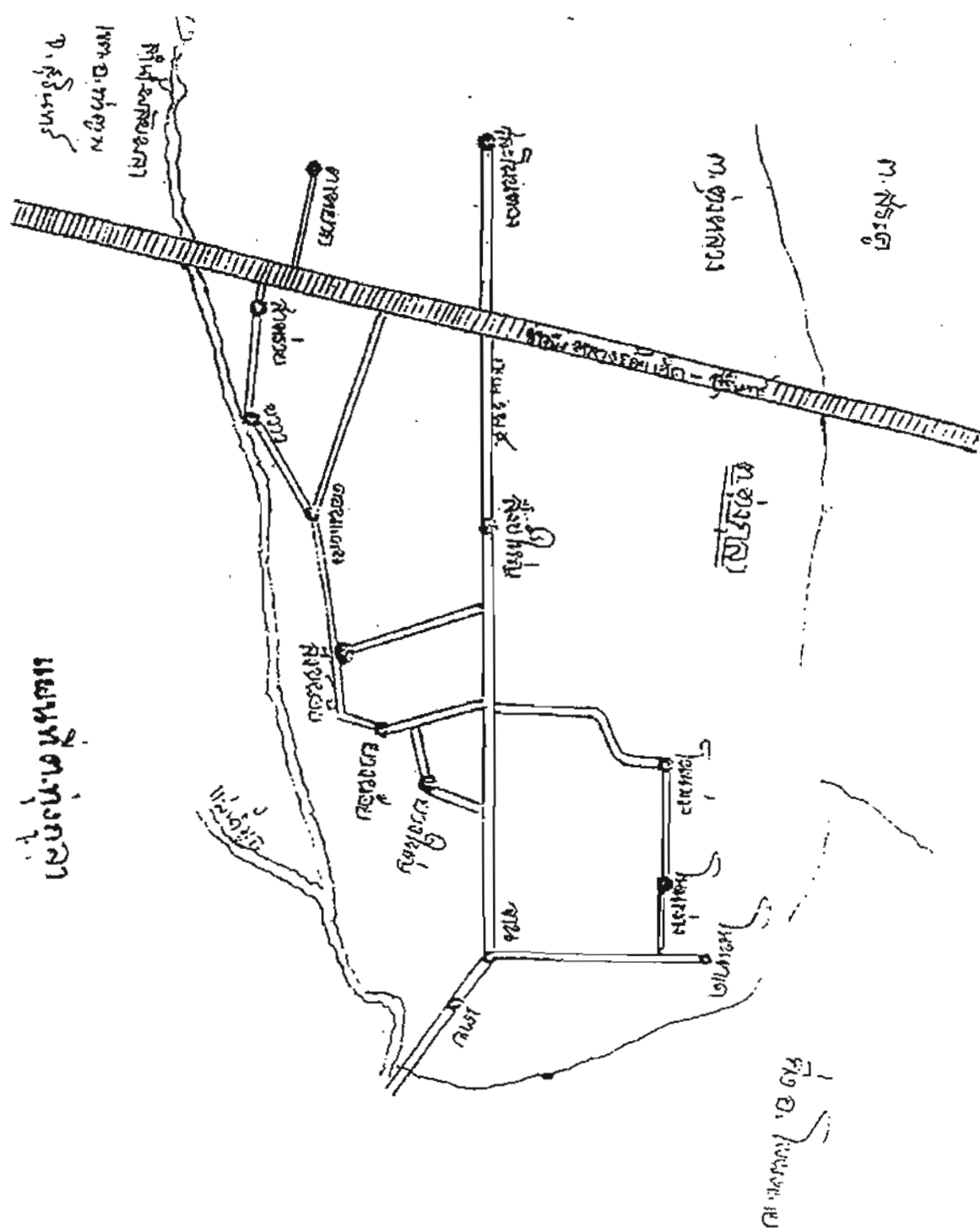
บ้านโนนสว่าง เป็นบ้านที่มีองค์กรชุมชนให้ความร่วมมือกันอย่างเหนียวแน่น ในการทำกิจกรรมต่างๆ ประกอบกับ อบต. ให้ความสนใจและให้การสนับสนุนต่อกลุ่มแม่บ้านด้วยดี ดังนั้นกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ จะเป็นส่วนที่ช่วยเพิ่มความสัมพันธ์ขององค์กร ในการจัดสรรผลประโยชน์ให้เกิดความยั่งยืนแก่ชุมชนต่อไป

ภาคผนวก

แรงงานและปฏิทินการใช้แรงงาน

กิจกรรมการผลิต และการใช้แรงงานของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา พอที่จะสรุปตามกิจกรรมหลักๆ ได้ดังนี้

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1) ทำนา												
• การเตรียมดิน												
• ตกกกล้า												
• ปัก												
• บำรุงรักษา(ให้น้ำ, ปุ๋ย, พ่นยา ฯลฯ)												
• เก็บเกี่ยวผลผลิต												
2) อุตสาหกรรมในครัวเรือน												
• ทอผ้า												
3) รับจ้าง												
• ในภาคเกษตร												
• นอกภาคเกษตร												



ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

กลุ่มพรรณไม้ บ้านสังข์น้อย หมู่ที่ 3 ตำบลทุ่งกลา

อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

1. บทนำ

หมู่บ้านทอดผ้าอ้อมศีลธรรมชาติ “บ้านสังข์น้อย” ตำบลทุ่งกลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด อยู่ห่างจาก อ. สุวรรณภูมิ ประมาณ 20 กิโลเมตร ห่างจาก จ. ร้อยเอ็ด ประมาณ 95 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอท่าตูมประมาณ 20 กิโลเมตร ห่างจาก จ. สุรินทร์ ประมาณ 75 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อพื้นที่ต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับบ้านยางน้อยและยางใหญ่ หมู่ 4, 10 ต. ทุ่งกลา อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศใต้	ติดต่อกับ บ้านคอนแคน ต. ทุ่งกลา อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ บ้านสังข์ใหญ่ หมู่ 6 อ. สุวรรณภูมิ จ. ร้อยเอ็ด
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ แม่น้ำมูล และลำพลับพลา

ปัจจุบันกลุ่มทอผ้าบ้านสังข์น้อย มีสมาชิก 36 คน ลักษณะชาติพันธุ์ของชุมชนมีเชื้อสายไทย-ลาว และใช้ภาษาลาวเป็นภาษาพูดในการสื่อสารในชุมชน ลักษณะทางสังคมโดยทั่วไปเป็นชุมชนเกษตรกรรม ทำนาเพื่อบริโภค และจำหน่าย นอกจากนั้นกลุ่มแม่บ้านจะมีการทอผ้าอ้อมศีลธรรมชาติ สำหรับจำหน่าย เพื่อสร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว ใช้วัตถุดิบคือฝ้าย ส่วนใหญ่ซื้อวัสดุคืบตามท้องตลาด จะมีไม้ที่รายที่ยังคงปลูกฝ้าย และผลิตเส้นฝ้ายไว้ใช้เอง

2. ลักษณะของชุมชน

2.1 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

เมื่อประมาณ 90 ปี นับย้อนหลังจากปี 2543 ประชากรในพื้นที่ ตำบลสระคู มีความเป็นอยู่ที่อุดมสมบูรณ์ประชาชนทำไร่ ทำนาเป็นอาชีพ ในช่วงต่อมาไม่นานอัตราการขยายตัวของประชากรมีสูงมาก ให้มีพลเมืองหนาแน่นประกอบกับที่อยู่อาศัย และที่ทำมาหากินที่เคยมีเพียงพอ ก็ขาดสมดุลไปทำมาหากินลำบากขึ้น บางครอบครัวไม่มีที่ดินทำกินเลย ถึงแม้ว่าพื้นที่ว่างเปล่ามีบริเวณกว้างใหญ่แต่ดินจะมีสภาพที่เป็นดินทราย จึงไม่สามารถทำการเพาะปลูกได้ ดังนั้นชาวบ้านจึงได้โยกย้ายออกมาตั้งถิ่นฐานใหม่ที่หมู่บ้านสังข์น้อย (เดิมชาวบ้านเรียกช่องสังข์) โดย 3 ครอบครัวแรกที่ได้ทำการโยกย้ายได้แก่ ครอบครัว แม่ทับ พอลา บัวลอย พอลี คิดหนองสรวง

และ นายจิ สุวรรณธาดา ซึ่งหมู่บ้านที่มาตั้งใหม่มีลักษณะเป็นทุ่งอันกว้างใหญ่ ชาวบ้านได้สร้างบ้านเรือนและจับจองที่ดินทำกิน และก็มีครอบครัวอื่น ๆ อพยพโยกย้ายมาสมทบในเวลาต่อมา ได้แก่ ครอบครัวของ นายเนตร ชื่นศรี, นายสา นนตะพันธ์ นอกจากนั้น ยังมีชาวบ้านจากอำเภออื่น ๆ คือ นายสัง เทียนทัต ย้ายมาจาก อ. มหาชนะชัย และนายบุญ บุญมีหล้า ย้ายมาจากบ้านหนองมะนาวอำเภอสว่างภูมิจากความเหมาะสมของพื้นที่ที่จะเป็นที่อยู่อาศัยและที่ทำกินทำให้มีชาวบ้านอื่น ๆ มาจับจองที่ดินและสร้างบ้านเรือนที่คงทนถาวร เพิ่มขึ้นจึงมีการเลือกผู้นำของหมู่บ้าน ทำหน้าที่ปกครองหมู่บ้านซึ่งชาวบ้านได้พร้อมใจกันเลือกตั้ง นายสา นนตะพันธ์ เป็นผู้นำของบ้านสองสังข์ ซึ่งหมู่บ้านนี้จะคลองน้ำไหลผ่านทางทิศใต้ของหมู่บ้าน และบริเวณริม คลองจะมีต้นสังข์อยู่มาก ดังนั้น จึงเรียกชื่อหมู่บ้านตามคลองน้ำนั้นคือ “สองสังข์” ต่อมาได้มีการย้ายตำบลและแยกหมู่บ้าน จึงได้มีการเปลี่ยนชื่อหมู่บ้านใหม่จาก “สองสังข์” เป็น “สังข์น้อย” ซึ่งต้นสังข์ได้ถูกโค่นลงไปแต่ คลองสองสังข์ยังคงอยู่ จนกระทั่งปัจจุบันนี้

2.2 การเมืองการปกครอง

บ้านสังข์น้อยเดิมตั้งรวมอยู่กับบ้านสองสังข์ และขึ้นกับตำบลสระคู ต่อมาทางกานได้แบ่งตำบลออกไปอีก คือ ตำบลทุ่งหลวง บ้านสองสังข์จึงขึ้นอยู่กับการปกครองของตำบลทุ่งหลวง เนื่องจากมีหมู่บ้านที่ขึ้นต่อตำบลทุ่งหลวงจำนวนมาก ทำให้ทางราชการจัดแบ่งพื้นที่การปกครองออกอีกและแยกเป็นตำบลทุ่งกุลลา และบ้านสังข์น้อยก็ได้แยกหมู่บ้านออกจาก บ้านสองสังข์เป็นบ้านสังข์น้อย ตำบลทุ่งกุลลา ซึ่งตั้งแต่เริ่มตั้งหมู่บ้านจนถึงปัจจุบันนี้ มีผู้ปกครองหมู่บ้านมาแล้ว 5 คน ได้แก่

- 1) นายลี คิดหนองสรวง ไม่สามารถทราบข้อมูลได้ว่าดำรงตำแหน่งตั้งแต่เมื่อใดแต่ชาวบ้านที่ร่วมประชุมเมื่อวันที่ 25 เมษายน 2543 ยืนยันว่า นายลี คิดหนองสรวง ดำรงตำแหน่งผู้ปกครองหมู่บ้านเป็นคนแรก และดำรงตำแหน่งจนกระทั่งเสียชีวิต
- 2) นายสา นนตะพันธ์ เป็นผู้นำที่ได้รับความนิยม และได้รับการเลือกตั้งจากชาวบ้านด้วยความพึงพอใจ นอกจากจะเป็นผู้ริเริ่มก่อตั้งบ้านแล้ว ยังมีความเอาใจใส่ดูแลลูกบ้านเป็นอย่างดี และดำรงตำแหน่งจนกระทั่งเสียชีวิตเช่นกัน
- 3) นายแสน อินทรชาติ ไม่ทราบข้อมูลว่าดำรงตำแหน่งกี่ปี ซึ่งดำรงตำแหน่งจนเกษียณอายุ 60 ปี ปัจจุบันได้เสียชีวิตไปแล้ว
- 4) นายสำราญ อุบาลี ซึ่งได้เลือกตั้งต่อจากนายแสน อินทรชาติ และเป็นอีกคนหนึ่งที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่ได้ไม่นาน ก็ได้รับเลือกตั้งให้เป็นกำนันพร้อม ๆ กับการตั้งตำบลทุ่งกุลลา
- 5) นายอำพร แก้วขาว ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน เมื่อปี 2540 และเป็นคนปัจจุบันที่ดูแลและปกครองชาวบ้าน

2.3 ประชากร

จำนวนประชากร 93 ครอบครัว มีจำนวน 426 คน ประกอบด้วย ชาย 219 คน หญิง 207 คน แบ่งตามช่วงอายุ ได้ดังนี้

ช่วงอายุ (ปี)	ชาย (คน)	หญิง (คน)	รวม (คน)
วัยเด็ก 0-15	56	49	108
เยาวชน 16-25	19	20	39
วัยทำงาน 25-45	46	53	99
ก่อนสูงอายุ 46-60	34	36	70
วัยอาวุโส 61 ปีขึ้นไป	11	15	26
รวม	169	173	342

หมายเหตุ ประชากรมีทั้งสิ้นจำนวน 426 คน ในช่วงสำรวจข้อมูลมีจำนวน 84 คน ซึ่งไม่อยู่ในชุมชน ดังนั้นจึงทำให้สามารถแจกอายุและจำนวนคนได้ทั้งสิ้น 342 คน ดังตารางที่ปรากฏข้างบน

2.4 การศึกษา

ระดับการศึกษา		อาชีพ			
		กำลังเรียน	ทำนา	รับจ้าง	อื่น ๆ
ก่อนเข้าโรงเรียน	11	-	-	-	11
อนุบาล	24	24	-	-	-
ประถมศึกษาปีที่ 1-4	181	28	153	-	-
ประถมศึกษาปีที่ 5-6	83	17	60	6	-
ประถมศึกษาปีที่ 7	4	-	4	-	-
มัธยมศึกษาปีที่ 1-3	24	19	4	1	-
มัธยมศึกษาปีที่ 4-6	12	10	2	-	-
ปวช.	1	1	-	-	-
ปวส.	1	1	-	-	-
ปริญญาตรี	1	-	-	-	1
ไม่ทราบ	84	-	-	-	84
รวม	426	100	112	7	96

ช่วงระดับการศึกษาของชาวบ้านสังขน้อย ที่พ้นภาคการศึกษาไปแล้วมีมากที่สุด ในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-4 มีจำนวน 153 คน อีกส่วนหนึ่งที่กำลังศึกษาอยู่ในขณะนี้ มีจำนวน 100 คน สำหรับการประกอบอาชีพสามารถแบ่งกลุ่มตามอาชีพต่าง ๆ ได้ดังนี้คือ มีอาชีพทำนา 223 คน ไม่ปรากฏอาชีพที่แน่นอน 96 คน รับจ้าง 7 คน และในกลุ่มอาชีพที่ทำนาช่วงพันธุ์ข้าวจะมีการอพยพเคลื่อนย้ายไปทำงาน ที่กรุงเทพและจังหวัดอื่น ๆ ประมาณ 30 คน และเมื่อถึงฤดูทำนาก็จะกลับมาทำนาดังเดิม

3. องค์การชาวบ้าน (People Organization)

3.1 กิจกรรมกลุ่ม

กลุ่มกิจกรรมที่น่าสนใจและเป็นกลุ่มที่ชาวบ้านร่วมกันดำเนินการ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1) กลุ่มเลี้ยงวัว

กลุ่มเลี้ยงวัวตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2528 ได้รับเงินทุนสนับสนุนจากพัฒนาชุมชน 55,000 บาท ห้าหมื่นห้าพันบาท) สำหรับซื้อวัวแบ่งกัน มีสมาชิก 9 คน หลังจากรวมกลุ่มกัน 3 ปี การแบ่งปันในส่วนทุนที่มีอยู่ให้กับสมาชิก แล้วเริ่มคั่นออมเงินกันคนละ 10 บาท/เดือน เมื่อรวมเงินได้

เป็นเวลา 3 ปี ก็ปล่อยเงินกู้ให้แก่สมาชิกปัจจุบันมีเงินทุนคงเหลือ 7,500 บาท (เจ็ดพันห้าร้อย บาทถ้วน) มีนางบุตร บัวลิ เป็นประธานกลุ่ม

2) กลุ่มธนาคารข้าว

กลุ่มธนาคารข้าว ตั้งเมื่อปี 2530 มีสมาชิก 64 หลังคาเรือน ตอนแรกจะรวบรวมข้าวคนละ 2 ถัง ไว้ที่บ้านกำนัน เมื่อมีข้าวเยอะขึ้น ก็จะปล่อยกู้ โดยจะรวบรวมและปล่อยกู้ในวันเดียวกัน ช่วงเดือนสาม และได้สร้างฉางข้าวของชุมชนในปี 2534 โดยได้รับงบประมาณจากกรมพัฒนา ชุมชน เมื่อข้าวที่เก็บรวบรวมไว้ มีจำนวนมากทำให้กลุ่มธนาคารข้าวแบ่งปันข้าวคืนให้แก่ สมาชิก แล้วเริ่มต้นเก็บรวบรวมข้าวกันใหม่ และทำการจัดซื้อตราชั่งในปี 2541 และได้ทำ การชั่งข้าว ซึ่งมีข้าว จำนวน 4,446 กิโลกรัม คิดส่วนที่เป็นต้น จำนวน 3,705 กิโลกรัม ส่วนที่ เป็นดอก 741 กิโลกรัม ช่วงต้นปี 2543 มีข้าวหมุนเวียน 4,372 กิโลกรัม และสามารถให้บริการ แก่ชาวบ้านได้ 27 คน ซึ่งมี นายอัมพร แก้วขาว เป็นประธาน

3) กลุ่มออมทรัพย์

กลุ่มออมทรัพย์ ตั้งมาได้ 9 ปี เริ่มตั้งเมื่อปี 2534 เดิมมีสมาชิก 170 คน ออมเป็นหุ้น ๆ ละ 200 บาท ได้รับทุนหมุนเวียนสนับสนุน จากสถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยขอนแก่น (RDI.) จำนวน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน) ปัจจุบันคืนทุนให้กับ RDI. แล้วเมื่อปี 2542 มีทุนหมุน เวียน ประมาณ 174,240 บาท ได้ทำการแบ่งปันส่วนคืนแก่สมาชิก ส่วนที่เหลือได้นำไป ใช้งานพัฒนาชุมชน กล่าวคือ สร้างถนนใหญ่ในหมู่บ้าน 2 สาย ซื้อเครื่องขยายเสียง และสิ่ง อำนวยความสะดวกต่าง ๆ ให้แก่ชุมชน

4) กลุ่มแม่บ้านทอผ้า

กลุ่มแม่บ้านทอผ้า พัฒนามาจากแม่บ้านที่ทำการเลียงไหม เมื่อปี 2528 ช่วงนั้นยังไม่มีรูปการ ทำงานเป็นกลุ่ม เพียงแต่มีการเลียงไหม จำนวน 13 คน ช่วงหลังการเลียงไหมไม่ได้ผล ทำ ให้แม่บ้านหาทางเลือกอื่น ประกอบกับมีการส่งเสริมการทอผ้าขององค์กรพัฒนาเอกชนในปี 2534 จึงเกิดกลุ่มแม่บ้านทอผ้าขึ้น ในช่วงนั้นมีสมาชิก 17 คน และกลุ่มได้รับการส่งเสริม พัฒนามาจนกระทั่งปัจจุบัน ปี 2543 มีสมาชิก 36 คน มีนางบุตร บัวลิ เป็นประธานกลุ่ม

3.2 ความสัมพันธ์ของกลุ่มกับการท่องเที่ยว

กลุ่มที่มีความสัมพันธ์กับการท่องเที่ยวจะเป็นบทบาทของ “กลุ่มแม่บ้านทอผ้า” มากที่สุด เนื่องจากมีบทบาทในการบริหารจัดการกลุ่มในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ติดตามการกลุ่ม โดยการรับ Order จาก “กลุ่มพรรณไม้” ซึ่งเป็นเครือข่ายของกลุ่ม กรรมการกลุ่มจะมีหน้าที่ในการติดตาม รับซื้อผลผลิตจากกลุ่ม และจัดส่งให้แก่กลุ่ม พรรณไม้

- 2) จัดทำบัญชี คู่มือค่าใช้จ่ายของกลุ่ม ตลอดจนบริหารจัดการการเงินให้แก่สมาชิก ในเรื่อง ทุนหมุนเวียนสำหรับวัตถุดิบ
- 3) จัดระบบสวัสดิการ ให้กับสมาชิกในเรื่องทุนหมุนเวียนสำหรับซื้อวัตถุดิบค่าตอบแทนในการทอดผ้าของสมาชิก ค่าตอบแทนในการดำเนินงานของกรรมการ บริการเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ
- 4) ร่วมมือในการพัฒนาชุมชนในด้านต่าง ๆ

4. การจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

4.1 ทรัพยากรที่สนับสนุนการท่องเที่ยว

1) วัฒนธรรม/ความเชื่อ

ชาวบ้านสังข์น้อยมีเชื้อสายลาว พุทธศาสนา มีความเชื่อ และศรัทธาในการทำบุญ มีการสืบทอดประเพณี วัฒนธรรมเก่าแก่แต่โบราณ เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา วันสงกรานต์ บุญเข้ากรรม บุญพระเวส บุญข้าวเจี๊ญ บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน บุญข้าวสารท บุญกฐิน และพิธีกรรมอื่น ที่เกี่ยวข้องกับความเป็นต้นว่า ต้องมีการเซ่นไหว้ผีตาแฮก หรือ ผีนา ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าเป็นผีที่ กำหนดชะตาชีวิตความเป็นอยู่ของตน ในการทำนา นั้นคืออาศัยผีตาแฮกช่วยบันดาลให้ประสบผลสำเร็จ หรือให้ได้ผลดี ดังนั้นก่อนลงนาต้องมีเครื่องเซ่นไหว้ได้แก่ เหล้าไห ไก่ตัว ของคาวหวาน ซึ่งความเชื่อนี้มีข้อแม้ว่าต้องนำปุ๋ย (มูลสัตว์) ไปใส่นาด้วยในวันเลี้ยงผี และถือปฏิบัติกันมาเรื่อย ๆ จนถึงปัจจุบัน

2) ธรรมชาติ

พื้นที่บริเวณริมลำปลับปลาเป็นท่าทามเหมาะสำหรับเลี้ยงสัตว์ ริมลำน้ำเป็นที่สำหรับให้คนในชุมชนใช้ในการเกษตร และหาถุ้ง หอย ปู ปลา เพื่อเป็นอาหารและในบางช่วงชาวบ้านจะรวมกลุ่มเพื่อหาปลาและกินข้าวป่ากันในช่วงที่ว่างจากนํานา

3) งานพัฒนา

บ้านสังข์น้อยได้รับการสนับสนุนในการพัฒนาจากหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐ เช่น เกษตรตำบล พัฒนาชุมชน สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น องค์กรพัฒนาเอกชน เช่น โครงการส่งเสริมเทคนิคการเกษตรแลบผสมผสาน โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวพื้นเมืองสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม

4) สุขภาพอนามัย

ปัจจุบันมีการปรับปรุงสภาพบ้านเรือนจากเดิมเพิ่มขึ้นเป็นคันทันว่า มีห้องน้ำห้องส้วมทุกหลังคาเรือน แต่ก็ยังมีคอกสัตว์เลี้ยง บริเวณใต้ถุนและใกล้บ้าน ทำให้มีสัตว์รบกวน เช่น แมลงหวี่ แมลงวัน สำหรับการเจ็บไข้ได้ป่วยสมัยก่อนจะรักษาแบบโบราณโดยหมอธรรม หรือ หมอชาสมุนไพรปัจจุบันชาวบ้านจะไปใช้บริการที่ สถานีอนามัย โรงพยาบาลประจำอำเภอ จังหวัด หรือ โรงพยาบาลเอกชน ส่วนใหญ่ถ้าอาการไม่รุนแรงมากมักจะไปคลินิก

4.2 การจัดการท่องเที่ยว

ที่ผ่านมาถึงแม้ว่าการเดินทางที่ค่อนข้างจะไม่สะดวก ถนนที่เข้าหมู่บ้านยังไม่ใช้ถนนลาดยางทั้งหมด แต่กลุ่มแม่บ้านทอผ้าบ้านสังขน้อย ก็ได้รับความสนใจจากคณะศึกษาดูงานจากหลายหน่วยงาน ทั้งไทยและต่างประเทศ โดยกลุ่มต่าง ๆ เหล่านั้นจะจัดหาขบวนพาหนะสำหรับการเดินทางเอง ลักษณะกิจกรรมที่จัดรับคณะศึกษาดูงานมีดังนี้

- 1) ชาวไทย ส่วนใหญ่จะเป็นคณะที่ต้องการศึกษาดูงานด้านการจัดการ และชมการสาธิตการย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าฝ้ายเป็นผลิตภัณฑ์ เช่น ยาม ผ้ารองงาน กลุ่มที่ไม่ใหญ่มากนัก ประมาณ 10 คน บาง กลุ่มพักค้างคืนในชุมชนโดยกลุ่มแม่บ้านจะจัดหาที่พัก และจัดเตรียมอาหาร และค่าจัดการให้แก่กลุ่มแม่บ้าน นอกจากนั้นจะเป็นกลุ่ม ที่สนใจดูงานด้านการย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งจะใช้เวลา ครึ่งวัน – 1 วัน ในการดูการย้อมสี การทอ ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มชาวบ้านจากจังหวัดอื่น ๆ ที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนในการจัดศึกษาแลกเปลี่ยนดูงานกลุ่มละประมาณ 10 – 50 คน
- 2) ชาวต่างประเทศ ส่วนหนึ่งเป็นลูกค้าของกลุ่มพรรณไม้ ที่สนใจในเรื่องการผลิต การทอ ย้อม และมีกลุ่มเยาวชนจากฝรั่งเศส จำนวน 8 คน ประมาณปี 2537 ที่เข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน โดยพักในชุมชน ประมาณ 3 วัน ซึ่งมีกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ดำนา เดินป่า (เที่ยวริมลำพลับพลารวมป่าทาม) แข่งขันกีฬา เป็นต้น

4.3 ทักษะคติของชุมชนต่อการท่องเที่ยว

จากการสัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้านเมื่อ วันที่ 25 เมษายน 2543 ชาวบ้านให้ความเห็นต่อ ความเป็นไปได้ในการจัดการท่องเที่ยวว่า หากจะดูธรรมชาติหรือสิ่งปลูกสร้าง นั้นในชุมชนไม่มีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะมีเพียงวิถีชีวิตชุมชน ที่ดำรงอยู่ร่วมกับธรรมชาติ เป็นต้นว่า การทำนา การหาหอย ปู กุ้ง ปลา ตามลำน้ำมูล หรือลำพลับพลา การหาเห็ดป่าในดง นอกจากนั้นจะมีประเพณีที่ร่วมปฏิบัติตามวันสำคัญ ๆ ต่าง ๆ สำหรับกลุ่มทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ ก็จะเป็นอีกจุดหนึ่งที่น่าจะสามารถดึงดูดใจนักท่องเที่ยวได้ เช่น ดูการย้อมสีควบคู่กับการให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมฝักย้อมสี

ไปด้วยหากมีการจัดท่องเที่ยวชาวบ้านสนใจที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการท่องเที่ยวและจะ
ร่วมกระบวนการวิจัยตลอดกระบวนการ

5. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มทอแม่บ้านสังขีน้อย มีระบบกรรมการกลุ่มที่ผ่านประสบการณ์ ในการบริหารจัดการกลุ่มร่วมกันมาไม่น้อยกว่า 8 ปี และมีปัจจัยที่จะส่งเสริมให้เกิดการจัดการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ได้ คือ

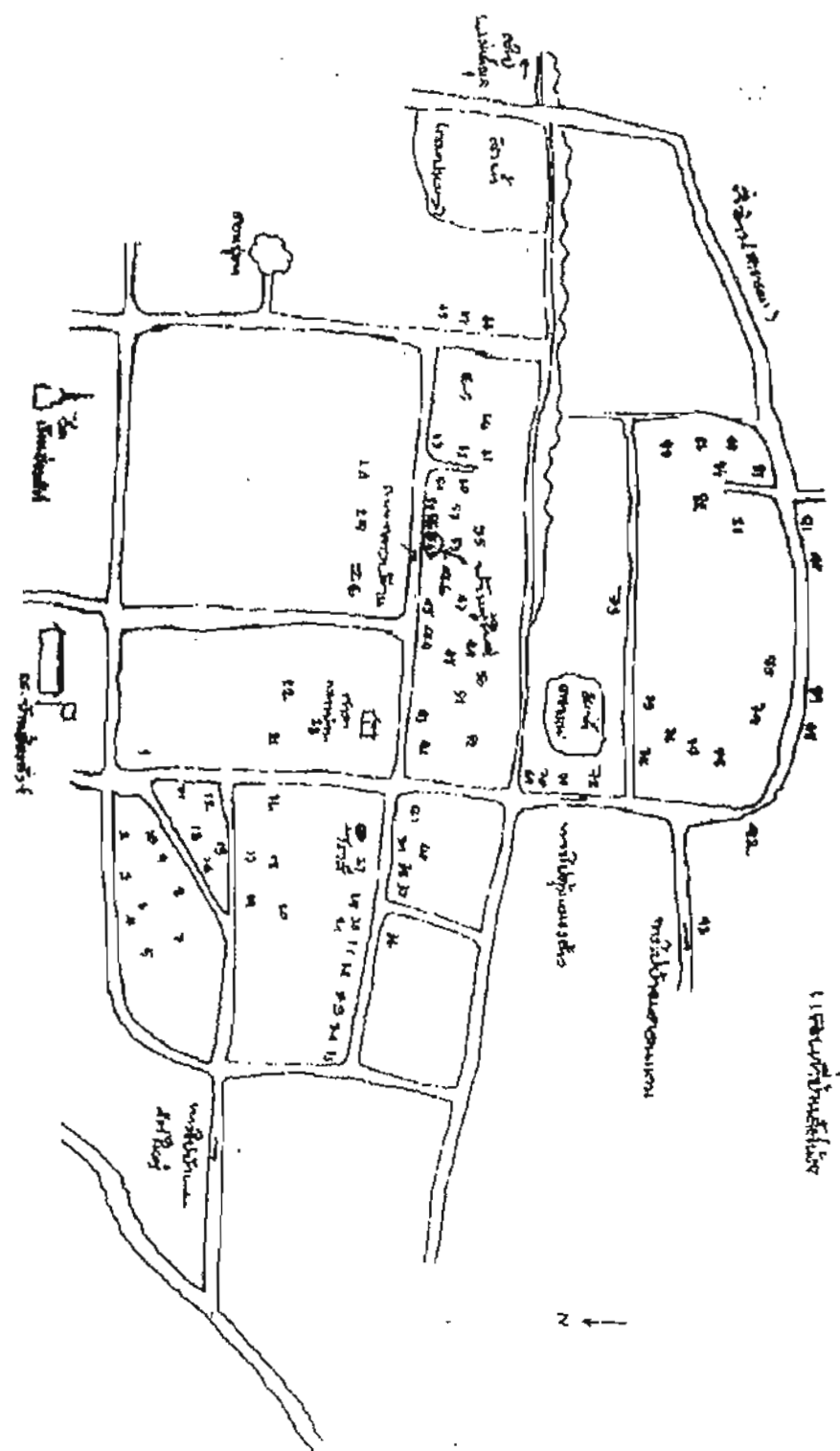
- 1) การทอผ้าฝ้ายย้อมสีธรรมชาติ นอกจากจะช่วยเสริมรายได้แล้ว ยังสามารถที่จะเชื่อมไปสู่การฟื้นฟูในด้านอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมได้ เช่น การส่งเสริมปลูกฝ้ายปลอดสารพิษ การปัก (เงิน) ฝ้ายด้วยมือ ซึ่งจะช่วยให้การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์น่าสนใจยิ่งขึ้น
- 2) องค์กรชุมชนได้รับการสนับสนุนการพัฒนาจากหลายหน่วยงาน ซึ่งสามารถที่จะนำความรู้มาปรับใช้ในการจัดการท่องเที่ยวได้

ภาคผนวก

แรงงานและปฏิทินการใช้แรงงาน

กิจกรรมการผลิต และการใช้แรงงานของชุมชนในรอบปีที่ผ่านมา พอที่จะสรุปตามกิจกรรมหลัก ๆ ได้ดังนี้

กิจกรรม	เดือน											
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1) ทำนา												
• การเตรียมดิน												
• ตกกกล้า												
• ปลูก												
• บำรุงรักษา (ให้น้ำ, ปุ๋ย, พ่นยา ฯลฯ)												
• เก็บเกี่ยวผลผลิต												
2) อุตสาหกรรมในครัวเรือน												
• ทอผ้า												
3) รับจ้าง												
• ในภาคเกษตร												
• นอกภาคเกษตร												



ภาคผนวก ข. กิจกรรมและบทความ

สรุปการประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง
“แนวทางและรูปแบบเพื่อการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด”
วันที่ 26 – 27 มิถุนายน 2543 ที่ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน

ผู้เข้าร่วมสัมมนา

1. นายวรกิจ อิ่มจิตร	กลุ่มจักสานหวาย
2. นายบำรุง ดุลดกำ	”
3. นางสาวขวัญทวี ไทยยัง	บริษัท สะเร็น แชนดิคราฟท์ แอนด์ ทราเวล จำกัด
4. นางสาวรวม คีสม	กลุ่มดนตรีกันตรึม
5. นายรงค์ ถ้ำเลิศ	”
6. นางสาวพจนา สอนศรี	มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอศ.)
7. นางฉวี คำถางฮ้อย	กลุ่มพรรณไม้
8. นายคาร วงศ์สามัญ	”
9. พระอาจารย์หาญ ปญญุดโร	กลุ่มบ้านช้าง
10. นายดา จงใจงาม	”
11. นายมีนา ทรัพย์มาก	”
12. นายสัมฤทธิ์ บุญสุข	กลุ่มเกษตรธรรมชาติ
13. นายสุเทพ ศรีถาสุข	กลุ่มจักสานหวาย
14. นายสุริยา คีสม	กลุ่มดนตรีกันตรึม
15. นายสมณุต อานไทสง	”
16. นายประกฤษ พุนสวัสดิ์	”
17. นายเปรย บุญช่วย	”
18. นางคำสาว ดอนสุข	กลุ่มจักสานหวาย
19. นางเลิศ คงสุดี	กลุ่มพรรณไม้
20. นายโมสิต คีสม	กลุ่มดนตรีกันตรึม
21. นางลำแพน ชมทอง	กลุ่มพรรณไม้
22. นางจำเนียร พวงพันธ์	”
23. นางกุหลาบ พันธุ์เหมา	”
24. นางบุศร บัวดี	”
25. นางบัวลา มัทระปานัง	”
26. นางสาวราตรี จงใจงาม	กลุ่มบ้านช้าง

27. นางสาวเสาวนีย์ คำดี	มูลนิธิชุมชนอีสาน
28. นางกมลพรรณ ถีอฉลาด	กลุ่มเครื่องเงิน
29. นางสาวฐิติวรรณ อยู่ครบ	"
30. นายนิรันดร์ คำฟู	สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
31. นายเอ็ดด ดิพูน	กลุ่มสมุนไพร
32. นายศุภสิทธิ์ เหมือนประสาย	กลุ่มเครื่องเงิน
33. นายป่วน เขียวทอง	"
34. อาจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
35. นางพุลทรัพย์ สวนเมือง ดุลาพันธุ์	"
36. นางสาววลี ลือประเสริฐ	"
37. นายเชาวรัช ทองแก้ว	"
38. นางสาวสุปราณี ทับสกุล	โครงการส่งเสริมธุรกิจชุมชนภาคอีสาน
39. นายพุดสมบัติ นามกล้า	มูลนิธิชุมชนอีสาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านแนวทางการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
2. เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ถึงศักยภาพการท่องเที่ยวของแต่ละชุมชน
3. เพื่อให้เกิดแผนความร่วมมือจากภาคีต่าง ๆ ในการวางรูปแบบและแนวทางเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

กำหนดการ

26 มิถุนายน 2543

- 07.00 – 08.00 น. อาหารเช้า
- 08.00 – 08.30 น. ลงทะเบียน
- 08.30 – 09.30 น. ปฐมนิเทศ / ปรับความคาดหวัง
- 09.30 – 12.00 น. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โดย รศ. ดร. เฉลิมศรี ธรรมบุตร
- 12.00 – 13.00 น. อาหารกลางวัน
- 13.00 – 17.00 น. การนำเสนอข้อมูลชุมชนและศักยภาพการท่องเที่ยวของชุมชน โดยตัวแทนแต่ละชุมชน
- 18.30 น. อาหารเย็น

27 มิถุนายน 2543

- 07.30 – 08.30 น. อาหารเช้า
- 08.30 – 09.30 น. แบ่งกลุ่มแยกแต่ละชุมชน เพื่อวางรูปแบบและแผนการท่องเที่ยว

- 09.30 – 11.00 น. นำเสนอแผนการท่องเที่ยว
 11.00 – 12.30 น. แบ่งกลุ่มเพื่อวางรูปแบบและแผนการจัดการท่องเที่ยวร่วมกันระหว่าง 2-3 ชุมชน
 12.30 – 13.30 น. อาหารกลางวัน
 13.30 – 15.30 น. นำเสนอและวิจารณ์แผนการท่องเที่ยวของชุมชน
 15.30 – 16.00 น. ปิดการประชุม

ผลการประชุม

รศ. เฉลิมศรี ธรรมบุตร กล่าวเปิดการสัมมนา หลังจากนั้น คุณพุดสมบัติ นามกล้า ผู้ดำเนินรายการ กล่าวแนะนำการดำเนินงานของโครงการ “รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด” และเชิญผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้าร่วมประชุม เสนอแนะมุมมองของตนเอง (กลุ่มของตน) ในการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

พี่เอ็ค คีพุน พี่ใหญ่คนหนึ่งในวงการ NGO ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง ผู้อำนวยการศูนย์ “ตะแบกไพร” ซึ่งดำเนินการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร แสดงความคิดเห็นว่า การท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมในหมู่บ้านต่าง ๆ นั้นมีความละเอียดอ่อน ซึ่งแต่ละฝ่ายมีมุมมองที่แตกต่างกัน อยากเสนอแนะให้พิจารณาหลายด้าน หลายมุมมองประกอบกันเพื่อแก้ไขอย่างแท้จริง ธุรกิจการท่องเที่ยวที่เริ่มเข้ามามีบทบาท (เหยียบย่ำ) มีผลกระทบต่อกันค่า วัฒนธรรมในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก ทำให้หลายสิ่งหลายอย่างกลายเป็น “อนุสาวรีย์และซากศพ” เราจะฟื้นฟูอย่างไรให้มีความยั่งยืน

อาจารย์โสมจิต ติสสม ตัวแทนจากบ้านดงมัน กล่าวว่า คุณพ่อของอาจารย์ คือ อาจารย์ ปิ่น ติสสม ศิลปินแห่งชาติ มีเจตนารมณ์ที่จะฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิม เพื่ออนุรักษ์ไว้ให้ดำรงอยู่ถึงลูกหลาน และริเริ่มตั้งวงดนตรีกันตริมันขึ้น ซึ่งต่อมาอาจารย์สุริยา และอาจารย์โสมจิต ได้พยายามสานต่อเจตนารมณ์ของคุณพ่อ แต่เนื่องจากถึงเห็นถึงข้อจำกัดของศิลปแบบโบราณ ซึ่งมีผลทางด้านเศรษฐกิจ จึงปรับเปลี่ยนการแสดงบางส่วนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม คณะของอาจารย์ก็ยังคงดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี แบบโบราณอยู่ด้วย

ในช่วงนี้ รศ. เฉลิมศรี ธรรมบุตร ได้เสริมความรู้ ความเข้าใจ เกี่ยวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันมากขึ้น กล่าวคือ การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่ใหญ่มาก ต้องมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงจะเกิดได้ ในที่นี้อาจารย์ได้อธิบายคำถามที่สำคัญเกี่ยวกับการท่องเที่ยวคือ

การท่องเที่ยวต้องมีผู้มาเยือนและผู้รับรอง

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน/การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เป็นการท่องเที่ยวที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาทั้งด้านสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมตลอดจนโบราณคดี โบราณสถาน โบราณวัตถุ รวมทั้งการมีจิตสำนึกในความชื่นชม และความรู้สึกรักต่อการดูแลรักษาและการอนุรักษ์อยู่ด้วย

หลังจากนั้นได้เปิดให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล สภาพปัญหา ซึ่งคุณฐิติวรรณ อยู่ครบ ตัวแทนจากบ้านเขวาสินรินทร์ กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่บ้านทำเครื่องเงินว่า ในช่วงปี พ.ศ. 2525 – 2538 เกือบทุกบ้าน

มีการทำเครื่องเงิน เสี่ยงดีเครื่องเงินปอกเปลือกๆ จะได้เงินเกือบตลอดเวลา ในช่วงแรกๆ ชาวบ้านจะทำเครื่องประดับทอง ต่อมาความนิยมเครื่องประดับเงินมีมากขึ้น ชาวบ้านจึงหันมาทำเครื่องประดับเงินและเริ่มแพร่หลายจนกระทั่งปัจจุบัน สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นกับหมู่บ้านนี้นั้นเกิดจากการไม่มีผู้สืบทอด เด็กสมัยใหม่ไม่มีความอดทนที่จะฝึกหัด ในปัจจุบันจึงมีช่างทองโบราณเหลืออยู่เพียงคนเดียว ส่วนช่างที่มีฝีมือใหม่ๆ ก็มีน้อยเต็มที ในแง่ของการท่องเที่ยว นั้น ปัจจุบันรัฐได้นำไปทำแทนชุมชน กล่าวคือ เค็มเมื่อมีงานช้างในจังหวัดสุรินทร์ หลังจากดูการแสดงของช้างแล้วก็จะไปเที่ยวตามหมู่บ้านทองคำไหม บ้านเครื่องเงินและอื่นๆ แต่ปัจจุบันรัฐได้นำช่างทองผ้าและช่างทำเครื่องเงินมาแสดงที่ในเมือง ทำให้การท่องเที่ยวมีผลเสร็จในเมือง นักท่องเที่ยวก็ไม่เข้าไปเที่ยวในชุมชนดังที่เคยปฏิบัติมา

อาจารย์สุเทพ ศรีลาบุษ ตัวแทนจากบ้านบุทม บ้านทำเครื่องหวาย ร่วมแลกเปลี่ยนว่า ปัญหาของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้มักเกิดจากการขาดจุดยืน หรือเอกลักษณ์ของชุมชน เพราะเอาใจนักท่องเที่ยวมากเกินไป ต้องพยายามรักษามรดกภูมิปัญญา วัฒนธรรมดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้ นอกจากนี้ต้องมีการฟื้นฟู เช่น บ้านบุทมทำเครื่องหวาย ต้องปลูกหวายทดแทนสำหรับใช้ต่อไปด้วย บ้านบุทมเคยต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ดูเหมือนว่า ชาวบ้านบุทมจะมานักท่องเที่ยว เพราะนักท่องเที่ยวแต่งตัวโก้ ในทัศนะส่วนตัวไม่อยากต้อนรับนักท่องเที่ยวแบบนั้น เพราะจะนำวัฒนธรรมไม่คุ้มค่าสู่เยาวชน

ในช่วงต่อมาหมู่บ้านต่าง ๆ ทั้ง 10 หมู่บ้าน นำเสนอข้อมูลหมู่บ้านในด้านต่าง ๆ กล่าวคือ

- ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย
 - ประวัติ, เชื้อชาติ, การปกครอง
 - วัฒนธรรม ประเพณี
- วิถีชีวิตในชุมชน
- จุดเด่นของชุมชน ที่สามารถจัดการท่องเที่ยวได้

ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ก็นักวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์และรวบรวมจากชาวบ้านและเอกสารประกอบต่างๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว นอกจากนี้ คุณขวัญทวี ไทยยัง จากสระเร็น ทราเวล เสนอแนะว่าบางที่ประเด็นที่นักท่องเที่ยวสนใจ อาจจะเป็นประเด็นธรรมดาๆ ก็ได้ เช่น การไปร่วมโถกนาฏกับชาวบ้านหรือทดลองใช้ชีวิตแบบที่ชาวบ้านใช้ชีวิตอยู่เป็นต้น

หลังการรายงานข้อมูลหมู่บ้านของแต่ละบ้านแล้ว คุณพจนา สอนศรี วิทยากรจากมูลนิธิธิดาสวรรค์เพื่อสังคม ได้นำเสนอเนื้อหาเรื่อง “กิจกรรมการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ” ที่มูลนิธิธิดาสวรรค์เพื่อสังคม (มอส.) ดำเนินงานมาเป็นระยะเวลาประมาณ 5 ปีแล้วว่า ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มอส. จัดนั้นจะดำเนินการร่วมกับชุมชน โดยชุมชนจัดการเรื่องที่พัก การแนะนำนักท่องเที่ยวหรือพานักท่องเที่ยวชมสถานที่ด้วยตนเอง ซึ่งนักท่องเที่ยวจะมีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี ของชุมชนอย่างใกล้ชิด เช่น การรับประทานอาหารที่บ้าน การมีส่วนร่วมในประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านจัดขึ้น

จากการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมา สามารถแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

1. ผู้ศึกษาดูงาน
2. นักศึกษา
3. นักท่องเที่ยว

คุณพจนได้เสนอแนะเพิ่มเติมว่า ในการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวนั้น เราต้องคำนึงถึงว่า จะตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ใด และจากการดำเนินงานที่ผ่านมาของมอส. มีวัตถุประสงค์ 4 ประการใหญ่ ๆ ที่ชุมชนแต่ละที่ให้ความสำคัญคือ

1. เศรษฐกิจ ในกรณีนี้แม้ว่าไม่มีนักท่องเที่ยว ชุมชนก็อยู่ได้
2. ทหารายได้ หมายถึง ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวก็จะขาดรายได้
3. ฟื้นฟูวัฒนธรรม ถ้าไม่ทำก็จะสูญหาย
4. เศรษฐกิจปัญหา พยายามให้สังคมรับรู้ปัญหา เพื่อให้มีการแก้ไข

ในช่วงท้ายของการสัมมนา ผู้ดำเนินรายการได้จัดแบ่งกลุ่มย่อย 6 กลุ่มเพื่อให้แต่ละกลุ่มทดลองเสนอโครงการการจัดการท่องเที่ยว (ศึกษาดูงาน) เชนิเวศน์ โดยกำหนดเนื้อหาดังนี้คือ

1. วัตถุประสงค์ของกลุ่มในเรื่อง การจัดการท่องเที่ยว (ศึกษาดูงาน)
2. เนื้อหา กำหนดการ
3. เงื่อนไข กติกาสำหรับนักท่องเที่ยว (ศึกษาดูงาน) ก่อนมา และในระหว่างการศึกษาดูงาน
4. งบประมาณ ค่าใช้จ่าย

โดยมีเงื่อนไข 1. ระยะเวลาในการท่องเที่ยว 1-3 วัน

2. จำนวนคน 10 – 15 คน

หลังจากนั้นกลุ่มย่อยทั้ง 6 กลุ่มได้ร่วมกันคิดรูปแบบการท่องเที่ยวในหมู่บ้านของตนเอง และนำเสนอที่ละกลุ่ม ดังนี้คือ

1. กลุ่มพรรณไม้ ประกอบด้วย 4 หมู่บ้านที่ทำการทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

เพื่อหารายได้และเผยแพร่การทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกฝ้ายและการผลิตที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน

เนื้อหา

1. ชมและเรียนรู้การปลูกหม่อน เลี้ยงไหมและการปลูกฝ้าย
2. ศึกษาการย้อมสีธรรมชาติ ที่มีองค์ประกอบจากดินไม้
3. เรียนรู้เทคนิคการทอผ้าด้วยมือ ที่มีลายเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน
4. เรียนรู้เรื่องการบริหารกลุ่ม

กำหนดการ

วันที่ 1

ภาคเช้า	บรรยายเรื่องการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม
ภาคบ่าย	ศึกษาดูงานการย้อมสีธรรมชาติ
ภาคค่ำ	ทำการละเล่นพื้นบ้าน

วันที่ 2

ภาคเช้า	เทคนิคการย้อมสีธรรมชาติ
ภาคบ่าย	พาไปดูต้นไม้มักใช้ย้อมสี
ภาคค่ำ	เรียนรู้เรื่องการบริหารกลุ่ม และทำนายศรีสู่ขวัญ

งบประมาณ

ค่าที่พัก และค่าอาหาร	150	บาทต่อวันต่อคน
ค่าประสานงาน	2,000	บาท

2. บ้านเขวาสินรินทร์

วัตถุประสงค์

1. เพื่อตระหนักถึงคุณค่าเอกลักษณ์ของงานหัตถกรรม
2. ส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น
3. เพื่อเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เอกลักษณ์ ความโดดเด่น ให้เป็นที่รู้จักมากขึ้น

เนื้อหา กำหนดการ

1. ประวัติชุมชน
2. วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน
3. สถานที่สำคัญของชุมชน
4. ให้ชมผลิตภัณฑ์ ผ้าไหม เครื่องเงิน เพื่อจะอธิบายให้นักท่องเที่ยวได้รับทราบความเป็นมาของผลิตภัณฑ์แต่ละชิ้นว่ามีกรรมวิธีทำอย่างไร?
5. นำพาชมวิธีการผลิต
 - จะพาศึกษาดูวิธีการทอผ้าไหม เริ่มตั้งแต่การเลี้ยงไหม สาวไหม ย้อมไหม มีคล้ายการทอ จำนวน 1 วัน
 - วิธีการผลิตเครื่องเงิน
 - รู้จักอุปกรณ์การผลิตเครื่องเงิน
 - วิธีการชั่งเนื้อเงิน

- การเผาเงิน หลอมเงินวัดขนาด ริดเงิน ตัดขนาดเงิน เชื่อม ถิษฐ์รูปทรง ตัดขอบปาก ยัดชั้น แกะลาย (ชั้น) ส่วนผสม อธิบายอยู่ ยอดชั้นจากดินไม้เนื้อแข็ง น้ำมันสูตรผสม จำนวน 2 วัน

6. ศึกษาวิถีชีวิตของชุมชน

- กินอาหารท้องถิ่น
- จัดกิจกรรมร่วม อาจจะเป็นการร่วมไปทำบุญในวัดตามประเพณีต่าง ๆ การละเล่นพื้นบ้าน

เงื่อนไข

ควรแต่งกายให้เรียบร้อย

งบประมาณ

- ค่ามัคคุเทศน์ 1 คนค่อนักท่องเที่ยว 4 คนวันละ 200 บาท
- ค่าที่พัก 50 บาท/คน/คืน
- ค่าอาหาร 50 บาท/คน/มื้อ

สรุปค่าใช้จ่าย 670 บาทต่อคน ต่อกลุ่ม 15 คนในเวลา 2 วัน

3. บ้านบุญม

วัตถุประสงค์

1. เผยแพร่แก่ชุมชน
2. สร้างรายได้
3. สร้างงาน
4. เผยแพร่งานด้านการจัดการ
5. ศึกษาวิถีชีวิตชุมชน
6. อนุรักษ์ผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ
7. อนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม
8. สร้างข้อมูลให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

เนื้อหา

- ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน
- อาชีพการจัดการ
- การผลิตเครื่องจักสาน (200 หลังคาเรือน)
 - หมู่บ้าน
 - ที่ทำการกลุ่ม
- ชมการปลูกหาขิงอนุรักษ์ (ที่โรงเรียนเนื้อที่ 5 ไร่ประมาณ 3,000 ต้น)

กติกา

- รับประทานอาหารที่กลุ่มได้ ไม่คิดเงิน
- คูได้ตลอดปี ยกเว้นเดือนพฤษภาคม-ธันวาคม (มีกิจกรรมงานบุญ)
- แจ้งล่วงหน้าอย่างน้อย 3 วัน ที่ทำการกลุ่ม
- มีที่พักเฉพาะที่บ้านชาวบ้าน
- แต่งกายเรียบร้อย เคารพประเพณี ธรรมเนียม

4. บ้านตะบัล

วัตถุประสงค์

- ทำให้นักท่องเที่ยวเรียนรู้ และตระหนักร่วมกัน
- แสวงหาทางออก

กำหนดการ

วันที่ 1 ศึกษาแนวคิด

- พิษภัยการบริโภค / อาหาร
- ระบบการผลิตจากธรรมชาติ
 - เทคนิค
 - การผลิต
- ศึกษาดูงาน วัดภูคิบ (สมุนไพร, ข้าว)
- คูห้องอบเค็ลอื่นที่
- หัตถกรรม

วันที่ 2 เริ่มด้วยโยคะ

- พุคคยทั่วไป
- แพทย์แผนไทย
- องค์ความรู้
- ศึกษาดูงาน
- เทคนิคการแปรรูป
 - การเก็บ
 - การตาก
 - การบด, ร่อน
 - การสับ
 - การหีบห่อ

- การทำถักกลอน
- การทำแปะขลุ
- ซื่อสินค้า

กติกา

- มีที่พักเป็นศาลา ห้องพัก
- แต่งกายเรียบร้อย
- พร้อมทั้งจะเรียนรู้เกษตรกรรมธรรมชาติ

5. หมู่บ้านตากกลาง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการอนุรักษ์ประเพณีของชุมชน การเลี้ยงช้างของชาวบ้าน
2. เพื่อเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน
3. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เกิดรายได้ของชุมชน

เนื้อหาและ กำหนดการ

เวลา 09.00 - 09.30 น.	นักท่องเที่ยวมาถึงหมู่บ้าน
เวลา 09.30 - 10.30 น.	ชมการแสดงของช้าง
เวลา 10.30 - 12.00 น.	นั่งช้างชมป่า เทียวชมหมู่บ้าน
เวลา 12.00 - 13.00 น.	รับประทานอาหาร
เวลา 13.00 - 15.00 น.	นั่งแพชมลำน้ำมูล ลำน้ำชี
เวลา 15.00 - 16.00 น.	เดินทางกลับโดยการนั่งรถอีแต่น-รถไถ

กติกา

1. ผู้หญิงห้ามเข้าใกล้ศาลประกำ
2. การแต่งกายให้เรียบร้อยสุภาพ
3. นักท่องเที่ยวต้องเชื่อฟังความชี้แจง
4. ห้ามไปหยอกล้อกับช้าง ในเวลาควานไม่อยู่

งบประมาณ

1. ค่าชมการแสดงของช้าง	50 บาท
2. ค่าอาหารคนละ	100 บาท
3. ค่ารถแพคนละ	100 บาท
4. ค่านั่งช้างแยกเป็น 2 แบบ	
4.1 นั่งช้างชมหมู่บ้านช้าง 30 นาที	300 บาทต่อเชือก
4.2 นั่งช้างชมป่า 60 นาที	400 บาทต่อเชือก
5. ค่านั่งรถอีแต่นคนละ	10 บาท

6. บ้านดงมัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่ออนุรักษ์ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์
2. เพื่อเผยแพร่ ประเพณี วัฒนธรรมพื้นบ้านสุรินทร์
3. ชุมชนตระหนักรู้กัน เพิ่มคุณภาพชีวิต

เนื้อหาและกำหนดการ จะพยายามจัดการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงประเพณีที่มีอยู่ในชุมชน

มกราคม	กิจกรรมกลุ่ม
กุมภาพันธ์	มะม่วง
มีนาคม	มังคุด
เมษายน	ตรุษสงกรานต์
พฤษภาคม	มังคุด
มิถุนายน	บวช
กรกฎาคม	เข้าพรรษา
สิงหาคม	กิจกรรมกลุ่ม
กันยายน	สารีท (เป็น)
ตุลาคม	ออกพรรษา
พฤศจิกายน	มหกรรมการเล่น
ธันวาคม	ลงแขกเกี่ยวข้าว

เงื่อนไข

กรณี 1 วัน

- เตรียมการต้อนรับ (บายศรี)
- แข่งขันวัตถุประสงค์ของงาน
- แสดงหรือสาธิตการแสดง
- สนทนาแลกเปลี่ยน

กรณี 2 วัน

- เตรียมการต้อนรับ (บายศรี)
- จัดเข้าที่พักตามความเหมาะสม
- ศึกษารายละเอียด
- มีการแสดง หรือสาธิต
- สนทนาแลกเปลี่ยน

กรณี 3 วัน

- เตรียมการต้อนรับ (บายศรี)
- จัดเข้าที่พัก
- ร่วมกิจกรรมฝึก
- สาธิตการแสดง
- สนทนาแลกเปลี่ยน

งบประมาณ/เงินเดือน

กรณี 1 วัน	กรณี 2 วัน	กรณี 3 วัน
• นักท่องเที่ยวต้องแต่งกายเป็นเอกลักษณ์ท้องถิ่นและ....		
• ต้องเสียค่าบริการคนละ 200 บาท	300 บาท	400 บาท
• ต้องเสียค่าชมการแสดงคนละ 100 บาท	200 บาท	300 บาท
• ต้องเสียค่าวิทยากรคนละ 500 บาท	1,000 บาท	1,500 บาท
• ต้องเสียค่าบริการสถานที่ 1,000 บาท	2,500 บาท	3,000 บาท
รวมค่าใช้จ่าย 7,000 บาท (กรณี 15 คน)	11,000 บาท	15,000 บาท

สิ่งที่เตรียมไว้บริการท่องเที่ยวเป็นรายได้ของกลุ่ม

- ทพิพิธภัณฑ์
- ของชำร่วย ของฝาก ของที่ระลึกที่เป็นของกลุ่ม
- ของชำร่วย ของฝาก ของที่ระลึกที่เป็นของเครือข่าย

ที่ประชุมได้มีข้อเสนอแนะต่อ แผนงานทั้งหมดของชาวบ้านดังนี้

1. คุณเอืศ ศิพูน เสนอว่า น่าจะรณรงค์เพื่อให้มีการศึกษาแก่นักท่องเที่ยวในประเด็น ผลผลิตจากธรรมชาติร่วมกัน อาทิเช่น ถ้าซื้อผ้าทอมือย้อมสีธรรมชาติของกลุ่มพรรณไม้ ก็ต้องใช้น้ำยาล้างผ้าจากตะกั่วไพร เป็นต้น
2. อาจารย์สุเทพ ศรีลาบุช จากบ้านบุญมและอาจารย์โสมสิตจากบ้านดงมัน เห็นว่า น่าจะมีการประสานความร่วมมือกันในการจัดการท่องเที่ยวในลักษณะของเครือข่าย เช่นที่บ้านดงมัน
3. คุณพองนา สนวนศรี จากโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ ของมูลนิธิธิดาสาธิตเพื่อสังคม ได้ให้ข้อเสนอแนะเป็น 4 แนวทางคือ
 - 3.1 น่าจะจัดการของที่ระลึกร่วมกัน เช่น ตะกร้า ผลิตภัณฑ์จากธรรมชาติ โดยใช้ตะกร้าหวายจากบุญมใส่ผลิตภัณฑ์ของบ้านดงมัน และทำของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวโดยใช้เครื่องเงินจากบ้านเขว เป็นต้น
4. คุณขวัญทวี ไทยมิ่ง จากสระเร็น ทราเวล เสนอแนะว่า บ้านที่มีการทอผ้าไหมนั้นสามารถสร้างฝัมนขนาดเล็กๆ แล้วให้นักท่องเที่ยวหัดทอผ้า เมื่อทอเสร็จแล้วเขาสามารถนำกลับไปด้วยได้

จากนั้นนางพุลทรัพย์ สวนเมือง ดุลาพันธุ์ หัวหน้าทีมวิจัยได้สรุปผลการประชุมที่ผ่านมาว่า ทำให้คณะนักวิจัยได้เห็นกรอบแนวคิด แนวทางและร่างแผนการจัดการท่องเที่ยวของโครงการฯ ซึ่งหลังจากนี้ ทีมวิจัยจะได้ไปพูดคุยกับตัวแทนของแต่ละชุมชนอีกครั้งหนึ่ง เพื่อหาข้อสรุปรูปแบบและแผนการทดลองจัดการท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งกิจกรรมนี้ควรจะแล้วเสร็จประมาณต้นเดือนตุลาคม จากนั้น ในช่วงตุลาคม – พฤศจิกายน จะเป็นการทดลองจัดการท่องเที่ยวจริงในพื้นที่เป้าหมาย ซึ่งในระหว่างนั้นอาจจะมีกายฝึกอบรมเพื่อเตรียมพร้อมของแต่ละพื้นที่อีกครั้งหนึ่ง

สุดท้าย อาจารย์ เถกิมศรี ธรรมบุตร ได้กล่าวปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการเมื่อเวลา 17.00 น.

ชื่อ-ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ของผู้เข้าร่วมการสัมมนา

ลำดับที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
1.	นายวรกิจ อัมจิตร	13/4 ม. 4 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
2.	นายบำรุง คงกิจ	29/1 ม. 4 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
3.	นางสาวขวัญวิทย์ ไทยยิ่ง	202/1-4 ถนนเทศบาล 2 อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
4.	นางสาวรวม ศิคม	98 หมู่บ้านคงมัน หมู่ 8 ตำบลตะเอยโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ 32000	(01)3901018
5.	นายองค์ ถิ่นลิศ	73 หมู่ 8 บ้านคงมัน	
6.	นางสาวพจนนา สวนศรี	มูลนิธิอาศรมศรีโพธิ์สังคม (มอศ.) 409 ซอยโรหิตสุข ถนนประชาเสนาธิปไตย แขวงวัง กรุงเทพมหานคร 10320	
7.	นางฉวี คำถาอ้อย	บ้านเลขที่ 71 หมู่ที่ 6 ตำบลขี้เหล็ก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด	
8.	นายคาร วงศ์ตามัญญ	บ้านเลขที่ 82	
9.	พระอาจารย์หาญ ปัญญุดโร	วัดบ้านดากลาง	
10.	นายดา จงใจงาม	50 ม. 13 บ้านดากลาง	
11.	นายมีนา ทวีชัยมงคล	43 ม. 9 บ้านดากลาง	
12.	นายสันฤทธิ์ บุญสุข	91 หมู่ 9 ตำบลแก้งใหญ่	
13.	นายสุเทพ ศรีลาบุษ	8/3 ม. ตำบลเมืองที่ อำเภอเมืองสุรินทร์ หมู่บ้านจัดสรรพลา	549044
14.	นายสุริยา ศิคม	12 ม. 8 ตำบลคอกโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
15.	นายสมชาย อานโทสง	43/1 ม. 8 ตำบลคอกโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
16.	นายประภค พูนสวัสดิ์	4/1 ม. 8 ตำบลคอกโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
17.	นายปรม บุญช่วย	27/1 ม. 8 ตำบลคอกโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
18.	นางคำดาว ดอนสุข	8/4 ม. 4 ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
19.	นางลิศ คงศิริ	หมู่ 8 บ้านโพธิ์พัน ตำบลคงศรีน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด	
20.	นายโมสิต ศิคม	98 ม. 4 ตำบลคอกโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
21.	นางลำพัน ขมทอง	11 ม. 8 ตำบลคงศรี	
22.	นางจันทร์ พวงพันธ์	34 ม. 8 ตำบลคงศรีน้อย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด	
23.	นางอุบลาน พันธุ์หม	70 ม. 8 ตำบลทุ่งกุล	
24.	นางนุตร บัวลิ	38 ม. 3 ตำบลทุ่งกุล	
25.	นางนวิลา มัธยาปานัง	37/6 บ้านขามป้อม ตำบลขี้เหล็ก อำเภอปทุมรัตน์ จังหวัดร้อยเอ็ด	
26.	นางสาวราศรี จงใจงาม	43/1 ม. 9 ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์	
27.	นางสาวดาวนีย์ คำดี	มูลนิธิชุมชนอีสาน 29 ถนนวิถีสุนทรย์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	
28.	นางกมลพรรณ อธิธาดา	เขวาสินรินทร์	
29.	นางสาวสุจิตร์วรรณ อยู่ครบ	เขวาสินรินทร์	
30.	นายนิรันดร์ คำฟู	ทกว. ภาคอีสาน	(043)364642
31.	นายเชิด ธิขุน	81/1 ม. 7 ตำบลศรีโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์	(044)531275
32.	นายสุกสิทธิ์ เหมือนประสาธ	104 หมู่ 3 ตำบลทาสีนาครัง กิ่งอำเภอเขาชะ จังหวัดสุรินทร์	
33.	นายป่วน เขียวทอง	60 หมู่ 3 ถนนเขวาสินรินทร์ กิ่งอำเภอเขาชะ จังหวัดสุรินทร์	
34.	อาจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม	
35.	นางสุทนต์พรีย์ สวนเมือง ดุลาพันธุ์	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม	

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	ที่อยู่	โทรศัพท์
36.	นางสาววลี อธิประเสริฐ	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม	
37.	นายเขววิช ทองแก้ว	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม	
38.	นางสาวสุปรานี ทับตุล	โครงการพัฒนาระบบท่อผ้าพื้นเมือง-	
39.	นายสุกตมบัติ นามกล้า	มูลนิธิชุมชนอีสาน	

รายงานผลการฝึกอบรม
เรื่อง “การเตรียมการก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์”
วันอังคารที่ 7 พฤศจิกายน 2543
ณ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน

ผลการอบรมเรื่อง “การเตรียมการก่อนการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์” เมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543 ที่ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน มีผู้เข้าร่วมจำนวนทั้งสิ้น 20 คน ซึ่งส่วนของตัวแทนชาวบ้านที่เข้าร่วมอบรมมี 4 กลุ่ม ได้แก่ บ้านดงมัน, บ้านตากกลาง, บ้านโพนทับ, บ้านบุทม และกลุ่มพรรณไม้ มีรายละเอียดการอบรมดังนี้

เนื้อหาการอบรม

1. แผนการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด
2. การเตรียมการเพื่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

แผนการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด ได้จัดแบ่งเส้นทางการท่องเที่ยวออกเป็น

2 เส้นทางคือ

1. เส้นทางร้อยเอ็ด พื้นที่ท่องเที่ยวประกอบไปด้วย กลุ่มพรรณไม้ อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด และกลุ่มหมู่บ้าน

ช้าง อำเภอท่าตูม จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งจะให้มีการจัดท่องเที่ยวในวันที่ 25-26 พฤศจิกายน 2543

กำหนดการ

วันที่ 24 พฤศจิกายน 2543

21.00-05.00 น. เดินทางจากกรุงเทพฯ-เกษตรวิสัย (รถตู้)

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2543

05.00-09.00 น. พักผ่อน / อาหารเช้า ที่บ้านพักกับชาวบ้าน

09.00-10.00 น. พูดคุยแนะนำเกี่ยวกับหมู่บ้าน ประวัติ/กิจกรรม

10.00-12.00 น. ดูเรื่องการผลิต
การเลี้ยงไหม / การเตรียมเส้นไหม
เดินเที่ยวรอบหมู่บ้าน ดูการทอผ้า

12.00-13.00 น. อาหารกลางวัน ที่บ้านพัก

13.00-16.00 น. ดูการข้อมสีย
ดูต้นไม้ข้อมสี
การถักเปียดอกไม้/วิธีรักษาผลให้ต้นไม้
สาธิตการข้อมสี

16.00-18.00 น. พักผ่อน/เดินเที่ยวล่ำปลัปลา
 18.00-21.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน/การละเล่นพื้นบ้าน/ตำนานชาวภูษา
 วันที่ 26 พฤศจิกายน 2543

07.00-08.00 น. อาหารเช้า ที่บ้านพัก
 08.00-09.00 น. เดินทางจากหมู่บ้านโพนพิบ-ร้านพรรณไม้
 09.00-10.00 น. เลือกลำของฝากและของที่ระลึกจากร้านพรรณไม้
 10.00-12.00 น. เดินทางจากร้านพรรณไม้ถึงหมู่บ้านช้าง
 12.00-13.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน ที่ศาลาเรือนไทย
 ชมการแสดง “รำแม่มด” จากเยาวชน
 13.00-16.00 น. นั่งช้าง ชมธรรมชาติ ดูสวนสมุนไพร
 พุดคุยเรื่องช้างตำนานต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวกวย
 16.00-17.00 น. พักผ่อน
 17.00-18.00 น. ดูช้างอาบน้ำที่วังทะลุ
 18.00 น. เดินทางกลับกรุงเทพ ฯ

อัตราค่าใช้จ่ายคิดคำนวณจากรายละเอียดดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในพื้นที่กลุ่มพรรณไม้ (บ้านโพนพิบ)

อาหาร 4 มื้อ X 10 คน X 60 บาท	2,400 บาท
ที่พัก 10 คน X 50 บาท	500 บาท
ค่าเตรียมการ	1,500 บาท
สารพัดการซ่อม 10 คน X 150 บาท	1,500 บาท
รวม	<u>5,900 บาท</u>

2. ค่าใช้จ่ายในพื้นที่หมู่บ้านช้าง (บ้านตากกลาง , หนองบัว)

อาหาร 2 มื้อ X 10 คน X 60 บาท	1,200 บาท
ที่พัก 10 คน X 50 บาท	500 บาท
ค่าเตรียมการ	1,500 บาท
นั่งช้าง 10 คน X 150 บาท	1,500 บาท
รวม	<u>4,700 บาท</u>

3. ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง

รถตู้ 3 วัน X 4,500 บาท	<u>13,500 บาท</u>
-------------------------	-------------------

รวมค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ด 24,100 บาท

ดังนั้นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่อคนคิดเป็นเงิน 2,450 บาท

2. เส้นทางสุรินทร์ พื้นที่ท่องเที่ยวประกอบไปด้วย ศูนย์ตะแบกไพร บ้านดงมัน และบ้านบุทม ซึ่งจะทำให้มีการท่องเที่ยวในวันที่ 9-10 ธันวาคม 2543 มีกำหนดการดังนี้

กำหนดการ

8 ธันวาคม 2543

21.00-04.50 น. เดินทางจากกรุงเทพฯ-สุรินทร์ (รถไฟ)

9 ธันวาคม 2543

04.50-08.00 น. เดินทางจากสถานีรถไฟ-ศูนย์ตะแบกไพร พักผ่อนตามอัธยาศัย

08.00-09.00 น. รับประทานอาหารร่วมกันที่ศูนย์ตะแบก

09.00 น. สนทนาเรื่อง “เกษตรกรรมกับการพึ่งตนเอง”

เกี่ยวกับการแปรรูปสมุนไพร การลับ, บด, ร่อน, ตาก และการบรรจุผลิตภัณฑ์

12.00-13.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกันที่ศูนย์ตะแบก

13.00-13.30 น. ชมผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก

13.30-14.00 น. เดินทางศูนย์จากตะแบกไพรถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน

14.00-16.00 น. สนทนาประวัติ วัฒนธรรม ชุมชน

16.00-19.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย รับประทานอาหารเย็นที่บ้านพัก

19.00-21.00 น. ชมการแสดงพื้นบ้านดนตรีกันตรึมและผลิตภัณฑ์จากชุมชน

21.00 น. พักผ่อนกับครอบครัวบ้านดงมัน

วันที่ 10 ธันวาคม 2543

07.00-08.00 น. รับประทานอาหารเช้าที่บ้านพัก

08.00-10.00 น. เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตามอัธยาศัย

10.00-10.30 น. เดินทางจากบ้านดงมันถึงหมู่บ้านจักสานหวายบุทม

10.30-12.00 น. ภูมิปัญญาการเรียนรู้จักสานหวายที่โรงเรียน
(ศูนย์การเรียนรู้)

12.00-13.00 น. รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน

13.00-17.30 น. เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและชมผลิตภัณฑ์บ้านบุทม

17.30-18.30 น. พักผ่อน / รับประทานอาหารเย็นที่บ้านพัก

18.30-20.30 น. เดินทางจากบ้านบุทม-สุรินทร์ ซื้อของที่ระลึกเมืองสุรินทร์

20.30-05.00 น. เดินทางกลับจากสุรินทร์-กรุงเทพฯ (รถไฟ)

อัตราค่าใช้จ่ายคิดคำนวณจากรายละเอียดดังนี้

1. ค่าใช้จ่ายในพื้นที่ศูนย์ตะแบก	
อาหาร 2 มื้อ X 10 คน X 60 บาท	1,200 บาท
ที่พัก 10 คน X 50 บาท	500 บาท
ค่าเตรียมการ	1,500 บาท
รวม	<u>3,200 บาท</u>
2. ค่าใช้จ่ายในพื้นที่ดงมัน	
อาหาร 2 มื้อ X 10 คน X 60 บาท	1,200 บาท
ที่พัก 10 คน X 50 บาท	500 บาท
ค่าเตรียมการ	1,500 บาท
ค่าจัดการแสดง	3,000 บาท
รวม	<u>6,200 บาท</u>
3. ค่าใช้จ่ายในพื้นที่บุทม	
อาหาร 2 มื้อ X 10 คน X 60 บาท	1,200 บาท
ที่พัก 10 คน X 50 บาท	500 บาท
ค่าเตรียมการ	1,500 บาท
รวม	<u>3,200 บาท</u>
4. ค่าใช้จ่ายในการเดินทาง	
ค่ารถไฟ 10 คน X 1,030 บาท	10,300 บาท
ค่ารถคู่ 2 วัน X 2,300 บาท	4,600 บาท
รวม	<u>14,900 บาท</u>
รวมค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเส้นทางสุรินทร์	27,500 บาท
ดังนั้นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวต่อคนคิดเป็นเงิน	2,750 บาท

การเตรียมการเพื่อจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

การเตรียมงาน-การจัดการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ควรดำเนินการในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ประชุมชาวบ้าน

แจ้งให้เข้าใจเกี่ยวกับการทำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ และวัตถุประสงค์ตลอดจนความรับผิดชอบแบ่งงานกันทำ (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์-ตัวการพัฒนารูปแบบยั่งยืน)

2. งานเกี่ยวกับการเตรียมชุมชนด้านกายภาพ

2.1 ทำแผนที่สังคม (แผนผังชุมชนต่าง ๆ)

- ระบุที่อยู่อาศัยของชุมชน เช่น บ้านกำนัน, ผู้ใหญ่, อบต., ครู, กลุ่มบ้านที่จัดแสดง/สาธิตกิจกรรมสำคัญคือ บ้านที่จะรับนักท่องเที่ยว (Home Stay)

- สถานที่สำคัญในหมู่บ้าน เช่น โรงเรียน, วัด, สถานีอนามัย, ตลาด, ร้านค้า, บ่อน้ำ

2.2 ป้ายชื่อหมู่บ้าน (ไทย-อังกฤษ) ทางเข้าหมู่บ้าน พร้อมแผ่นป้ายแผนผังหมู่บ้าน พร้อมแผ่นป้ายแผนผังหมู่บ้าน

2.3 แผนภูมิรอบหมู่บ้าน สภาพธรรมชาติ ทุ่งนา สระ บ่อน้ำ ป่าไม้

2.4 ความสะดวกของชุมชน ถนน ท่อระบายน้ำ

2.5 สัตว์เลี้ยง ถ้ามีทำอย่างไรดี

2.6 ความสะอาดของบ้านพักและบริเวณบ้าน

- ห้องนอน, ห้องน้ำ, ห้องครัว

- ที่ประกอบอาหาร

- บริเวณรอบบ้าน

3. การแนะนำให้ผู้รู้จักชุมชน แนะนำกฎระเบียบ/สถานที่/สิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ และบ้านพักเจ้าของบ้าน

3.1 ประวัติชุมชน

3.2 โครงสร้างชุมชน : ประชากร ครอบครัว

3.3 สภาพเศรษฐกิจ สังคม อาชีพ

3.4 กิจกรรมประจำวัน เช่น เช้าจะมีพระสงฆ์มาบิณฑบาต

4. การต้อนรับนักท่องเที่ยวและการตลาด

4.1 การต้อนรับ การทักทาย การแสดงไมตรีจิตต์

4.2 การเตรียมของที่ระลึก ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วม

5. ประเภทของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวชาวไทย ต่างประเทศ

หมายเหตุ แต่ละกิจกรรมต้องมีผู้รับผิดชอบเป็นภาคีทุกภาคประชาสังคม

ในการอบรมได้มีการแสดงบทบาทสมมติในการต้อนรับนักท่องเที่ยว และการพูดคุยแนะนำแก่นักท่องเที่ยว ซึ่งได้ร่วมกันสรุปประเด็นที่ได้จากการเล่นบทบาทสมมติคือ

1. การต้อนรับนักท่องเที่ยว ต้องยิ้มแย้มและมีไมตรีจิต พุดจาไพเราะ
2. การเตรียมข้อมูลเกี่ยวกับชุมชน หรือการเตรียมบุคคลในการตอบคำถาม ต้องมีความชัดเจน และหาทางออกในการตอบคำถามให้เหมาะสม
3. การเป็นมัคคุเทศก์ที่ดีควรทำอย่างไร ในการฝึกอบรมผู้เข้าร่วมมีความต้องการข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นมัคคุเทศก์ที่ดี ดังนั้นคณะผู้จัดงานจะมีการรวบรวมข้อมูลและจัดส่งให้แก่ผู้เข้าร่วมอบรมอีกครั้ง

รายชื่อผู้เข้าร่วมฝึกอบรม
“การเตรียมการก่อนการจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์”
วันอังคารที่ 7 พฤศจิกายน 2543 ณ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน

ลำดับที่	ชื่อ – สกุล	กลุ่ม / องค์กร
1.	นายประกุล พูนสวัสดิ์	ตัวแทนบ้านดงมัน
2.	นายโสมศักดิ์ คีสม	ตัวแทนบ้านดงมัน
3.	นางเลิศ คงสุดี	พรรณไม้
4.	นางจำเนียร พวงพันธ์	พรรณไม้
5.	นางเสมียน คงสุดี	พรรณไม้
6.	นางบัวลา นัทรพานัง	พรรณไม้
7.	นางทองสา ศรีนาทนาวา	พรรณไม้
8.	นายวรกิจ อิมจิตร	ตัวแทนบ้านบุทม
9.	นายอนันต์ ยิ่งสุข	ตัวแทนบ้านบุทม
10.	นายสุเทพ ศรีถาสุข	ตัวแทนบ้านบุทม
11.	นายสิริวัตร ศาลางาม	ตัวแทนบ้านดากลาง
12.	นางนาง ศาลางาม	ตัวแทนบ้านดากลาง
13.	นางสาวราตรี จงใจงาม	ตัวแทนบ้านดากลาง
14.	นางสุวรรณี พรหมจันทร์	ตัวแทนสกว. ภาค
15.	รศ.ดร. เฉลิมศรี ธรรมบุตร	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
16.	นางพุลทรัพย์ สอนเมือง ดุลาพันธุ์	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
17.	นางสังข์วาร โพธิ์ไพร	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
18.	นางสาวสุปราณี ทับสกุล	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
19.	นางสาวเสาวนีย์ คำดี	มูลนิธิชุมชนอีสาน
20.	นายพุลสมบัติ นามกล้า	มูลนิธิชุมชนอีสาน

รายงานการทดลองจัดท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์เส้นทางร้อยเอ็ด

การจัดท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ดที่ผ่านมาได้มีผลการดำเนินงานตามกิจกรรมมีรายละเอียดดังนี้

วันที่จัดท่องเที่ยว	25-26 พฤศจิกายน 2543
เส้นทาง	ใช้ 2 พื้นที่เป็นเส้นทางท่องเที่ยว โดยใช้พื้นที่ของกลุ่มพรรณไม้ 1 หมู่บ้านคือ บ้านโพนพิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวอ้อมสิริธรรมชาติและหมู่บ้านช้างบ้านดงกลาง อำเภอดงหลวง จังหวัดสุรินทร์
การเดินทาง	ใช้รถตู้ตลอดระยะเวลาในการเดินทาง โดยเริ่มออกเดินทางจากกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ 24 พฤศจิกายน 2543 ไปยังหมู่บ้านท่องเที่ยวและกลุ่มพรรณไม้ จนกระทั่งถึงหมู่บ้านช้าง และเดินทางกลับเมื่อวันที่ 26 พฤศจิกายน 2543 จากสุรินทร์-กรุงเทพฯ
นักท่องเที่ยว	นักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน ประกอบด้วย 2 ส่วน คือ 1. ส่วนที่เดินทางไปจากกรุงเทพฯ 8 คน โดยมีตัวแทนจากสกว. 1 คน (ฝ่ายประชาสัมพันธ์) ผู้สื่อข่าว 2 คน นักวิชาการ 2 คน ข้าราชการ (ผู้พิพากษา) 1 คน และ NGO 2 คน (นักวิจัย) 2. ส่วนที่เป็นตัวแทนชาวบ้านจากกลุ่มพื้นที่จัดท่องเที่ยว 4 คน และ NGO 3 คน รวม 7 คน
ค่าใช้จ่าย	2,450 บาท

กิจกรรมในชุมชน

เริ่มต้นเมื่อ 04.00 น. ของเช้าวันที่ 25 พฤศจิกายน 2543 นักท่องเที่ยวเดินทางถึงบ้านโพนพิสัย อำเภอเกษตรวิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด มีเจ้าของบ้านพักมารับนักท่องเที่ยวไปพักผ่อนที่บ้านพัก ซึ่งนักท่องเที่ยวจะพักบ้านละ 1-2 คน และร่วมรับประทานอาหารเช้าและเย็นในบ้านพัก กิจกรรมที่ดำเนินในชุมชนค่อนข้างเป็นไปตามแผนการท่องเที่ยวที่จัดไว้คือ

เช้า มีการพูดคุยแนะนำนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านและฟังกิจกรรมและประวัติของชุมชน และมีตัวแทนจากกลุ่มพรรณไม้ร่วมพูดคุยเรื่องพรรณไม้ด้วย จากนั้นคณะนักท่องเที่ยวได้ดูเรื่องการผลิต การเลี้ยงไหม การเตรียมเส้นไหม การทอผ้า และทานอาหารกลางวันร่วมกันที่ศาลากลางบ้าน

บ่าย คณะนักท่องเที่ยวได้ดูการอ้อมสิริธรรมชาติ การตากเปลือกไม้ การรักษาแผลให้ต้นไม้ และเข้าร่วมกิจกรรมในการอ้อมสิริ ซึ่งแต่ละคนจะได้รับแจกผ้าเช็ดหน้าไหมสีขาว เพื่อให้หัดมัดลายและอ้อมสิริซึ่งเมื่ออ้อมเสร็จแล้วนักท่องเที่ยวจะได้ชิ้นงานที่ตนเองอ้อมติดไม้ติดมือกลับบ้านคนละชิ้นสองชิ้น

เย็น หลังจากเสร็จการซ้อมสี่แล้วผู้ใหญ่นักท่องเที่ยวเดินเที่ยวล่ำลាប់ปลา(กิจกรรมที่ชาวบ้านคิดเพิ่มขึ้นนอกจากเรื่องทอดส้ม) โดยเดินผ่านทุ่งนาซึ่งข้าวเกี่ยวแล้วแต่มีดอกบัวบานตามทุ่งนาจนกระทั่งถึงล่ำลាប់ปลา (ลำน้้ำขึ้นระหว่างสุรินทร์กับร้อยเอ็ด) ณ ที่แม่น้ำนี้มีเรือพาย 2 ลำ จอดคอย เพื่อให้นักท่องเที่ยวเที่ยวล่ำลាប់ปลาและเก็บผักบัวตามลำน้ำ ซึ่งเป็นการพักผ่อนและให้ความเพลิดเพลินแก่นักท่องเที่ยวเป็นอันมาก

กลางคืน คณะท่องเที่ยวได้ดูการแสดงดนตรีกันครึม และร่วมฟ้อนรำกับชาวบ้าน และฟังตำนานทุ่งกุลารั้วล่ำลាប់โดยผู้ใหญ่บ้านฟังดูกว่นพอสมควร

เช้าวันที่ 26 พฤศจิกายน 2543 นักท่องเที่ยวและชมผลิตภัณฑ์ที่ร้านพรรณไม้ ช่วง 12.00 น. เดินทางถึงหมู่บ้านช้าง ก่อนช้างมีปัญหาฉุกเฉินในเรื่องการประสานงานเนื่องจากตัวแทนเยาวชนที่ร่วมวางแผนในการจัดท่องเที่ยวไม่ประสานงานต่อในชุมชน ทำให้ตัวแทนจากชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการน้อยมาก แต่ก็ได้รับประทานอาหารกลางวันและได้นั่งช้าง รวมทั้งได้พูดคุยกับพระอาจารย์หาญได้ฟังเรื่องราวเกี่ยวกับบ้านช้างเล็กน้อย ซึ่งกิจกรรมอื่น ๆ ที่วางแผนไว้ไม่ได้จัดตามกำหนดคือ การพูดคุยเรื่องราวประวัติของชุมชน การแสดงรำแม่มดจากเยาวชน เพราะขาดการประสานงานกันเองในชุมชนจึงไม่มีมัคคุเทศก์ในชุมชนทำหน้าที่ในการแนะนำพูดคุย ส่วนกิจกรรมดูช้างอาบน้ำไม่เป็นไปตามแผนเนื่องจากช่วงที่ไปบริเวณวังทะลุเป็นฤดูที่มีน้ำไหลหลาก น้ำขึ้นมากทำให้ความสูงไม่ได้นำช้างมาอาบน้ำที่บริเวณดังกล่าว

ข้อสังเกตถึงที่เป็นปัญหาอุปสรรคในการจัดท่องเที่ยว

1. การเตรียมตัวและการประสานงานในชุมชนของบ้านโพนพิสัยค่อนข้างเตรียมพร้อม เช่น กิจกรรมสาริดการจิตที่ฝึก กิจกรรมสำหรับนักท่องเที่ยว แต่การบรรยายประกอบการสาริด ตลอดจนการเล่าเรื่องราวควรต้องปรับปรุงให้กระชับและน่าสนใจ กิจกรรมสาริดในแต่ละขั้นตอนค่อนข้างที่จะสับสนเพราะลงมือพร้อม ๆ กันทำให้นักท่องเที่ยวกระจายไปตามจุดต่าง ๆ ซึ่งทำให้ยากแก่การบรรยายของมัคคุเทศก์ในชุมชน (มัคคุเทศก์ไม่สามารถควบคุมได้)
2. บ้านตากกลางมีทรัพยากรที่น่าสนใจและสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ แต่มีปัญหาของการจัดการและความรับผิดชอบของตัวแทนกลุ่มที่ไปร่วมประชุมวางแผน ดังนั้นจึงไม่เห็นความร่วมมือและความพร้อมของทีมงานในการที่จะเป็นผู้จัดการท่องเที่ยวในชุมชน
3. ในการจัดการท่องเที่ยวสิ่งสำคัญที่นอกจากการเตรียมชุมชนแล้วยังมีเรื่องของการตลาดการประชาสัมพันธ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ตลอดจนอัตราค่าใช้จ่ายที่กำหนดก็มีผลต่อการตัดสินใจของนักท่องเที่ยว ทำให้การทดลองจัดที่ผ่านมาดึงดูดนักท่องเที่ยวจากกรุงเทพฯ ได้ไม่มากนัก

กำหนดการท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ด

วันที่ 24 พฤศจิกายน 2543

21.00-05.00 น. เดินทางจากกรุงเทพฯ – อำเภอเกษตรวิสัย (รถตู้)

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2543

05.00-09.00 น. พักผ่อน / อาหารเช้า ที่บ้านพักกับชาวบ้าน
 09.00-10.00 น. พุทธคุณแนะนำเกี่ยวกับหมู่บ้าน ประวัติ/กิจกรรม
 10.00-12.00 น. คู่มือเรื่องการผลิต
 การเลี้ยงไหม / การเตรียมเส้นไหม
 เดินเที่ยวรอบหมู่บ้าน คู่มือทอผ้า
 12.00-13.00 น. อาหารกลางวัน
 13.00-16.00 น. คู่มือกระบวนการย้อมสี
 คู่มือไม้ย้อมสี
 การตากเปลือกไม้/วิธีรักษาผลให้ต้นไม้
 คู่มือการย้อม
 ทดลองย้อม
 16.00-18.00 น. พักผ่อน/เดินเที่ยวกำแพงปลา
 18.00-21.00 น. ทานอาหารร่วมกัน/การละเล่นพื้นบ้าน/ตำนานชาวภูไท

วันที่ 26 พฤศจิกายน 2543

07.00-08.00 น. อาหารเช้า ที่บ้านพัก
 08.00-09.00 น. เดินทางจากหมู่บ้านโพธิ์พิสัย-ร้านพรรณไม้
 09.00-10.00 น. ซื้อผ้าพรรณไม้
 10.00-13.00 น. เดินทางจากพรรณไม้ถึงบ้านช้าง / รับประทานอาหารกลางวัน
 ชมการแสดง “ร้านแม่มด” จากเยาวชน
 13.00-16.00 น. นั่งช้าง พุทธคุณเรื่องช้างตำนานต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวภูไท
 16.00-17.00 น. พักผ่อน
 17.00-18.00 น. คู่มือช้างน้ำที่วังทะลุ
 18.00-21.00 น. ซื้อของฝาก/รับประทานอาหารเย็นระหว่างทาง
 21.00-05.00 น. เดินทางจากสุรินทร์ - กรุงเทพฯ

ประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เส้นทางร้อยเอ็ด

หมู่บ้านทอผ้า บ้านโพนพิสัย

1. กิจกรรมในชุมชน

	ข้อดี	ข้อต้องปรับปรุง
- กิจกรรมทอผ้า - น่าสนใจ - ชาวบ้านตั้งใจและเตรียมการค่อนข้างดี - มีการสาธิตและได้ดูการทอผ้าจริงในแต่ละบ้าน - มีการจัดทั้งด้านวัฒนธรรมและหัตถกรรมน่าสนใจ - กิจกรรมอื่น ๆ - มีกิจกรรมพักผ่อนพาชมเรือเดินชมทุ่งนา		- การอธิบายและการลำดับกิจกรรม - ควรมีเอกสารประกอบคำอธิบายในเรื่องการทอผ้า - ควรปรับปรุงการอธิบายกระบวนการทอผ้าและการย้อมสีธรรมชาติ - ผู้ใหญ่พลอยพูดมากเกินไป ทำให้ใช้เวลานานและด้านานทุ่งกุลารุควกวน ไม่เน้นจุดเด่นเฉพาะ ด้านานกุลารุควกวน - การเล่าเรื่อง ประวัติ ควรให้กระชับ - ควรมีกระดานหรือภาพประกอบขั้นตอนในการทอผ้า และแผนที่ประกอบเรื่องทุ่งกุลารุควกวน - ควรมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากการทอผ้า เช่น ทำกิจกรรมร่วมกับบ้านที่ปักอาจจะเป็นการเรียนรู้ในการทำอาหาร - คนตรีในการจัดต้อนรับไม่แน่ใจว่าควรมีหรือไม่

2. การพักกับครอบครัว(Home Stay)

- อาหาร ดี
- ห้องนอน ดี
- ห้องน้ำ ค่อนข้างดี
- กิจกรรมในครอบครัว ยังไม่ได้ทำกิจกรรมร่วมกับบ้านที่ปักอย่างเต็มที่

3. มัคคุเทศก์

* มัคคุเทศก์ในชุมชน

- ไม่ค่อยลงตัว อาจเน้นไปทางการแสดงมากกว่าการเป็นไกด์ อาจแก้ปัญหาให้เยาวชนมาเป็นไกด์ หรือให้เจ้าของบ้านเป็นคนอธิบายให้กับลูกทัวร์ที่ไปพักที่บ้าน
- มัคคุเทศก์ยังไม่สามารถคุมเวลา กำหนดการ และการอธิบายต้องปรับปรุง
- ชาวบ้านน่ารักมาก พยายามอธิบายรายละเอียดต่าง ๆ อย่างดี และให้การสนับสนุนช่วยเหลือในการเยี่ยมชมแก่นักท่องเที่ยว
- ควรมีมัคคุเทศก์แต่ละส่วนกิจกรรมให้ชัดเจน อาจแบ่งตามกิจกรรม เช่น การเยี่ยมชม การตากเปลือกไม้ การผลิตเส้นไหม

* มัคคุเทศก์ส่วนกลาง

- ควรจะให้ภาพรวม(Introduction) กำหนดการทั้งหมด รวมทั้งรายละเอียดต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยวด้วย
- ควรมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ในการจัดเที่ยวด้วย

4. การเดินทาง

■ คีพอใช้

หมู่บ้านช้าง บ้านตากกลาง

1. กิจกรรมในชุมชน

ข้อดี	ข้อต้องปรับปรุง
▪ กิจกรรมนั่งช้าง - ได้นั่งช้างและพูดคุยแลกเปลี่ยนกับควาญช้าง - นักท่องเที่ยวสนุก คั่นแน่นกับการนั่งช้าง - ได้เดินเที่ยวเยี่ยมชมวัด - ก่อนกิจกรรมนั่งช้างควรมีการ	- การจัดการของชุมชนยังไม่ลงตัว - ควรวางชนิดหน้อยตอนก่อนขึ้นช้าง - ชาวบ้านขาดการประสานงานกันเอง
	แนะนำหรือพูดคุยเกี่ยวกับประวัติหมู่บ้าน
▪ กิจกรรมอื่น ๆ	- ไม่มีมัคคุเทศก์ในชุมชนต้อนรับหรือแนะนำนักท่องเที่ยว

- หากมีการจัดจริงผู้นำหรือผู้ที่รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวของชุมชน ต้องไม่ละทิ้งงาน หรือไม่ประสานงานกับคนอื่น ๆ ในชุมชน
- การอธิบายโดยพระอาจารย์หาญ เน้นหนัก เรื่อง การคล้อยข้างมากเกินไป

2. การพักกับครอบครัว

ไม่มีการพักในชุมชน

3. มัคคุเทศก์

- ในชุมชน

- มัคคุเทศก์ ภาพรวมยังไม่มีดี แต่ความรู้อาจมีความรู้ และสามารถพัฒนาให้เป็นมัคคุเทศก์ที่มีความสามารถได้
- พระอาจารย์หาญให้ความรู้ดีแต่ควรให้กระชับ อาจมีการแบ่งนักท่องเที่ยวที่สนใจฟังและพูดคุยซักถามต่อ และบางส่วนของนักท่องเที่ยวบริเวณวัดก็ให้เดินเที่ยวได้ตามความสนใจ
- นักท่องเที่ยวได้พูดคุยกับความรู้อาจจะตื้นเขินได้ฟังชีวิตความเป็นอยู่การเลี้ยงช้าง

4. การเดินทาง

- คีพอไซ้

สำหรับอัตราค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ดโดยรวมนักท่องเที่ยวทุกคนบอกว่าราคาค่อนข้างสูงไปสักหน่อย ควรจะอยู่ที่ราคาประมาณ 1,500- 1,900 บาท จากราคาที่ได้ร่วมกันคิดไว้คือ 2,450 บาท และการนั่งรถตู้จากกรุงเทพ และตลอดระยะทางการท่องเที่ยวเส้นทางนี้ค่อนข้างเหนื่อยมาก

กำหนดการท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ด

วันที่ 24 พฤศจิกายน 2543

21.00-05.00 น. เดินทางจากกรุงเทพฯ - อ่างทอง-อยุธยา (รถตู้)

วันที่ 25 พฤศจิกายน 2543

05.00-09.00 น. พักผ่อน / อาหารเช้า ที่บ้านพักกับชาวบ้าน
 09.00-10.00 น. พุดคุยแนะนำเกี่ยวกับหมู่บ้าน ประวัติ/กิจกรรม
 10.00-12.00 น. ดูเรื่องการผลิต
 การเลี้ยงไหม / การเตรียมเส้นไหม
 เดินเที่ยวรอบหมู่บ้าน ดูการทอผ้า
 12.00-13.00 น. อาหารกลางวัน
 13.00-16.00 น. ดูกระบวนการย้อมสี
 ดูต้นไม้ย้อมสี
 การตากเปลือกไม้/วิธีรักษาผลให้ต้นไม้
 ดูการย้อม
 ทดลองย้อม
 16.00-18.00 น. พักผ่อน/เดินเที่ยวลำลับปลา
 18.00-21.00 น. ทานอาหารร่วมกัน/การละเล่นพื้นบ้าน/ตำนานชาวภูตา

วันที่ 26 พฤศจิกายน 2543

07.00-08.00 น. อาหารเช้า ที่บ้านพัก
 08.00-09.00 น. เดินทางจากหมู่บ้าน โพนพิสัย-ร้านพรรณไม้
 09.00-10.00 น. ซื้อผ้าพรรณไม้
 10.00-13.00 น. เดินทางจากพรรณไม้ถึงบ้านช้าง / รับประทานอาหารกลางวัน
 ชมการแสดง “รำแม่มด” จากเยาวชน
 13.00-16.00 น. นั่งช้าง พุดคุยเรื่องช้างตำนานต่าง ๆ เกี่ยวกับวิถีชีวิตชาวกวย
 16.00-17.00 น. พักผ่อน
 17.00-18.00 น. ดูช้างอาบน้ำที่วังทะลุ
 18.00-21.00 น. ซื้อของฝาก/รับประทานอาหารเย็นระหว่างทาง
 21.00-05.00 น. เดินทางจากสุรินทร์ - กรุงเทพฯ

รายงานการทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์
เส้นทางจังหวัดสุรินทร์

เครื่องหาขงาม บ้านบุทม
ด.เมืองที่ อ.เมือง จ.สุรินทร์
9 ธันวาคม 2543

- 05.00-05.30 น. นักท่องเที่ยว 10 คน เดินทางจากกรุงเทพโดยรถปรับอากาศ VIP 24 ที่นั่งของบริษัทขนส่งจำกัด มาถึงสถานีขนส่งจังหวัดสุรินทร์และเดินทางต่อทันทีโดยรถตู้ท้องถิ่น ที่มูลนิธิชุมชนอีสานและสมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสมจัดให้มารับรถตู้ได้พาเดินทางไปที่ทำการกลุ่มจักสานหาขงบ้าน อ.สุเทพ ที่ปรึกษากลุ่มได้เตรียมต้อนรับอยู่ที่นี่
- 05.30-09.00 น. อ.สุเทพ ได้แจ้งกำหนดการให้กับนักท่องเที่ยวและแจ้งครอบครัวที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวไปพักและรับประทานอาหารเข้ากับครอบครัว 1 มื้อ นักท่องเที่ยวจะได้ได้ถ่มถึงวิถีชีวิต ครอบครัวและการดำรงชีวิตของเจ้าของบ้าน หลังจากนั้นทุกครอบครัวพากันเดินทอดน่องแลกเปลี่ยนกันที่โรงเรียนบ้านบุทม ในเวลา 09.00 น.
- 09.00-12.00 น. อ.สุเทพ ศรีถานูช ผู้เป็นครุณักกิจกรรมได้แนะนำอาจารย์ใหญ่ของโรงเรียนเด็กนักเรียนชาย-หญิงและคณะชาวบ้านที่มาให้การต้อนรับคณะนักท่องเที่ยวหลังจากนั้นได้พาคณะนักท่องเที่ยวได้เดินดูเพื่อเรียนรู้การจักสานหาขง
- พื้นที่ปลูกหาขง ปลูกหาขงเมื่อปี 2540 กลุ่มแม่บ้านเป็นผู้ปลูกและดูแล ต่อมาจึงแบ่งพื้นที่ให้นักเรียนรับผิดชอบ หาขงที่ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นหาขงน้ำ อายุตั้งแต่ 1-5 ปี การเจริญเติบโตยังไม่เต็มที่เนื่องจากปลูกในดินที่แห้งมากจึงไม่เอื้อต่อการปลูกหาขงการแก้ไขเบื้องต้นคือ นำฟางมาคลุมไว้รอบต้นหาขงเพื่อให้ดินชุ่มชื้น
- พิพิธภัณธ์หาขง ซึ่งประกอบไปด้วย อุปกรณ์ในการจักสานหาขง เส้นหาขง ผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด ทั้งตะกร้า แจกัน ถังใส่ดินสอ ข้อง ฯลฯ รวมทั้งขั้นตอนการจักสานที่ทำไว้เป็นตัวอย่างด้วย
- สถิติการจักสานหาขง พ่อบ้าน แม่บ้าน และเด็กนักเรียนได้สถิติให้ดูตั้งแต่การริคหาขง สานหาขง ไปจนถึงเรื่องการตลาด รายได้ ซึ่งชาวบ้านได้จักสานอย่างถูกต้องแล้วชำนาญ

- 12.00-13.00 น. ถึงเวลารับประทานอาหารกลางวัน นักท่องเที่ยวได้ร่วมปรุงอาหารกับกลุ่มแม่บ้าน และได้รับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งเวลารับประทานอาหารมีกลุ่มพ่อบ้านนำ เครื่องดนตรีซึ่งประกอบด้วย ซอ กลอง มาบรรเลงขับกล่อมในทำนองดนตรีกันตรึม
- 13.00-15.00 น. ชมผลิตภัณฑ์ที่ทำกรกลุ่มหัตถกรรมหวาย และแวะชมปราสาทเมืองที่ ปราสาท เก่าแก่คู่กับชุมชน หลังจากนั้นเดินทางมาถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน

หมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน

ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์

9-10 ธันวาคม 2543

- 15.00-16.30 น. นายประกฤษ พูนสวัสดิ์ พร้อมด้วยลูกบ้านได้เตรียมต้อนรับนักท่องเที่ยว ด้วยมะพร้าว น้ำหอมชื่นใจ อาจารย์โหมจิต คีสม ศิลปินคนสำคัญของหมู่บ้านเป็นผู้แนะนำหมู่บ้านพร้อมได้เล่าขานประวัติชุมชนโดยการขับร้องของคุณน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ ศิลปินที่มีชื่อเสียงของจังหวัดสุรินทร์ หลังจากนั้น ผู้ใหญ่ได้แนะนำ กรรมการชุมชน และได้แนะนำครอบครัวที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวไปพักในครัวเรือน นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชมซื้อของที่ระลึก มีกลอง ซอกลาง ปี่อ้อ กรับ ฉิ่ง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีชิ้นเล็กๆ น่ารักในราคามิตรภาพ
- 16.30-18.00 น. นักท่องเที่ยวได้เข้าพักทำความรู้จักกับครอบครัว เรียนรู้ครอบครัวรับประทานอาหารมื้อเย็นร่วมกับครอบครัว หลังจากนั้นได้เดินออกบ้านไปร่วมงานแสดงกันตรึม พร้อมกับครอบครัว
- 18.00-21.00 น. เริ่มงานตอนกลางคืนด้วยการบรรเลงเพลงจากบรมครูกันตรึมของบ้านดงมัน อาทิ พ่อเปรย พ่อเกียรติ อ.สุริยา อ.พูน เป็นต้น ต่อด้วยการบายศรีสู่ขวัญโดย พ่อริ ช่อมทอง หลังจากนั้นเป็นการแสดงชุดใหญ่ซึ่งมีทั้ง อ.สุริยา อ.โหมจิต อ.โบราณและคุณน้ำผึ้ง มีนักเรียนในหมู่บ้านให้ชีวิตชีวาแก่ผู้ชมการแสดงด้วยการรำรำในจังหวะต่างๆ เช่น รำศรีผไทสมันต์ รำตรุษ รำกรับ รำตักแตง ในตอนท้ายเป็นการแสดงชุดเรือมอันเร(รำสาก) โดยให้นักท่องเที่ยวร่วมสนุกด้วย จนเวลา 21.00 กลับไปพักผ่อนตามครอบครัวที่จัดไว้ให้(Home stay)
- 8.30 น. เปิดวงแลกเปลี่ยนหน้าบ้าน อ.โหมจิต คีสม บริวณสระน้ำมีแดดอ่อนๆ ได้แลกเปลี่ยนเกี่ยวกับ วัฒนธรรม วิถีชีวิต กิจกรรมของชุมชนและการอนุรักษ์กันตรึม พอได้เวลาแดดแก่ก็รำลาชาวบ้านด้วยใจระลึกถึง ออกเดินทาง 10.00 น.
- (10 ธ.ค.)

ศูนย์สมุนไพร ตะบัลไพร
บ้านตะบัล ค.สภักได อ.เมือง จ.สุรินทร์

10 ธันวาคม 2543

- 10.30-12.00 น. เดินทางมาถึง ศูนย์สมุนไพรบ้านตะบัล คุณเอียด คีพุนเป็นผู้ต้อนรับด้วยน้ำ
กระเจี๊ยบเย็นๆ โดยนักท่องเที่ยวบริการตนเอง(self service) ใ้บอกเล่า
เรื่องราวประวัติขององค์กรด้วย แนวคิดการเกษตรกรรมกับการพึ่งตนเองซึ่งคุณ
เอียดได้เน้นว่าการเกษตรสมัยใหม่ ไม่หวังใยผู้บริโภคน ใช้สารพิษ สารเคมี หวัง
แต่เรื่องการค้า ควรจะลด ละ เลิก การใช้สารเคมีและเลิกซื้อ หันมาปลูกผัก
สวนครัว
- 12.00-13.00 น. รับประทานอาหารพื้นเมือง มีน้ำพริก แกงคอกแคะ ผักจิ้มปลอดสารพิษนานาชนิด
นักท่องเที่ยวได้ทานและถามชื่อผักต่างๆ ไปด้วย พักผ่อนสักครู่
- 13.00-14.00 น. เดินทางชมสถานที่ อุปกรณ์และขั้นตอนวิธีการผลิต การควบคุมคุณภาพ การแปรรูป
การบรรจุภัณฑ์ การขนส่ง การตลาด
- 14.00-16.30 น. เดินทางไปดูงานการปลูกสวนสมุนไพรของบ้านแม่สำอองค์ จานิกร ที่บ้าน
ปราสาท ค.เชื้อเพลิง อ.ปราสาท จ.สุรินทร์ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสวนที่ใหญ่ปลูกพืชผัก
นานาชนิด ผสมผสานไม้ยืนต้น ไม้ล้มลุก สมุนไพรนานาชนิด เรียกได้ว่าเป็น
“วนเกษตร” แบบอย่างจริงๆ และเป็นเครือข่ายที่ส่งผลผลิตไปจำหน่ายที่ศูนย์ตะบัล
ไพรและรับผิดชอบจำหน่ายด้วย
- 16.30-19.00 น. เดินทางกลับศูนย์ตะบัลไพร พักผ่อนดื่มร้อนไม้หลังจากอ่อนเพลียจากการเดินทาง
รับการนวดแผนโบราณและอบสมุนไพร 6 โมงเย็นรับประทานอาหารซึ่งยังเป็นผัก
เช่นเดิม มีแกงขี้เหล็ก และลาบปลาซุก มีผักพื้นบ้านปลอดสารพิษเป็นผักเครื่อง
เคียง ร่ำลาคุณเอียด คีพุนและเจ้าหน้าที่แล้ว เดินทางออกจากตะบัลไพรเวลา
19.00 น.
- 19.00-20.30 น. เที่ยวชมเมืองสุรินทร์ในยามค่ำคืน และแวะจับจ่ายซื้อของฝาก เช่น กุนเชียง
หมูแผ่น หมูเส้น กากะแม ตามสมควรแล้วไปรอรถ VIP ที่สถานีขนส่งจังหวัด
สุรินทร์ ตั้งแต่เวลา 20.30 น. โดยมีเจ้าหน้าที่มูลนิธิชุมชนอีสานมารอส่ง
- 21.30 น. ออกเดินทางจากจังหวัดสุรินทร์

กำหนดการ
การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ จังหวัดสุรินทร์

วันที่ 9 ธันวาคม 2543

	- เดินทางจากสถานีรถไฟสุรินทร์ถึงหมู่บ้านจักสานห้วยบุทม เข้าพักโดยมีครอบครัวที่จัดไว้มารับ
8.00 – 9.00 น.	รับประทานอาหารเช้าที่บ้านพัก
9.00 – 10.30 น.	๕ สันทนาภูมิปัญญาการเรียนรู้การจักสานห้วย
10.30-12.00 น.	๕ เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนและชมศูนย์การเรียนรู้และผลิตภัณฑ์
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวันร่วมกัน
13.00 – 13.30 น.	๕ ชมผลิตภัณฑ์ ของที่ระลึก
13.30 – 14.00 น.	เดินทางจากหมู่บ้านบุทมถึงหมู่บ้านวัฒนธรรมดงมัน ๕ สันทนาประวัติชุมชน วัฒนธรรมชุมชน
16.00 – 18.00 น.	เข้าพักโดยมีครอบครัวที่จัดไว้มารับ : ทำความรู้จักพูดคุยกับครอบครัว
18.00 – 19.00 น.	รับประทานอาหารเย็นตามบ้าน
19.00 – 21.00 น.	๕ ชมการแสดงพื้นบ้าน
21.00 น.	พักผ่อนตามครอบครัว

วันที่ 10 ธันวาคม 2543

7.00 – 8.00 น.	รับประทานอาหารเช้าตามบ้าน
8.00 – 10.00 น.	๕ เรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนตามอรัญชัย
10.00 – 10.30 น.	เดินทางถึงจากบ้านดงมันถึงศูนย์สมุนไพร ตะบัลไพร
10.30 – 12.00 น.	๕ สันทนาแนวคิดการเกษตรกรรมกับการพึ่งตนเอง
12.00 – 13.00 น.	รับประทานอาหารร่วมกัน
13.00 – 14.30 น.	๕ เกี่ยวชมการแปรรูปสมุนไพร : การเก็บ, การตาก, การร่อน, การบด, การสับ, การบรรจุ
14.30 – 18.00 น.	รับการนัดแผนโบราณหรืออบสมุนไพร
18.00 – 19.00	รับประทานอาหารเย็น อาบน้ำ พักผ่อนตามอรัญชัย
19.00 น.	เดินทางจากศูนย์ตะบัลไปสถานีรถไฟสุรินทร์

ประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เส้นทางสุรินทร์

หมู่บ้านจักสถานหวาย บุกม

1. กิจกรรมในชุมชน

- ชาวบ้านน่ารักแต่กิจกรรมแห้งและจืดไป น่าจะให้เดินดูตามบ้านมากกว่าดูเป็นกลุ่มที่โรงเรียน
- กิจกรรมในชุมชนค่อนข้างน้อยเพราะส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมในโรงเรียนอย่างเดียว
- ในโรงเรียนความสามารถการแสดงออกของนักเรียนดีมากสามารถตอบได้ว่าทำไมต้นหวายจึงไม่โต
- อาจารย์สุเทพฯ ทำหน้าที่เป็นไกด์คนเดียว
- กิจกรรมจักสถานน่าสนใจ แต่การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในชุมชนอยู่เฉพาะกลุ่มคนในชุมชนไม่กี่คน จึงไม่เห็นภาพของการมีส่วนร่วมของชุมชน
- น่าสนใจที่ได้เห็นเบื้องหลังการจักสถานหวาย ได้เข้าใจกระบวนการผลิตทุกขั้นตอน ปังจี้ที่ใช้ในการผลิต แต่อยู่ในช่วงเก็บเกี่ยวจึงไม่เห็นกิจกรรมหวายที่ชาวบ้านทำจริง ๆ ในบ้าน
- ความสัมพันธ์กันของโรงเรียนและชุมชนเป็นอย่างไร นิทรรศการและการปลูกหวายของโรงเรียนก็ดูไม่ใช่อะไรที่ดึงดูด
- น่าจะให้นักท่องเที่ยวได้ลงทำด้วย
- กิจกรรมน้อยไปจนไม่คิดว่าบ้านนี้จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาพัก แต่ในภาพหน้าเมื่อมีการขยาย การเพาะหวาย ถ้ามีการเพิ่มพื้นที่ให้เห็นกิจกรรมการเกษตรของนักเรียนจุดนี้น่าจะเป็นจุดขายได้ คล้าย ๆ กับ Agrotourism ที่กำลังเริ่มนิยม

2. การพักกับครอบครัว(Home Stay)

- บ้านพัก
 - ควรจะมีการกำหนดให้แน่นอนว่า ขนาดที่สมควรรับ และควรจะได้มีการอบรม แนะนำวิธีการ ไม่ใช่แค่บอกบ้านพักเพื่อต้องการช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อย ถ้าทำจริง ๆ ต้องมีการอบรมและพัฒนา ซึ่งสามารถเก็บค่านอนสูงขึ้นกว่านี้
 - ยังไม่ค่อยมีการจัดเตรียมบ้านพักสำหรับนักท่องเที่ยว
- อาหาร - คีพอไข่ อร์อย
- ห้องน้ำ - ที่โรงเรียนดูจะแย่ที่สุด
- กิจกรรมร่วมในครอบครัว เวลาน้อยทำให้ได้ใช้เวลาร่วมกันน้อยมาก

3. มัคคุเทศก์

- ในชุมชน

- แม่บ้านใจดี ชอบมัคคุเทศก์ตัวน้อยที่พาไปชุดหาปูนา ได้อารมณ์มากกว่าดูชาวบ้านสานหวาย หากมีเวลามากกว่านี้คงสนิทสนมกับครอบครัวที่พักมากขึ้น
- มัคคุเทศก์ใช้ครูสุเทพ และครูน้อยในโรงเรียน ที่มีประสบการณ์ มีส่วนร่วมในการทำ Workshop อาจารย์ใหญ่เพิ่งย้ายเข้ามา แม้ว่าแบ่งให้ครูอีกคนแนะนำหมู่บ้านก็ไม่ค่อยเก่ง สรุปแล้ว อาจารย์สุเทพ ทำหน้าที่เกือบทุกอย่าง
- บอกตามความเป็นจริงครับว่า พี่ที่เป็นอาจารย์ แก่ลูกขาดมากไปหน่อยเท่านั้นเองครับ
- คุณมาลีที่ได้ไปพักช่วงเช้ามีอัธยาศัยดีมาก แนะนำขั้นตอนการทำจักสานหวาย วัสดุที่ใช้ อุปกรณ์ เครื่องมือได้อย่างน่าสนใจ สร้างความเป็นกันเอง ในการดูแลเอาใจใส่อาหารการกิน เป็นอย่างดี ตลอดจนแนะนำการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์หวายให้ด้วย
- ครูสุเทพให้ความรู้กิจกรรมของโรงเรียนกับกิจกรรมจักสานหวายได้ดี ถ่ายทอดได้ดี ถึงแม้งานดูเป็นสมัครเล่นมากไปหน่อย
- มัคคุเทศก์ให้คำแนะนำทำดี อธิบายดี
- เชื่อมค่ะ เต็มใจและ “ตั้งใจ” ที่จะให้ความรู้ ตอบคำถามทุกเรื่องราวที่อยากรู้ ทำให้มีความรู้กว้างขึ้น และเข้าใจวิถีความเป็นอยู่ของชาวบ้านมากขึ้น (โดยที่มัคคุเทศก์ในชุมชนไม่เคยผ่านคอร์สอบรมการเป็นมัคคุเทศก์มาก่อนเลย) นั่นคือ ในส่วนของความพร้อมต้องการให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยวว่า “พร้อม”

4. การเดินทาง

- เส้นทางสะดวกสบาย (ถ้าเป็นรถไฟได้ก็จะดียิ่งขึ้น)

หมู่บ้านวัฒนธรรมกันตริ้ม ดงมัน

1. กิจกรรมในชุมชน

- น่าสนใจชาวบ้านตั้งใจต้อนรับมาก แต่เหมือนการรวมศูนย์ (แสดง) หากให้คิดการจัดแสดงให้ดูเล็ก ๆ ไม่ต้องเป็นพิธีอะไรมากมายน่าจะได้รับความประทับใจมากกว่า
- การแสดงดนตรีของนักแสดงและนักร้องและนักร้องดีมากเป็นกิจกรรมที่ดีมีประโยชน์ ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการต้อนรับ ได้ร่วมกิจกรรมทั้ง 2 ฝ่าย
- ไม่มีโอกาสเห็นชุมชนทั้งหมด
- กิจกรรมกันตริ้มเหมือนการจัดให้ดู ทำให้ไม่เข้าใจถึงวิถีแห่งความเป็นคนในพื้นที่บ้าน แต่เข้าใจว่า คิดเงื่อนไขของเวลาที่มีจำกัด
- การแสดงบนเวทีที่น่าสนใจคือคนท้องถิ่นที่ขี้ขลาดมาก แสดงออกถึงจุดเด่นของชุมชนได้ชัดเจน
- ผู้ดำเนินการแสดงครูโหมมิดและครูน้ำผึ้งตระหนักถึงข้อจำกัดของนักท่องเที่ยวที่ไม่เข้าใจภาษาเขมรและแทรกภาษาไทยอย่างเหมาะสม แสดงให้เห็นพัฒนาการของกันตริ้มคนรุ่นบรมครูจนถึงรุ่นเด็กทั้งด้านดนตรีและการแสดง
- ชาวบ้านมีการเตรียมการต้อนรับเป็นอย่างดี การแสดงสนุกสนานและไพเราะดีน่าจะมีการพูดประวัติความเป็นมาของกันตริ้ม และเครื่องดนตรีที่ใช้แสดง
- การแสดงการอธิบายประกอบการแสดงดีแล้วถ้าจะเสริมกิจกรรมน่าจะเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมบ้านนี้ เช่น พิธีทำขวัญ งานบุญประเพณี ฯลฯ

2. การพักกับครอบครัว (Home Stay)

- บ้านพัก
 - ดีที่สุด
 - ดีครับ ความที่เขาอยู่ เราต้องการอย่างนั้นมากกว่า
 - โดยทั่วไปดีตามสภาพในแต่ละที่ แต่ที่นอนที่บ้านคุณรัชชัยไม่มีมุ้งยุงรบกวน ทำให้นอนได้ไม่หลับสนิท
 - สะดวกสบายดี ไม่ลำบากอะไร อยู่ได้อย่างสบาย ๆ
 - ดีค่ะไม่ว่าน้ำท่า ที่นอนหอมอนมุ้งครบสมบูรณ์
- ห้องน้ำ
 - ดีพอใช้
- อาหาร
 - ดีเกินคาด -อร่อยเต็มที่
- กิจกรรมร่วมในครอบครัว
 - เวลาน้อยทำให้ได้ใช้เวลาร่วมกันน้อยมาก

3. มัคคุเทศก์

- ในชุมชน

- ให้ความรู้ได้ดี ทั้งตาและขา แต่มันวิชาการเกินไป_ขาดการสร้างสรรค์ตัวที่เป็นกิจกรรมร่วมกัน เช่น ทำกับข้าว ทำสวน หรืออะไรก็ได้แล้วแต่ ชาวบ้านทำร่วมกับเราเป็นแขกบ้านแขกเมือง คิดว่ามันเกินไป
- เช่นเดียวกับบ้านบุทม อาจารย์โฆสิต ทำหน้าที่เป็นมัคคุเทศก์ตลอดผู้ใหญ่บ้านมีส่วนแนะนำเหมือนกันแต่น้อยมาก
- คุณตาบุรพา เป็นผู้นำในการบอกเรื่องราวของชุมชน แต่ก็ไม่ทั้งหมดครับ เราเห็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน
- เนื่องจากชาวบ้านที่พิกด้วยเป็นครอบครัวที่มีแค่พ่อกับลูกชาย ส่วนใหญ่คุณธวัชชัยลูกชายเป็นคน จัดการดูแล และคุณธวัชชัยไปทำงานในกรุงเทพฯ ประกอบกับที่พิกส่วนหนึ่งเป็นร้านค้า จึงทำให้ได้เห็น พุทธศาสนิกชนครอบครัวชนบทได้เต็มที่ บ้านที่พิกเป็นบ้านตัวอย่างที่เคยรักแขก นักศึกษามาแล้ว จึงเหมาะสำหรับเยาวชน หรือนักศึกษา อาหารส่วนหนึ่งจะทำจากบ้านที่สาวที่เคยทำงานกับฝรั่ง อาหารจึงมีลักษณะเป็นอาหารจากร้านอาหาร แต่มีข้อดีคือได้ดูแลแลกเปลี่ยนเปรียบเทียบชีวิตการทำงานเมืองกับชนบท ถึงแม้ไม่ได้สัมผัสชีวิตชนบทอย่างแท้จริง
- มัคคุเทศก์มีการเตรียมตัวดี แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการแนะนำการแสดงจะมากกว่า ไม่ค่อยได้เห็นเอกลักษณ์ของกันจริง ๆ
- บังเอิญได้พักอยู่บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งแม้จะต้องต้อนรับนักท่องเที่ยว โดยไม่รู้เนื้อตัว แต่นับว่าเป็นการต้อนรับที่อบอุ่น และพยายามอำนวยความสะดวกทุกอย่าง กระทั่งซื้อกาแฟ-ปาท่องโก๋มารับแขก และแน่นอนในแง่การให้ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้าน วัฒนธรรม การแสดง ให้ความรู้ อย่างเต็มที่ค่ะ

4. การเดินทาง

- เดินทางสะดวกสบาย

สมุนไพรบ้านตะบัล

1. กิจกรรมในชุมชน

- นั่งฟังง่าย ๆ สบายดี แต่ถ้ามีหมอยา หรือหมอนวดมาให้คำแนะนำจะดีมาก จะได้ประเด็นกว้างและน่าสนใจยิ่งขึ้น
- กิจกรรมทั้งการอธิบายและดูของจริงด้านการผลิต และการจำหน่ายดีมาก รวมทั้งห้องอบ นวด ก็สามารถออกแขกได้
- อาหารคือถูกสุขลักษณะ สถานที่สะอาด
- การได้ดูหมู่บ้าน เพื่อแสดงให้เห็นถึงแหล่งผลิตวัตถุดิบน่าสนใจ
- การเกษตรด้านปลูกสมุนไพร เป็นตัวอย่างที่ดีที่นักท่องเที่ยวได้รับ ดังนั้นในการทำจริงน่าจะรวมหมู่บ้าน 1 หมู่บ้านก็จะสมบูรณ์
- นอกจากคุยเรื่องความเป็นมาวัตถุดิบประสพของศูนย์ ควรมีรายละเอียดและเนื้อหา ด้านยาสมุนไพร เช่น ดัชนี การปลูก ฯลฯ
- น่าสนใจในแนวคิดขององค์กรที่ต้องการเห็นการพึ่งตนเองของชาวบ้านอย่างแท้จริง โดยจับประเด็นสมุนไพร และสร้างกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม จากผลผลิตจากหมู่บ้านมาสู่การแปรรูป ที่ศูนย์และมีตลาดรองรับที่แน่นอน
- มีโอกาสได้อบสมุนไพร นวด และซื้อของฝากสมุนไพร เป็นจุดเด่นที่น่าสนใจของศูนย์ในมุมมอง ของนักท่องเที่ยว
- การต้อนรับเป็นกันเองดี ได้อบ ได้นวด ได้กินอาหารสมุนไพรเพื่อสุขภาพด้วย แต่แกงขี้เหล็กขมมาก
- น่าจะมีการสาธิตวิธีการทำแชมพู หรือน้ำยาซักผ้าด้วยก็จะดี
- ได้ความรู้ดีทั้งในแง่ของการรู้จักสมุนไพร (หน้าตา และการใช้บ้าง)
- การผลิตยาสมุนไพรและในแง่ของการพยายามนำเอาเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้แบบลงทุนต่ำให้ ผลผลิต/ประโยชน์สูง
- สวนสมุนไพรตัวอย่างอยู่ไกล ทำให้ช่วงเวลาดูเดินทางไปสวนสมุนไพร ไม่ค่อยคุ้มกับการเดินทาง

2. การพักกับครอบครัว(Home Stay)

ไม่มีการพักร่วมกับครอบครัว

3. มัคคุเทศก์

- ในชุมชน

- อาจารย์เอี้ยค ในฐานะของมัคคุเทศก์ ถิ่นบรรยายวิชาการสำหรับนักศึกษา นักวิจัย หรือผู้สื่อข่าว ให้ความรู้ดีมาก แต่ถ้าสำหรับนักท่องเที่ยวทั่วไป เป็นการบรรยายที่ยืดเยื้อเกินไป ไม่เข้าประเด็น เสียทีเดียว
- มัคคุเทศก์พูดคุยสนุกสนาน เป็นกันเองดี แต่อธิบายพืชสมุนไพรเร็วไปหน่อย
- เข้าใจว่าที่เอี้ยคเป็นมัคคุเทศก์ในชุมชน เล่าและนำเสนอภาพปัญหาการขาดความมั่นคงของชุมชน ทั้งทางด้านการดูแลสุขภาพของตนเอง และการผลิตทางการเกษตรของชุมชนได้อย่างชัดเจน
- การนำชมการแปรรูปทำลูกกลอน, แคลปซูล ชาสมุนไพร ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ เป็นไปอย่างน่าสนใจ
- ชาวบ้านที่นำชมสวนทำให้เห็นตัวอย่างสมุนไพรในชุมชนได้อย่างน่าสนใจ
- พี่เอี้ยคและสมาชิกที่ศูนย์ดำเนินการของมัคคุเทศก์ได้เหมาะสมครับ
- มัคคุเทศก์คือ หัวหน้าศูนย์ ทำหน้าที่ทุกอย่างตั้งแต่ไปถึงจนถึงเดินทางกลับ
- ให้ความรู้รวมทั้งข้อคิดต่าง ๆ อย่างที่ว่าหากมีวิทยากรมาเพิ่มขึ้น เช่น ด้านการรักษาสุขภาพเรื่องสมุนไพรก็คงจะดีไม่น้อย

4. การเดินทาง

- เดินทางสะดวกสบาย

สำหรับอัตราค่าใช้จ่ายเส้นทางท่องเที่ยวสุรินทร์ ซึ่งมีการปรับราคาตามการเปลี่ยนแปลงจากรถไฟด่วน เป็นรถทัวร์ อยู่ที่ 2,390 บาท นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เห็นว่าเหมาะสมแล้ว ส่วนนักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษายังคงอยากให้มีการปรับลดราคาลงเล็กน้อย

รายงานการประชุมสรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดและสุรินทร์

7 กุมภาพันธ์ 2544

ณ ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน

เริ่มประชุมเวลา 9.30 น.

รายงานการท่องเที่ยวเส้นทางร้อยเอ็ดและสุรินทร์

ได้มีการสรุปบทวนกิจกรรมทดลองจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ ทั้ง 2 เส้นทาง โดยสุปราณี ทับสกุล และ เสาวนีย์ คำดี ซึ่งเส้นทางท่องเที่ยว เส้นทางที่ 1 ได้จัดขึ้นเมื่อวันที่ 25-26 พฤศจิกายน 2543 ใช้พื้นที่ท่องเที่ยวคือพื้นที่ของกลุ่มพรรณไม้ หมู่บ้านที่จัดทดลองนำเที่ยวคือ บ้านโพนพิสัย อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด ในวันแรกมีกิจกรรม คือ การทอดผ้าป่าขอศีลธรรมชาติ เดินเที่ยวชมทุ่ง พายเรือเก็บบัวในลำพลับพลา สนทนาคำนานทุ่งกุลารั้ว และพักค้างคืนในชุมชน วันที่ สอง แวะชมผลิตภัณฑ์ของกลุ่มพรรณไม้ แล้วไปนั่งช้างที่บ้านดากกลาง อ.ท่าคันโท จ. สุรินทร์

เส้นทางที่ 2 ได้จัดทดลองท่องเที่ยวเมื่อวันที่ 9-10 ธันวาคม 2543 มีพื้นที่ ท่องเที่ยว 3 แห่ง ใน จังหวัดสุรินทร์ ประกอบไปด้วย บ้านบุหม อ.เมือง คูเรือการจักสานหวาย บ้านดงมัน อ.เมือง คูหมู่บ้านวัฒนธรรมกันตรึม และ พักค้างคืนในชุมชน และอีกหนึ่งแห่งที่ศูนย์สมุนไพร บ้านตะบัล พัง แนวคิดเกษตรพึ่งตนเอง คูกิจกรรม การผลิต สมุนไพร และรับบริการนวด อบสมุนไพร เพื่อสุขภาพ

ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวจากตัวแทนชุมชน

ได้มีการแบ่งกลุ่มย่อยเพื่อให้ตัวแทนจากชุมชนร่วมกันประเมินผลการทดลองจัดการท่องเที่ยว ดำเนินรายการ โดย พูลสมบัติ นามหัวา ซึ่งแต่ละกลุ่มได้นำเสนอผลการประเมินแบ่งตามกลุ่มหมู่บ้านดังนี้

1. บ้านดงมัน

กิจกรรมก่อนวันที่จัดการท่องเที่ยว

- ประชุมเตรียมประมาณ 3 ครั้ง : วัตถุประสงค์ของการจัดการท่องเที่ยว, เตรียมชุมชน เช่น ทำป้ายทางเข้าหมู่บ้าน ป้ายหน้าบ้าน แผนที่ชุมชน, เตรียมบ้านพัก, เตรียมการแสดง

ระหว่างการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว

- เตรียมการแสดงต้อนรับนักท่องเที่ยว, พิธีบายศรีสู่ขวัญในช่วงกลางคืน
- แนะนำเจ้าของบ้านพักให้รู้จักกับนักท่องเที่ยว
- ช่วงดำเนินงาน : คำนวณนักท่องเที่ยวด้วยน้ำมะพร้าวอ่อน, ร้องเพลงต้อนรับและเล่าประวัติหมู่บ้านดงมันโดยคุณน้ำผึ้ง, ตัวแทนจากครอบครัวรับนักท่องเที่ยวไปพักที่บ้าน, ช่วงเย็นทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ, นักท่องเที่ยวชมการแสดงจากบรมครูและเยาวชนในหมู่บ้าน

ข้อดี

- ชุมชนตื่นตัว
- ได้แลกเปลี่ยนประสบการณ์
- เกิดความชื่นชม ยินดี
- เกิดความพอใจในกิจกรรม

ข้อเสีย

- คนในชุมชนบางส่วนไม่ได้แสดงออก ทำให้เกิดความสงสัยในเรื่องการจัดการ
- กิจกรรมสำเร็จรูป
- ไม่มีความต่อเนื่อง ควรจะมีการท่องเที่ยวทุกเดือนๆ ละ 1-2 ครั้ง

แลกเปลี่ยน

อ.เฉลิมศรี ที่บ้านดงมันยังไม่รู้จักชุมชนเท่าที่ควรเพราะเวลาน้อยและแผนที่ยังไม่เป็นจริงเท่าที่ควรเพราะมีลักษณะเป็นรูปเรขาคณิตเกินไป

ตัวแทนจากบ้านดงมัน - รู้สึกพอใจที่มีนักท่องเที่ยวและนักศึกษาเข้าไปที่หมู่บ้าน สำหรับวิธีการชมชุมชนนั้น ได้คิดไว้ว่าจะให้นั่งรถไถชมหมู่บ้านแต่เวลานั้นน้อยจึงไม่ได้พาชม

- เรื่องการจัดการภายในชุมชนจะแจ้งทุกครั้งในการประชุม ชาวบ้าน
- บางคนไม่ได้เข้าร่วมประชุมจึงไม่เข้าใจเรื่องการจัดการ
- สำหรับการลงทุนภายในหมู่บ้าน เช่น ทำถนน ทำป้าย ถือว่าเป็นการ
- ลงทุนให้ชุมชนและนักท่องเที่ยวในระยะยาว

2. บ้านโพนพิสัยและกลุ่มพรรณไม้

การเตรียมการ

- ประชุมสมาชิกทั้งหมู่บ้านประมาณ 3 ครั้ง
- แบ่งหน้าที่รับผิดชอบ เช่น ย้อมสี, ถากเปลือกไม้, เลี้ยงไหม

ระหว่างการท่องเที่ยว

- ขั้นตอนเตรียมการเกิดความสับสนเพราะกิจกรรมรวมอยู่ที่เดียวกัน
- การพูดคุยยังอายเพราะบางเรื่องที่จะพูด ชาวบ้านรู้สึกว่ามีนักท่องเที่ยวมากกว่าชาวบ้านในด้านการย้อมสี (คุณพูลทรัพย์และอาจารย์เฉลิมศรีเป็นผู้ริเริ่มสอนเรื่องย้อมสีธรรมชาติ)

หลังการท่องเที่ยว

- ชุมชนรู้สึกดีใจและเต็มใจในการต้อนรับ

- อยากปรับปรุงทุกสิ่งทุกอย่างในระหว่างการรับจริง
- อยากต้อนรับนักท่องเที่ยวอีก

แลกเปลี่ยน

ตัวแทนจากบ้านโพธิ์ - ชาวบ้านกลัวเรื่องภาษาเพราะเป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร จึง
และกลุ่มพรรณไม้ ไม่ถนัดที่จะพูดไทยหรือลาว

- การประชุมแบ่งเป็น 3 ครั้งคือ 1. ประชุมเรื่องทำความสะอาดบ้าน/
หมู่บ้าน 2. บอกกำหนดการ 3. เตรียมงาน

อ.เฉลิมศรี

- เนื่องจากมีนักศึกษาปริญญาโทได้ร่วมกันประเมินการท่องเที่ยว และมีข้อ
มูลกล่าวถึงว่ามีกองขี้วัวขี้ควายอยู่ตามถนนทางเดินในหมู่บ้าน
อ.เฉลิมศรีบอกว่ากรณีที่หมู่บ้านมีขี้วัวขี้ควาย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
ถือว่าเป็นเรื่องปกติ
- มีเหตุผลที่ส่วนกลางควรทำความเข้าใจกับนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการ
ทดลองทอดผ้า เพราะผ้าที่ชาวบ้านทำเป็นผ้าส่งออกหากเปลี่ยนคนทอด
จะทำให้ผ้าเสียราคา
- ความเป็นอยู่ไม่ควรเปลี่ยนแปลง เช่น ซื่อด้วย จาน หมอน มุ้งไหม
แต่ควรสะอาด ห้องน้ำควรมีประตูปิดสนิทและสะอาด

3. ศูนย์สมุนไพรบ้านตะบิล

ก่อนการท่องเที่ยว

- เตรียมทำห้องอบ ห้องนวด โดยเจ้าหน้าที่ภายในองค์กร

ระหว่างการท่องเที่ยว

- นักท่องเที่ยวตรงต่อเวลามาก
- เจ้าหน้าที่ทุกคนเตรียมรับนักท่องเที่ยวและเตรียมงานในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ

หลังการท่องเที่ยว

- รู้สึกว่าน่าจะให้นักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วมมากกว่านี้ เช่น ทำวุ้นใส่สมุนไพร, ทำน้ำมันนวด

หรืออธิบายการอบที่นักท่องเที่ยวสามารถนำกลับไปปฏิบัติเองได้

- ยังไม่ได้แนะนำเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานให้รู้จักกับนักท่องเที่ยว

ข้อดี

- มีรายได้

ข้อเสีย

- มีข้อจำกัดในเรื่องของเวลา และกำหนดการ เนื่องจากมีการคิดแผนการจัดการท่องเที่ยวก่อนไว้แล้ว ดังนั้นกิจกรรมอื่น ๆ ที่น่าจะได้อัปเดตหรือให้มีการท่องเที่ยวที่น่าสนใจยิ่งขึ้น จึงไม่ได้ทำ ทุกกิจกรรมทำตามกำหนดการที่วางไว้

ที่ประชุมแลกเปลี่ยน

- เรื่องของอาหาร ไม่ได้อธิบายหรือแนะนำให้ผู้รู้จักกับอาหารพื้นบ้าน นักท่องเที่ยวเข้าใจว่ามคแรงที่ใส่ในลาบปลาคุณนั้นเป็นมคที่มาดอมอาหาร
- นักท่องเที่ยวแนะนำว่าร้านขายผลิตภัณฑ์เล็กน้อยไม่น่าสนใจ

คุณชัชวาลย์ เจ้าหน้าที่ของศูนย์สมุนไพรฯ กล่าวเพิ่มเติมว่า

- ศูนย์สมุนไพรบ้านตะบัล สามารถรับนักท่องเที่ยวได้ประมาณ 20 คน และรับได้ทุกเดือน
- การผลิตยาและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ศูนย์มีความรับผิดชอบต่องuestคือ มีอาสาสมัครติดตามการปลูก วัตถุดิบตั้งแต่ การปลูก ระยะเวลาในการเก็บ และได้ส่งตัวยาไปให้กระทรวงวิทย์ฯ ที่ จ. นครราชสีมาตรวจสอบ
- การใช้ประโยชน์จากห้องอบ – นวด จะให้บริการแบบภายในก่อนโดยการบอก ล้วงหน้า หลังสรงกรณตบนี้คงจะได้ประชาสัมพันธ์มากกว่านี้

4. บ้านตากกลาง

เนื่องจากตัวแทนชุมชนที่เข้าร่วมประชุมครั้งนี้ไม่ใช่กลุ่มเดิม ดังนั้นการประเมินผลจึงไม่สามารถทำได้ แต่ตัวแทนกลุ่มใหม่ได้นำเสนอหากมีการจัดการการท่องเที่ยวกลุ่มจะจัดการรับนักท่องเที่ยวโดยมีกิจกรรมดังนี้

1. เวทีเรือนไทย รับพวงมาลัยจากช้าง พักผ่อนชมธรรมชาติบนเรือนไทย รับประทานอาหารพื้นบ้านชมของที่ระลึก
2. นั่งช้างชมธรรมชาติ ป่า รูปปั้นวัฒนธรรม ประเพณีกวย-อาเจียง(ช้าง) ในบริเวณวัดป่าฯ, คุยเรื่องสมุนไพรรักษาช้าง
3. ชมหมู่บ้านช้าง ความเป็นอยู่ของคนกับช้าง, คูศาลปะกำประจำหมู่บ้าน ซึ่งมีข้อห้ามไม่ให้ผู้หญิงเข้าใกล้, ชมวังทะลุ
4. รับประทานอาหารพื้นบ้าน ชมประเพณีการเล่นแม่มคแบบดั้งเดิม-ประยุกต์ ค้างคินตามบ้านพักที่จัดไว้

ในสมัยก่อนหากมีการไปคล้องช้างจะไม่อนุญาตให้คนอื่นค้างคินที่บ้าน แต่ปัจจุบันไม่มีการคล้องช้างแล้วจึงให้แขกพักที่บ้านได้ มีการคล้องช้างครั้งสุดท้ายเมื่อ พ.ศ. 2500

5. ก่อนเดินทางกลับอาจจะมีกิจกรรมปลูกป่าหรือสมุนไพรรักษาช้าง(บริเวณวัดป่าฯ) เพื่อเป็นที่ระลึกก่อนเดินทางกลับ

แลกเปลี่ยน

พระอาจารย์หาญเกี่ยวกับโครงการนำช้างกลับบ้านนั้นคนที่ทำโครงการฯ ไม่เคยถามความ
ผู้นำหมู่บ้านช้าง ต้องการของเจ้าของช้างเมื่อกลับมาแล้วไม่มีรายได้เขาก็ต้องพาช้างไปเร่
ร้อนอีก หากถามถึงความจำเป็นก็มีอยู่มาก เช่น อาหารช้างไม่พอ ค่า
ใช้จ่ายภายในครอบครัว เป็นต้น แต่สิ่งที่ออกมาพยายามปรึกษา
กันพันธุ์ให้คนรังเกียจเจ้าของที่พาช้างออกเร่ร้อน พยายามผลักดันให้
ช้างอยู่กับที่ เช่น สวนสัตว์ ซึ่งปัจจุบันช้างกลายเป็นของสถานที่เหล่านี้นั้นไปหมดแล้ว

ตัวแทนจากหมู่บ้านช้าง ผู้ที่รับผิดชอบเรื่องการท่องเที่ยวหรือโครงการคือ กลุ่มหนุ่มสาว
สามารถจัดการท่องเที่ยวให้กับนักท่องเที่ยวได้ เพราะมีสถานที่ท่องเที่ยว
ที่มีการแสดงพื้นบ้าน มีบ้านพัก และขณะนี้ในหมู่บ้านมีช้าง
อยู่ประมาณ 30-40 เชือก

ที่ประชุมมีข้อสรุปร่วมกันถึงสิ่งที่ได้หลังจากการทดลองจัดการท่องเที่ยว คือ

- ทุกส่วนมีความร่วมมือกัน
- พื้น้องมีความเสียสละที่จะทำ, ยอมรับข้อบกพร่องของตัวเอง
- เจ้าของบ้าน ได้ความรู้เพิ่มเติม
- การพักตามบ้าน ต้องดูประเภทของนักท่องเที่ยว ถ้าหากเป็นประเภทที่ชอบผจญภัย
หาความรู้ สามารถให้พักในบ้านหรือกางเต็นท์นอนได้ แต่ขอให้สะอาด ถ้าประเภทที่
ชอบความสะดวกสบายแต่มาท่องเที่ยวตามหมู่บ้าน อาจจะให้พักที่โรงแรม
- ข้อเสนอของทุกหมู่บ้าน ให้มีกิจกรรมเพิ่มเติมทำให้การท่องเที่ยวมีรสชาติเพิ่มขึ้น สำหรับศูนย์ฯ มี
บรรพชาศที่เป็นธรรมชาติอยู่เดิมที่แล้ว

ทิศทางการพัฒนารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ที่ประชุมได้ร่วมกันวิเคราะห์และดูทิศทางการทำงานด้านการจัดการท่องเที่ยว ซึ่ง พูลทรัพย์ สวนเมือง คุณพันธุ์ ช่วยดำเนินรายการ ผลที่แต่ละส่วนช่วยกันคิดออกมาดังนี้

จุดแข็ง

- มีอุทยาน (ประวัตินมูบ้าน, ผลิตภัณฑ์, วัฒนธรรม)
- มีความตั้งใจที่จะทำงานและต้องการให้มีการท่องเที่ยวภายในชุมชนของตนเอง
- มีเครือข่าย / ความร่วมมือ

จุดอ่อน

- ขาดความพร้อมของชุมชน
- ขาดการประชาสัมพันธ์ในเรื่องวัฒนธรรม ประเพณี จุดเด่นของชุมชน เช่น บ้านโพน พับมีการล้อมสี่ธรรมชาติ คงม้นมีคนศรีพื้นบ้านกันดริ่ม บ้านตะบัคมีศูนย์สมุนไพร บ้านบุทมีการจักสานหวาย บ้านช้างมีป่าสมุนไพรสำหรับช้าง, ความเป็นอยู่ของคนกับช้างแบบดั้งเดิม เป็นต้น
- คนในชุมชนไม่เห็นคุณค่าของชุมชนตนเอง เช่น มองว่าบ้านเราไม่มีสถานที่หรือสิ่งที่น่าสนใจ
- ไม่มั่นใจในความสามารถของตนเอง เช่น ไม่มั่นใจในภาษาที่จะพูดกับนักท่องเที่ยว
- ไม่รู้ความต้องการของนักท่องเที่ยว เช่น อาหาร ที่พัก กิจกรรมภายในหมู่บ้าน

โอกาส

- นโยบายรัฐ

ข้อจำกัด

- กิจกรรมไม่โดดเด่นราชการจึงไม่สนใจ
- ยังไม่มีคนจัดการด้านการตลาดนักท่องเที่ยว

จากการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ทำให้ที่ประชุมได้มองทิศทางแนวทางการทำงานช่วงต่อไปคือ

- พัฒนารูปแบบการจัดการท่องเที่ยว
- หาดตลาดเพิ่มขึ้น
- แลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างเครือข่ายหมู่บ้าน
- ปรับปรุงพัฒนากิจกรรมในชุมชน
- ประสานงานให้ ททท./รัฐเห็นความสำคัญของชุมชน

เพื่อที่จะให้การทำงานเคลื่อนไปข้างหน้า ได้มีการคัดเลือกตัวแทนชุมชนจากที่ประชุมสำหรับเป็นคณะทำงานเพื่อผลักดันงานในช่วงต่อไป ตัวแทนแต่ละชุมชนได้แก่

บ้านดงมัน ผู้ใหญ่ประภูล พูนสวัสดิ์, อ.โสมสิต คีสม
 กลุ่มพรรณไม้ คุณเลิศ คงสุดี, คุณบัวลา มัทระปานัง
 ศูนย์สมุนไพรบ้านตะบัต คุณชัชวาลย์ ชูวา
 บ้านตากกลาง คุณอุทัย ศาลางาม, คุณธีรเชษฐ์ ศาลางาม
 บ้านบุทม (ต้องประสานเพื่อหาตัวแทนอีกครั้ง)

ทีมวิจัยมีข้อเสนอต่อที่ประชุมว่าจะจัดให้ตัวแทนชุมชนได้นำเสนอผลการจัดการท่องเที่ยวต่อองค์กรที่เกี่ยวข้อง
 กับการท่องเที่ยวในอาทิตย์ที่ 3 ของเดือนมีนาคม 2544 ซึ่งก่อนถึงเวทีก่อนหน้าต้องประชุมเตรียม 1 ครั้ง

สิ่งที่ได้/ความต้องการจากการจัดการท่องเที่ยว

อ.เฉลิมศรี ธรรมบุตร ได้กล่าวก่อนเปิดการประชุมโดยให้แต่ละกลุ่มแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ได้/
 ความต้องการจากการจัดการท่องเที่ยว แต่ละคนได้แสดงความคิดเห็นดังนี้

คุณบัวลา มัทระปานัง	ได้เรียนรู้/รับรู้/ร่วมงานกับชุมชน
คุณชัชวาลย์ ชูวา	อยากให้ทิศทางข้างหน้าร่วมกันคิดเป็นจริงต่อไป
คุณธีรเชษฐ์ ศาลางาม	เกิดความคิดหลากหลายที่จะนำไปแก้ปัญหา
ผู้ใหญ่ประภูล พูนสวัสดิ์	ประทับใจที่ได้ร่วมงาน, เกิดความสามัคคีในหมู่บ้าน
อ.สุวรรณี พรหมจันทร์	ตัวแทน สกว. ภาคอีสาน เสนอข้อคิดเห็นว่าแต่ละชุมชนมีศักยภาพในการ จัดการท่องเที่ยวและมีจุดเด่นเป็นเอกลักษณ์ของตัวเองซึ่งสามารถจัดการท่องเที่ยว แบบเดี่ยวๆ โดยไม่ต้องอาศัยรูปแบบการจัดแบบเครือข่ายก็ได้
อ.เฉลิมศรี ธรรมบุตร	เห็นถึงความตั้งใจจริงของแต่ละชุมชนในการเรียนรู้ร่วมกันจนทำให้การ วิจัยดำเนินไปได้ด้วยดีตลอดจนจบกระบวนการและปราบปลื้มที่ทำงานได้ ผล แม้จะมีข้อบกพร่องซึ่งสิ่งนี้แสดงว่า เราทำจริงไม่ได้แต่งขึ้น

ปิดประชุมเวลา 17.30 น. โดย อาจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร

รายชื่อผู้เข้าร่วมประชุม

ลำดับ	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่
1	นายประกฤษ พูนสวัสดิ์	ม.8 บ.ดงมัน ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
2	น.ส.ดวงฤดี แก้วเลิศ	ม.8 บ.ดงมัน ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
3	น.ส.รัชวาล ชูวา	ศ.พ.พ.สุรินทร์
4	นางพิน แก้วเกิด	ม.8 บ.โพนพับ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
5	นางทองคำ ศรีภูंगा	ม.8 บ.โพนพับ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
6	นางเลิศ คงสุดี	ม.8 บ.โพนพับ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
7	นางสังขาร ไพธิไพร	กลุ่มพรรณไม้
8	นางจำเนียร พวงพันธ์	ม.8 บ.โพนพับ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด
9	นายพูลสมบัติ นามกล้า	มูลนิธิชุมชนอีสาน
10	น.ส.เฉลิมศรี ธรรมบุตร	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
11	นางสุวรรณี พรหมจันทร์	สกว. อุบลฯ
12	นางบัวลา มัธยมปานัง	กลุ่มพรรณไม้
13	นางทองสา ศรีนาทนาวา	กลุ่มพรรณไม้
14	นายโฆษิต ดิสม	98 ม.8 ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
15	นายสมยศ อานไทสง	43/1 ม.8 ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
16	นางนิศยา แซ่เต้า	118 ม.8 ค.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์
17	นายธีรเชษฐ์ ศาลางาม	ม.14 บ.ดากลาง ค.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์
18	พระอาจารย์หาญ ปัญญาโร	วัดป่าคชวราราม ค.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์
19	น.ส.อุทัย ศาลางาม	1 ม.9 บ.ดากลาง ค.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์
20	น.ส.หนึ่งฤทัย ทรัพย์มาก	52 ม.13 บ.ดากลาง ค.กระโพ อ.ท่าตูม จ.สุรินทร์
21	นายคำนวล เจริญวงศ์	ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน
22	น.ส.สุปราณี ทับสกุล	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
23	นางพูลทรัพย์ สวนเมือง ดุลาพันธ์	สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม
24	น.ส.เสาวนีย์ คำดี	มูลนิธิชุมชนอีสาน

กำหนดการ

7 กุมภาพันธ์ 2544

09.00-09.15 น.	ลงทะเบียน
09.15-10.00 น.	สรุปเส้นทางการท่องเที่ยว เส้นทางร้อยเอ็ด โดย สุปราณี ทับสกุล เส้นทางสุรินทร์ โดย เสาวนีย์ คำดี
10.00-10.45 น.	ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน (กลุ่มย่อย) ➡ กิจกรรมที่ทำ(อะไรบ้าง) ➡ ข้อดี ข้อด้อย ➡ แนวทางปรับปรุง
10.45-11.00 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
11.00-12.00 น.	นำเสนอกลุ่มใหญ่ (ประเมินผลกิจกรรมการท่องเที่ยวจากชุมชน)
12.00-13.00 น.	รับประทานอาหารกลางวัน
13.00-14.00 น.	นำเสนอกลุ่มใหญ่ (ต่อ)
14.00-15.15 น.	ประเมินผลจากนักท่องเที่ยว โดย อาจารย์เฉลิมศรี ธรรมบุตร ดำเนินรายการโดย พุทธสมบัติ นามกล้า
15.15-15.30 น.	พักรับประทานอาหารว่าง
15.30-16.30 น.	ทิศทางการพัฒนารูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดย พุทธทรัพย์ สวนเมือง ตูลาพันธุ์
16.30 น.	เดินทางกลับ

ทัวร์เมืองพระอินทร์ บุญม-ดงมัน-ตะบัลไพร

สุรินทร์ไม่ได้มีดีแค่ช้าง และจะว่าไปการเล่นในเมืองสุรินทร์กลับมีโอกาสเจ๋งขลังน้อยกว่าที่
กรุงเทพฯ เสียอีก

สุรินทร์นับเป็นเมืองที่มีวัฒนธรรมผสมผสาน โดยเฉพาะผสมเขมรไปกว่าครึ่งรองลงมาคือ ผสมส่วย
แม้แต่ผสมลาว

“บ้านบุญม” เป็นชุมชนไทย-เขมรที่มีวิถีชีวิตไม่ต่างจากชุมชนเกษตรกรรมในอีสานทั่วไป คือ นอกจากทำ
นาเป็นอาชีพหลัก คนบ้านบุญมยังเก่งฉฉาดในการสานหวาย ทั้งสอยงามและทนทาน โดยสืบทอดวิชาชีพนี้นี้มาจาก
เรือนจำสุรินทร์

ว่ากันว่าเคยมีคนบ้านอื่นเข้ามาศึกษาดูงาน ทั้งพยายามฝึกปรีดสานหวายที่บ้านบุญม หวังจับเป็นอาชีพ
เสริม แต่ไม่ประสบความสำเร็จ มีอสานหวายบ้านบุญมเองก็เคยรับเชิญเป็นวิทยากรสอนการสานหวาย แต่ก็ไม่มี
คนบ้านอื่นได้สามารถรับวิชานั้นสำเร็จ

ยกเว้นผู้รับวิชาจะเป็นหนุ่มสาวที่สมัครใจเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของบ้านบุญม ไม่ว่าจะป็นสะใภ้ลาว
หรือเขมรจากบ้านข้าง ๆ อย่างหนุ่มสำเนียงที่เหียวไปเหียวมาจับสาวบุญม จนที่สุดสาวเจ้าปลงใจรับหนุ่มหน้าเข้า
บ้าน 10 ปีให้หลังหนุ่มสำเนียงก็กลายเป็นมือออกแบบสานหวายของบ้านบุญม

คำพิว กิ่งจันทร์ หญิงสาวบ้านบุญมปรารถนาให้ฟังว่า “ข้าพเจ้าบ้านบุญมไม่เคยขายได้ราคาสูง เพราะเราไม่ได้
เป็นคนกำหนดราคาผู้สานหวายไม่ได้เพราะเราสามารถตั้งราคาได้เอง ใครซื้อมาก็ได้มาก”

การที่คนบ้านอื่นจับหวายไม่ได้อาจเป็นเพราะความใจร้อนของผู้ที่มาฝึกอยากสานเป็นไว จึงขาดความอด
ทน ขณะที่คนบ้านบุญมสามารถสานหวายได้อย่างง่ายดาย เพราะเด็กน้อยที่นี่พอรู้ความก็จะจับหวายกันทุกคน
ประการหนึ่งเพราะเห็นพ่อแม่จับหวายอยู่ทุกวันจึงทำตาม ค่อย ๆ ฝึกค่อย ๆ หัด ชาวบ้านบุญมจึงสานหวายกันได้
ทุกหลังคาเรือน และทำให้หนุ่มสาวที่นี่ไม่ค่อยออกไปขายแรงงานในกรุงเทพฯ

แต่กว่าจะก้าวขึ้นมาได้ถึงจุดนี้ ชาวบ้านบุญมก็ต้องเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายจากต่างคนต่างผลิตต่างคน
ต่างขาย ค่อย ๆ เรียนรู้ที่จะรวมกลุ่มกัน จนจัดตั้งเป็นศูนย์หัตถกรรมเครื่องหวายได้ก็ด้วยความช่วยเหลือของ
อาจารย์สุเทพ ถิลาบุษ ที่ปรึกษากลุ่มหัตถกรรมหวายโรงเรียนบ้านบุญม ที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการรวมกลุ่ม
อาชีพ ตลอดจนช่วยจัดหาตลาดรับซื้อสินค้า โดยใช้บ้านตนเองเป็นที่ทำการกลุ่ม และเป็นสถานที่วางขาย

ขณะเดียวกันในโรงเรียนบ้านบุญมก็มีการสนับสนุนการอนุรักษ์และสืบทอดการสานหวายแก่นักเรียน
เพื่อเสริมรายได้แก่ครอบครัวเด็กนักเรียน รวมทั้งยังทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของงานพัฒนาชุมชนระหว่างราษฎร
กับรัฐ ซึ่งโครงการนำร่องก็คือ การเพาะเลี้ยงหวายในพื้นที่แปลงเกษตรสาธิต

เด็กนอกรั้วโรงเรียนบ้านบุทมนั้นไม่เพียงเรียนรู้การจับหวายควบคู่กับบทเรียน แต่ละคนยังมีหน้าที่ดูแลต้นหวายของตน ซึ่งไม่เพียงเป็นการปลูกฝังสีเขียวในจิตใจเด็กนอกรั้ว ยังบ่มเพาะความรู้รับผิดชอบหน้าที่ของตนไปพร้อม ๆ กับการเพาะเลี้ยงหวายของชาวบ้านบุทมน

กระบอกลีงบ้านดงมัน

นอกจากงานหวายเด่นของบ้านบุทมนสุรินทร์มีความสุนทรีย์ของคนศรีเขมรที่รอให้เข้าไปสัมผัสท่ามกลางความเอื้ออารีของชาวบ้านดงมัน

“บ้านดงมัน” เป็นอีกชุมชนไทยเขมร ที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานราว 100 กว่าปีมาแล้ว และยังคงรักษาประเพณีเดิม ๆ ที่งดงามเหล่านั้นไว้อย่างเข้มแข็ง อาทิ ถิ่นต๋ม การละเล่นดนตรีพื้นบ้านของชาวเขมรในพื้นที่อีสานใต้ ประกอบไปด้วยสกล หรือกลองถิ่นต๋ม 2 ใบ ซอกลาง ปี่อ้อ และกรับ มักแสดงในงานบุญ เช่น งานแต่ง งานโกนจุก งานบวช งานบุญเข้า/ออกพรรษา งานขึ้นบ้านใหม่

อาจารย์โสมจิต คีสม หนึ่งในทายาทพ่อปิ่น คีสม ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้านปี 2539 เล่าถึงถิ่นต๋มบ้านดงมันว่า ที่ยังอนุรักษ์และสืบทอดมาจนปัจจุบันได้ก็เพราะพ่อปิ่น คีสม ซึ่งแต่ก่อนตอนที่ยังไม่มีที่ดินเป็นวงถิ่นต๋ม พ่อปิ่นเป็นมือกลองถิ่นต๋มของจังหวัดสุรินทร์ ความที่ท่านศึกษาเรื่องท้องถิ่นของจังหวัดสุรินทร์ เกรงว่าถิ่นต๋มจะสูญหายจึงเริ่มเขียนเป็นตำราขึ้น เป็นผลให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสืบทอดถิ่นต๋มกันต่อมา ทั้งยังมีการเรียนการสอนถิ่นต๋มสืบทอดกันเป็นรุ่น ๆ ในโรงเรียนบ้านดงมัน

ปัจจุบันแม้ว่าถิ่นต๋มบ้านดงมันจะมีการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยเป็นถิ่นต๋มสดริงบ้าง ถิ่นต๋มร็อกบ้าง แต่ก็ยังคงมีการแสดงถิ่นต๋มแบบเดิม ๆ แทรกเข้าไปสลับ ทั้งมีการนำการแสดงเข้าไปประยุกต์กับบทเพลง เช่น “เรียมกระนบดิง-ดิงตอง” (รำลึกแดนคำข้าว) โดยให้เด็ก ๆ แต่งชุดตึกแดนคำข้าวมารำประกอบ

ถิ่นต๋มใช้เพียงดนตรีเพื่อความบันเทิง แต่ยังเป็นกระบอกลีงบอกเล่าวิถีพื้นบ้านถิ่นนี้ อาทิ “เรียมศรีมไทสมัน” เป็นการรำเล่าถึงวิธีการทอดผ้าขึ้นแต่การเก็บหมอน-สาวไหม “เรียมอันเร” หรือการรำสาก (หน้าตาตระกูลเดียวกับรำลาวกระทบไม้) เป็นการละเล่นของคนหนุ่มสาวยามว่างจากการเก็บเกี่ยว คือ ประมาณเดือน 4-5 โดยแต่เดิมจะเล่นกันกลางแสงจันทร์ แสงได้

นอกจากนี้ก็มี “เรียมโกลมะมีวด” หรือรำแม่มด เป็นการรำบอกเล่าถึงพิธีบูชาผีผ่านร่างทางเพื่อรักษาอาการเจ็บป่วย และพิธีบูชาเจ้าที่ ศิบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นประเพณีพื้นบ้านของที่นี่และยังสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน

ชุมชนพอเพียงกับตะบัวไพร

เดิมทางกันจนเห็นค่อนน้อยเมื่อเช้า สุรินทร์มีสถานที่หลายเครือข่าย ภายใต้ชื่อ “ตะบัวไพร” ศูนย์สมุนไพรที่มีสิ่งดี ๆ ให้ดู ให้ศึกษา และให้บริการเกี่ยวกับสมุนไพรอย่างครบวงจร ตั้งแต่ให้คำปรึกษาการปลูก/การปรุงสมุนไพร ขยายสมุนไพรต้น/ตำรับยา บริการนวดแผนโบราณ อบสมุนไพร

“ตะบัวไพร” แต่เดิมชื่อ “คณะกรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา “ (ศ.พ.พ.) อยู่ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 4 กิโลเมตร บนถนนสุรินทร์-ศีขรภูมิ เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือกันระหว่างคณะ

กรรมการศาสนาเพื่อการพัฒนา และมูลนิธิพิพิธประชาชนด เพื่อส่งเสริมกิจกรรมกับชุมชนในพื้นที่จังหวัด สุรินทร์ในหลายด้าน อาทิ ด้านเกษตรทางเลือก การบำบัดรักษาทางเลือก ฯลฯ

เอ็ด คีฟูล ผู้อำนวยการศูนย์ตะบิลไพร กล่าวถึงแนวทิศการทำงานของที่นี่ว่าปัจจุบันเราไม่เพียงไม่มีความปลอดภัยทางด้านโภชนาการ ยังดูเกี่ยวกับการจัดการทางสุขภาพโดยสมบูรณ์แบบ เพราะชมชอบแค่อาหารสำเร็จรูป ขนมขบเคี้ยว รวมถึงสุราขมมาที่โดยสารมากับวัฒนธรรมตะวันตก ตะบิลไพรจึงก่อตั้งขึ้นเพื่อปรับเปลี่ยนค่านิยมชุมชนในพื้นที่ให้หันมาหาระบบเกษตรธรรมชาติ เพื่อเป็นทางเลือกหนึ่งของสังคม โดยพยายามปรับเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต ส่งเสริมเกษตรกรผลิตข้าวจากนาธรรมชาติ ไม่ใช่ปุ๋ยเคมี หันมาใช้สารชีวภาพ

รวมทั้งปรับเปลี่ยนพฤติกรรมกรรมการบริโภคของคนในพื้นที่ มีการแปรรูปสมุนไพรเป็นสินค้าในชีวิตประจำวัน เช่น สมุนไพร ยาสมุนไพร น้ำชาชักผ้า (ใช้ต่างธรรมชาติ) ฯลฯ สนับสนุนการใช้สมุนไพรเพื่อเป็นทางเลือกในการบำบัดรักษาของประชาชน

ใครสนใจก็แวะเข้าไปได้ทุกเมื่อ จะใช้บริการสินค้า นวด/อบสมุนไพร ปริญญา 108 ปัญหาว่าด้วยสมุนไพร หรือถ้าสนใจวิทยาศาสตร์การเกษตร ลองเข้าไปดูการใช้เทคโนโลยีพื้นบ้านอย่างง่ายเพื่อการเกษตร อาทิ การใช้แมลงกำจัดแมลง การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ทำยาปราบศัตรูพืชและอบสมุนไพร การใช้พริกแห้งและใบมะกรูดใส่เข้าไปในการบรรจุหีบห่อข้าวกล้องแทนการฉีดยาฆ่าแมลง ฯลฯ

เพราะการเกษตรไม่เรื่องเล่น ๆ

จากคอลัมน์ศิลปวัฒนธรรม หน้า 131-133
หนังสือศิลปวัฒนธรรม ฉบับกุมภาพันธ์ 2544

จับหว่าย-คุยคนตรี ทัศนารัฐรินทร์ ถิ่นของศิอีสานใต้

เอชนามว่าอีสานใต้ ถิ่นออกเป็น “เมืองช้าง” ที่ลือชื่อในตำนาน สำเนียงต่อภาษาต้องเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น ต่างไปจากเพื่อนบ้าน คงเข้าใจได้ทันทีว่าที่นั่น -- “เมืองสุรินทร์” ...!

“หมู่บ้านช้าง” ยังคงอยู่ แม้ว่าวันนี้ช้างไทยเมืองสุรินทร์จะร้างถิ่นอพยพไปค้าแรงงานในเมืองกรุง ด้วยไม่ได้รับการเหลียวแลเท่าที่ควร ปราสาทเก่าโบราณสถานดั้งเดิมยังเหลือเค้ารอยแห่งดินแดนขอมโบราณแต่นานมา ฟ้าใหม่ มืดมัว และคนตรีกันตรึม ยังขึ้นชื่อว่าของศรีเมือง

ไปแกะรอยของศิสุรินทร์ถิ่นอีสานใต้ ผ่านวิถีและการบอกเล่าของชุมชนท้องถิ่น...!

“หมู่บ้านบุญม” แหล่งหาวายดี “หมู่บ้านดงมัน” แหล่งสร้างสรรค์ทางกันตรึม...!

จับหว่ายสร้างวิถีที่ “บุญม”

นานมาแล้วจนปัจจุบันที่คำว่า “กระดูกสันหลังของชาติ” ยังเป็นความภูมิใจอันขมขื่นของชาวนาอีสาน พวกเขาปลูกข้าวเลี้ยงประเทศ แต่ตัวนั้นแทบจะไม่ได้ลิ้มรสชาติปากกับหนี้สินเกี่ยวพันทบต้นทบดอกจากการทำนา

“ทำนาเป็นหลัก จักสานเป็นรอง-ปันที่ปันน้อง-ช่วยเหลือเกื้อกูล”...!

ที่นี่ “บ้านบุญม” ต. เมืองที่ อ.เมือง จ.สุรินทร์—พวกเขา “ปรับเปลี่ยน” “เพื่อเลือกที่จะเป็นไป” และ “อยู่รอด” ได้ในวิถีชุมชนและเกษตรกรรมมากกว่าไหลบ่าตามกระแสไปแตกกระจายพร้อมกับฟองสบู่ในเมืองอย่างกรรมกรจนๆ

การ “จับหว่าย” หรือ “จักสานหว่าย” เป็นอาชีพเสริมที่เลี้ยงครอบครัวและชุมชนได้ ไม่อิงหย่อนไปกว่าทำนา ใน 253 หลังคาเรือน 1,000 กว่าชีวิตในหมู่บ้าน...!

“มันรองจากทำนา คือ ทำควบคู่กัน เรายังพอมีที่ทางก็ทำนาไป พอได้ข้าวกิน แต่ทำนาอย่างเดียวมันก็ไม่มั่นคง บางทีก็เป็นหนี้ อย่างผมมาไม่เยอะแค่ 5-6 ไร่ ปีที่แล้วได้ข้าว 4 เกวียน เกวียนละไม่ถึง 5 พันบาท ขาดทุนเพราะไหนดจะค่ายา ค่าปุ๋ย ค่าจ้างรถไถนา แต่ก่อนใช้ควายคงจะได้กำไรบ้าง แต่ตอนนี้ใช้ควายเหล็ก มันต้องจ่ายสารพัด ปุ๋ยก็แพง..

จับหว่ายด้วยยังพอได้ใช้ ถ้าทำจริงจัง คนหนึ่งก็พอได้กำไรเดือนละพันกว่าบาท ถ้าใครมีทุนมากก็ทำเยอะ ได้มาก..”

พี่เชย หรือ เชย สุกคำ หนุ่มใหญ่ชาวบ้าน บรรยายวิถีการทำนาหาเลี้ยงปากท้องของคนบุญมในวันนี้

..อย่างช่วงหน้านา เดือนพฤษภาคม มิถุนาฯ กรกฎาคม ก็ทำแต่นา แต่พอว่างจากนาคือเดือนสิงหาฯ กันยาฯ ตุลาคม ก็มาจับหว่าย พอพฤศจิกาฯ ก็ไปเกี่ยวข้าว เกี่ยวข้าวเสร็จก็มาจับหว่ายต่อ..

จับหว่าสนั้นทำได้ตลอดวัน ไม่จำกัดเวลา ไม่มีใครบังคับ ไม่เหมือนกับไปทำงานรับจ้างในกรุงเทพฯ หรือนอกหมู่บ้าน อย่างที่ถ้ายันทำก็ทำโดกจั่ว ได้วันละ 2 ใบ ขายก็ใบละ 100-120 บาท ถ้าไร่ใบละ 40-60 บาท

พี่สมัย หรือ สมัย จิตหาญ แม่บ้านสาว บอกว่าอยู่ที่ไหน ๆ ก็ไม่สบายเท่าอยู่บ้านเกิด แวดล้อมไปด้วยพ่อแม่พี่น้อง มองไปทางไหนก็มีแต่พี่ป้าน้าอา เครือญาติและคนคุ้นเคย การจักสานหว่านทำให้คนในหมู่บ้านไม่ต้องอพยพไปเป็นกรรมกรที่อื่น เด็กวัยรุ่นก็ยังอยู่ในหมู่บ้านได้

วิชาชีพจักสานหว่าน ที่คนบุทมนุ่นปู่ย่าตายายได้เรียนรู้มาจากเรือนจำจังหวัด ให้คุณูปการเป็นการสร้างงานสร้างอาชีพให้แก่คนบุทมนุ่นปัจจุบัน

คนแก่คนเฒ่า พ่อบ้านแม่บ้าน คนหนุ่มสาว วัยรุ่นไปจนถึงเด็กเล็กชั้นประถม ล้วนคุ้นมือกับการจับหว่าน และสร้างรายได้เป็นกอบเป็นกำตามความชอบและความชำนาญของแต่ละคนไป บางคนถนัดทำโดกจั่ว (ขันโดกเล็ก) บ้างถนัดโดกกลาง โดกใหญ่ บางคนทำตะกร้าจั่วตลาด หรือตะกร้าใส่ข้าวของ และจากต่างคนต่างทำต่างคนต่างขาย ก็กลายมาเป็นการรวมกลุ่มรู้จักทำ รู้จักขายช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

แต่ก่อนต่างคนก็จะต่างทำกันในบ้านของตน คนข้างนอกผ่านไปผ่านมาก็ไม่รู้ว่าหมู่บ้านนี้ทำหว่าน ชาวบ้านก็จะต้องหาบออกมาขายกลางถนน หรือเอาไปขายเองต่างจังหวัด ตลาดหลัก ๆ ก็จะมีแต่ที่ อ.พิมาย ในโคราช

แต่พอมีการรวมกลุ่มกัน มีร้านอยู่ติดถนน ตลาดก็มาหาเราเอง เราเพียงแต่ทำตามที่เขาสั่งซื้อและพัฒนาฝีมือ บางคนผ่านไปผ่านมาก็แวะซื้อ ตอนนี้ตลาดส่วนใหญ่คือที่ตลาดจตุจักรและอ่างทอง แล้วก็มีตลาดเชียงใหม่ ชลบุรี นนทบุรี..

อ.มาลัย ศรีลานุช ฝ่ายจัดการด้านการตลาดของ “กลุ่มหัตถกรรมหว่านบ้านบุทมนุ่น” กล่าวถึงความร่วมมือของชุมชน ชาวบ้านที่เป็นสมาชิกของกลุ่ม ก็จะเอางานจักสานหว่านที่ผลิตได้มาฝากขายไว้ที่กลุ่ม พอครบปีก็จะได้รับเงินกลับไป บางคนที่ไม่ได้เป็นสมาชิก หรือที่ไม่อยากรอนาน ก็เอาไปขายเอง หรือยอมขายผ่านพ่อค้าคนกลางบ้าง แม้จะได้ราคาต่ำลง

อ.สุเทพ ลีลานุช บุคคลสำคัญที่รวมกลุ่มก้อนสร้างงานให้ชาวบ้าน เล่าว่าปัจจุบันยังได้เริ่ม “โครงการปลูกหว่านเพื่อการผลิต” เพื่อเป็นการทดลองสร้างวัตถุดิบใช้เอง ไม่ต้องเสียเงินซื้อหาจากภายนอก เด็ก ๆ ต่างก็มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในแปลงปลูก ซึ่งเป็นพื้นที่ของโรงเรียน “โรงเรียนบุทมนุ่น” ยังเป็นที่ตั้งของ “พิพิธภัณฑ์จักสานหว่านบ้านบุทมนุ่น” ที่จัดแสดงอุปกรณ์จักสานหว่าน ลวดลายและรูปทรงต่าง ๆ

นี่คือ “ตะกร้าหว่านที่บุทมนุ่น”..!

ภาษาคนศรีที่ “ดงมัน”

นอกจากสุรินทร์ถิ่นสุรา ที่มีฉายาว่ากันยี่ดียวแล้ว ที่ไม่น่าจะหลงลืมก็คือ “ดนตรีกันตรึม” อันเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่นในความเป็น “เขมรสุรินทร์”

ที่ลานวัฒนธรรม หมู่บ้านดงมัน ต.คอโค อ.เมือง จ.สุรินทร์ เสียงกรับ กำลังขับ คลอเคล้าหว่านแว่วเสียงปี่อ้อ ซอกลาง ที่บรรเลง มีสโกลหรือกลองกันตรึมร่วมให้จังหวะ ครูเพลงอาวุโสกำลังบรรเลงเริ่มเพลง

ไหว้ครูเป็นธรรมเนียมคนศรี ตามด้วยเพลงพิธีกรรม เพลงขบวนแห่ และหลังจากพิธีบายศรี ลูกเด็กเล็กแดง สาวหนุ่ม พ่อเฒ่าแม่แก่ ก็อาสาด้วยใจ ร้อง เล่น เต้น รำ รับแขกผู้มาเยือนด้วยวิญญาณของศิลปินพื้นบ้าน ดีหน้าที่ทางนั้นหากใครได้เห็นก็อาจสัมผัสได้ด้วยตาและรู้สึกได้ด้วยใจเช่นนี้

เริ่มศรีผไทสมัย ของเด็กสาวมัธยมในหมู่บ้านคล้ายเสียงหวานใสกังวานของ น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ แม่เพลงอินเตอร์คนท้องถิ่น บอกเล่าวิถีทอผ้าของหญิงสาวชาวเขมรสุรินทร์, เริ่มตรุด หรือ รำตรุษ คือความสนุกสนานของเทศกาลสงกรานต์งานบุญ

เริ่มจะกรับ หรือ รำดีกรับ และ เรือกระเนบดิง ดิงดิง หรือ รำดีกแดนคำข้าว ของเหล่าพลพรรค เด็กลูกหลานศิลปินเขย่าอารมณ์ครื้นเครงในลีลาทโมน จนผู้ใหญ่อดนั่งอมยิ้มไปกระทั่งหัวร่อฮาเอาได้ง่ายๆ

และ เริ่มอันร หรือ รำกระทบสาก ที่รวมพลคนหลากหลายทั้งผู้ใหญ่ เด็ก เข้าบ้าน แยกร่วมโกสิจิตสนุกด้วยกัน

และที่แห่งนี้ คือ ถิ่นครูเพลงชั้นบรมนับจาก “ครูปิ่น ดีสม” ศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ปี 2539 ที่เพิ่งล่วงลับไปเมื่อ 2 ปีก่อน ยังมีศิลปินพื้นบ้านรุ่นเก่าอย่าง ครูพูน สามสี ที่สถาบันราชภัฏสุรินทร์มอบปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ทางการดนตรีให้, ครูเปรย บุญช่วย ที่ดัดข้อมาเกือบ 50 ปี และ ครูเกียรติ ศิริจันทร์

กระทั่งศิลปินรุ่นลูกอย่าง ครูสุริยา ดีสม ที่เคยแสดงซอกันตรึมพื้นบ้านเบื้องพระพักตร์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ, ครูโมษิต ดีสม ที่บุกเบิกพัฒนากันตรึมประยุกต์ให้เข้ากับยุคสมัย และ น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ แม่เพลงระดับอินเตอร์

ผมอยากเป็นทศกัณฐ์ เล่นได้ทุกอย่างคนเดียว พอเริ่มเล่นแล้วมันลง (หยุด) ไม่ได้ เล่นทั้งคืนก็ไม่หมด”

ครูสุริยา ดีสม ถ่ายทอดอารมณ์วิญญาณศิลปินหลังจากร่วมบรรเลงซอกันตรึมตั้งแต่หัวค่ำไปยังยันตี

ครูโมษิต ดีสม ถือเป็นศิลปินท้องถิ่นรุ่นปัจจุบันที่มีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดแนวดนตรีกันตรึมให้แพร่หลายสู่ภายนอก ในลักษณะ “กันตรึมประยุกต์” โดยแสดงร่วมกัน “ครูน้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์” ภรรยา ตามสถานที่ต่าง ๆ

กันตรึมที่คงมันจะต้องคงอยู่และอยู่รอด เราจึงต้องปรับตัวให้พัฒนาตามสมัย พร้อม ๆ กับอนุรักษ์ของเก่าดั้งเดิมเอาไว้ด้วย

น้ำผึ้ง เมืองสุรินทร์ บอกเล่าความพยายามสืบสานอนุรักษ์ศิลปะดนตรีกันตรึมสู่เด็กรุ่นใหม่

เราก็ช่วยกันส่งเสริมถ่ายทอดวัฒนธรรมพื้นบ้านสู่เยาวชน เริ่มจากภายในหมู่บ้านก่อน แล้วก็ออกไปสู่ภายนอก อย่างตอนนี้มีเรื่องพระมหาชนก เราก็พยายามสอดแทรกเรื่องราว ข้อคิดจากเรื่องใส่เข้าไปในการแสดงกันตรึมของเราและสอนเด็ก ๆ น้ำผึ้งเองก็ใช้เวลาว่าง หรือนอกเวลาเรียนไปสอนเด็ก ๆ

และแม้จะไม่ได้เป็นศิลปินเพลงเหมือนคนอื่น ก็ถือเป็นหน้าที่ที่ต้องร่วมสืบสาน ในฐานะมรดกของชุมชน ผู้ใหญ่ประจักษ์ พูนสวัสดิ์ ผู้ใหญ่บ้านคงมัน กล่าว

ต้องมีการรักษาต่อเนื่องไปเรื่อย ๆ ขนบธรรมเนียมประเพณีก็จะไม่สูญหาย ตอนนี้ทางโรงเรียนก็ทำโครงการของบประมาณสนับสนุนให้ครูเพลงพื้นบ้านในหมู่บ้าน ไปสอนเด็ก ๆ ในโรงเรียนด้วย

พลังความร่วมมือร่วมใจของชุมชนวันนี้ และวันต่อ ๆ ไป จะเป็นกำลังสำคัญซึ่งวัดความคงอยู่ สืบสาน และเป็นไป ของศิลปะพื้นบ้านกันตรึม และควรได้รับการสนับสนุนและเอาใจช่วยอย่างจริงจัง และต่อเนื่องจาก ภายนอก

ที่นี่—หมู่บ้านวัฒนธรรมคนตรี กันตรึมพื้นบ้านคงมัน..!

คือความแตกต่างทั้งดงาม คือ ภาษาคนตรี และวิถีจักสาน อันเป็นมรดกพื้นบ้านของดีเมืองเขมรสุรินทร์ ใครผ่านไปผ่านมาจะแวะเวียนไปสนทนาทักทาย หรือซื้อหาผลิตภัณฑ์จักสานหวายลายลูกกรง เอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่ “หมู่บ้านบุทม” ห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ไปทางทิศตะวันออกประมาณ 15 กิโลเมตร ตาม ทางหลวงหมายเลข 226

หรือห่างจากตัวเมืองสุรินทร์ ออกไปสัก 7 กิโลเมตร ตามทางหลวงหมายเลข 214 สนทนาคนตรีฟัง กันตรึมที่ “หมู่บ้านคงมัน”

ชุมชนที่ร่วมรอยคำข่อยยืมและวัฒนธรรม ซึ่งพร้อมจะกล่าวคำว่า “สวัสดี” เพื่อทักทาย หรืออำลาคุณด้วย คำว่า “สมออย โขกเจีย” ขอให้โชคดี

(ขอบคุณ โครงการศึกษาเพื่อหาแนวทางและรูปแบบในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่ จ.สุรินทร์ และร้อยเอ็ด ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, สถาบันเทคโนโลยีที่เหมาะสม และมูลนิธิชุมชนอีสาน ที่พาทัศนศึกษา และเยี่ยมชมโครงการ)

วิมล กิจวานิชขจร

มติชน “สุขสรรค์”

วันพุธที่ 13 ธันวาคม 2543 หน้า 11

บรรณานุกรม

Global Development Research Center, 2001, *Defining Eco-tourism* (จาก Web site :

.)

International Conference of Environment Ministers on Biodiversity and Tourism 6-8 March 1997,

Berlin, *The Berlin Declaration on Biological Diversity and sustainable Tourism.*

UNCSD NGO Steering Committee, 1997, *Sustainable Tourism : A Non – Governmental*

Organization prerspective.

กมลลักษณ์ วงศ์สิริศร และคณะ, 2543. *การประเมินโครงการรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัด*

สุรินทร์ บ้านคงม้น ตำบลคอโค อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

กิตติมา เกียรติศิลป์ และคณะ, 2543. *โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ :*

บ้านบุทม ตำบลเมืองที่ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2542. *โครงการนำร่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ อำเภออุ้มผาง จังหวัดตาก*

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 1, *สุรินทร์*

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคตะวันออกเฉียงเหนือเขต 3, 2542, *ร้อยเอ็ด*

จริยา เปรมศิลป์, 2544, *การท่องเที่ยวและธุรกิจโรงแรมในปี 2543 และแนวโน้ม* (จาก Web site ธนาคารแห่งประเทศไทย)

จิตตมาศ ลิ้มปนาวุฒิการ, 2543, *แบบประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว*

แบบยั่งยืนในพื้นที่บ้านโพนพิสัย จังหวัดร้อยเอ็ด

เถกิง เจริญศรี, *สู่ทศวรรษที่ 4 งานแสดงช้างจังหวัดสุรินทร์*

ธนวรรณ เปรมปรีดี และคณะ, 2543, *โครงการศึกษาชุมชน ณ บ้านตาเคียว ตำบลตาเบา อำเภอปราสาท*

จังหวัดสุรินทร์

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์และคณะ, เอกสารเผยแพร่สุรินทร์

พนิตนาถ วนรัฐกาล และคณะ, 2543, *แบบประเมินผลการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ โครงการวิจัยรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว*

จังหวัดร้อยเอ็ดแบบยั่งยืนในพื้นที่หมู่บ้านช้างตากกลาง จังหวัดสุรินทร์

รัฐวุฒิ โรจนทัต และคณะ, 2543, *ศูนย์ตะบัลไพร ตำบลสอโกลา อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ และหมู่บ้านสมุนไพร*

หมู่บ้านปราสาท ตำบลเขื่อนเพ็ง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์

มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม, 2540, *มิตรภาพและความทรงจำ*

โรงเรียนสตรีศึกษา, 2541, *แหล่งศิลปกรรม จังหวัดร้อยเอ็ด*

โสฬส สิงห์ขวา และคณะ, 2543, *บุญพระเวทร้อยเอ็ด ประจำปี 2543*

สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, 2543, *บรรยายสรุปจังหวัดสุรินทร์*

ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิประสานความร่วมมือพัฒนาทุ่งกุลาร้องไห้, เอกสารเผยแพร่

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, เอกสารเผยแพร่แหล่งศิลปวัฒนธรรมในเขตจังหวัดร้อยเอ็ด

รายงานผลการดำเนินงาน

และ

รายงานการเงิน

สัญญาเลขที่ RDG43NE001

โครงการ "รูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด"

Models of Eco - Tourism Management in Surin and Roi-et Provinces

รายงานสรุปความก้าวหน้าของโครงการในรอบ 19 เดือน

รายงานในช่วงตั้งแต่วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2543 ถึงวันที่ 31 สิงหาคม 2544

ชื่อหัวหน้าโครงการ : นางพุดทิพย์ สวนเมือง สุลาสัย

หน่วยงาน : ภาควิชาเทคโนโลยีที่เหมาะสม

วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อหาแนวทางในการจัดการท่องเที่ยวในมิติต่าง ๆ เช่น ศิลปหัตถกรรม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือวิถีชีวิตดั้งเดิมในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด
- 2) เพื่อหารูปแบบของการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการ
- 3) เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนของภาคีต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องให้สามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของกลุ่มเป้าหมายกับระบบตลาดการท่องเที่ยวได้

รายละเอียดผลการดำเนินการของโครงการตามแผนงานโดยสรุป (พอสังเขป)

กิจกรรมการ (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Study) ในเชิงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจและจุดเด่นด้านการท่องเที่ยว 2. เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในหมู่บ้านเป้าหมาย 3. จัดประชุมกลุ่ม (Focus Group discussion) เพื่อหาแนวทางและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	ได้ข้อมูลชุมชนเป้าหมายเบื้องต้น 10 กลุ่ม ในด้านศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ประเพณี และความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	คณะวิจัยได้ดำเนินงานเก็บข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลชุมชนตามที่วางแผนไว้ แต่ได้เปลี่ยนวิธีการเก็บข้อมูลจากกิจกรรมที่ 2 และกิจกรรมที่ 3 จากเดิมที่วางแผนไว้คือ กิจกรรมที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลชุมชนในพื้นที่เป้าหมายโดยการสัมภาษณ์เดี่ยว (Individual Interview) และกิจกรรมที่ 3 การประชุมกลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยได้รวมกิจกรรมที่ 2 และ 3 เข้าด้วยกันและใช้วิธีการเก็บข้อมูลเป็นแบบการสัมภาษณ์กลุ่ม (Group Interview) เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายหลายกลุ่มมีข้อมูลพื้นฐานเป็นเอกสารอยู่บ้างแล้ว นอกจากนั้นยังได้สำรวจรวบรวมข้อมูลพื้นฐานจากหน่วยงานและสถาบันที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอื่น ๆ จากการดำเนินงานทำให้ได้รับข้อมูลพื้นฐานคือ 1. ข้อมูลชุมชนเป้าหมายเบื้องต้นในด้านศิลปวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ประเพณีและความต้องการของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว จำนวน 10 ชุมชน 2. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการท่องเที่ยวของจังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด	
4. จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) เพื่อจัดทำรายงานแนวทางและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน (30 คน, 1 วัน)		จัดประชุมเชิงปฏิบัติการเรื่อง "แนวทางและรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ด" " ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสาน เมื่อวันที่ 26-27 มิถุนายน 2543 โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นตัวแทนจากกลุ่มเป้าหมาย ที่ปรึกษาและบริษัทท่องเที่ยวจำนวน 39 คน ซึ่งผลจากการประชุมทำให้คณะนักวิจัยได้กรอบแนวคิดแนวทางและร่างแผนงานการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในจังหวัดสุรินทร์และร้อยเอ็ดโดยสรุปสามารถดำเนินการตามแผนที่ตั้งไว้ได้ทั้งหมด	ผลที่คาดว่าจะได้รับในข้อ 2 นั้นไม่ได้ อยู่ในแผนงานช่วงนี้ เนื่องจากแผนการดำเนินโครงการฯ แผนที่คาดว่าจะได้รับ และแผนงบประมาณนี้ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยนำไปปรับแล้วไปไว้ในสัญญานั้นไม่เหมือนกัน ทำให้กิจกรรมที่ 4 นั้นเป็นกิจกรรมที่ทำในเดือนมิถุนายน 2543 แต่นำมารายงานไว้ในรอบนี้ด้วย

กิจกรรมการ (ตามแผน)	ผลที่คาดว่าจะได้รับ (ตามแผน)	ผลการดำเนินงาน	หมายเหตุ
5. ฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยว 1 ครั้ง	ทราบแนวทางในการดำเนินการเกี่ยวกับการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในพื้นที่เป้าหมายรวมถึงการวางแผนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวจากภาคีต่าง ๆ	ได้จัดฝึกอบรมเรื่องการจัดการท่องเที่ยวที่ศูนย์ฝึกอบรมมูลนิธิพัฒนาอีสานเมื่อวันที่ 7 พฤศจิกายน 2543 โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นตัวแทนจากกลุ่มเป้าหมาย ที่ปรีภามและทิววิชัย จำนวน 20 คน ซึ่งผลจากการประชุมทำให้กลุ่มเป้าหมายได้รับทราบในส่วนที่ต้องเตรียมการและแบ่งบทบาทหน้าที่ในการจัดการท่องเที่ยว และจัดเตรียมเส้นทางท่องเที่ยวโดยกำหนดเป็น 2 เส้นทางคือ เส้นทางร้อยเอ็ด วันที่ 25-26 พฤศจิกายน 2543 และเส้นทางสุรินทร์ วันที่ 9-10 ธันวาคม 2543 กลุ่มเป้าหมายเสนอให้เปิดตัวแทนกลุ่มร่วมเป็นนักท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้ด้านการจัดการร่วมกัน	
6. ทดลองจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่พื้นที่เป้าหมาย 1 ครั้ง	1. ชุมชนสามารถจัดการท่องเที่ยวได้ด้วยตนเอง 2. ได้ข้อมูลจากผู้นำบริการท่องเที่ยวถึงความพึงพอใจ และจุดที่ควรปรับปรุง แก้ไข 3. สามารถประเมิน ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อการจัด การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืนในด้านต่าง ๆ ได้	การทดลองจัดการท่องเที่ยว ซึ่งแบ่งเป็น 2 เส้นทาง คือ เส้นทางที่ 1 เส้นทางร้อยเอ็ดใช้ชื่อเส้นทางว่า "เยือนชมทุ่งกุลารุ่ข้าว บ้านทอดคำและที่สามหมื่นบ้านช้าง" มีนักท่องเที่ยวร่วมเส้นทางจำนวน 15 คน ทั้งจากกรุงเทพฯ และตัวแทนชาวบ้านกลุ่มเป้าหมาย <u>ส่วนเส้นทางที่ 2</u> เส้นทางสุรินทร์ ใช้ชื่อเส้นทางว่า "ชมการสานหอย ไร่ จักกานไพรพื้นบ้าน และร่วมสนุกสนานกับคนศรีกันครึม" มีนักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน มีทั้งจากกรุงเทพฯ ตัวแทนชาวบ้านและนักท่องเที่ยวชมทิวจากตัวแทนสกว. จากการทดลองจัดการท่องเที่ยวทั้งสองครั้งนี้โครงการฯ สามารถค้นพบศักยภาพและข้อจำกัดของชุมชนเป้าหมายในการจัดการท่องเที่ยว	เดิมจะจัดให้มีการทดลองจัด 1 ครั้ง แต่เนื่องจากพื้นที่เป้าหมายจำนวนมาก และมีศักยภาพในการจัดรวมทั้งเป็นแผนงานที่กลุ่มเป้าหมายวางร่วมกัน ดังนั้น โครงการฯ จึงต้องจัดเพิ่มเป็น 2 เส้นทาง
7. ประชุมสรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวระดับหมู่บ้านผู้นำชุมชน	โครงการฯ และกลุ่มเป้าหมายสามารถประเมินความเหมาะสมของรูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้ รวมทั้งมีข้อสรุปและเสนอแนะต่อการทำการท่องเที่ยวต่อไปในอนาคต	ได้จัดประชุมสรุปผลการทดลองจัดการท่องเที่ยว เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2544 โดยมีผู้เข้าร่วมเป็นตัวแทนจากชุมชนที่ปรีภามและทิววิชัย รวม 24 คน ซึ่งผลจากการประชุมตัวแทนแต่ละส่วนได้ร่วมกันประเมินผลการทดลองจัดท่องเที่ยวตลอดจนมีข้อเสนอต่อการทำการท่องเที่ยวในอนาคตโดยแต่งตั้งคณะทำงานซึ่งเป็นตัวแทนชุมชนละ 12 คน และมีหน้าที่นำเสนอผลการทดลองจัดการท่องเที่ยวต่อองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวประมาณเดือนมีนาคม 2544 เพื่อผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง	เนื่องจากงบประมาณในการจัดกิจกรรมไม่เพียงพอ ดังนั้นได้เสนอของบเพิ่มเติมจากงบประมาณเดิมเป็นจำนวน 25,000 บาท
8. สรุปรวบรวมข้อมูลที่ได้เพื่อเขียนรายงาน	ได้เอกสารสรุปงานวิจัย	เอกสารสรุปการดำเนินงานทั้งหมดเสร็จเรียบร้อยในเดือนสิงหาคม ซึ่งช้ากว่าแผนงานที่ตั้งไว้ 7 เดือน	ส่งรายงานช้ากว่ากำหนด 7 เดือน

ลงนาม พณกรวิทย์ งามชื่น
(หัวหน้าโครงการ)
วันที่ 11 ก.ย. 2544